

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทหญิงชายในครัวเรือนกับสัมพันธภาพในครอบครัวของแรงงานอพยพชาวพม่า ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร" ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ศึกษา ค้นคว้า เอกสาร แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการศึกษาวิจัย สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสัมพันธภาพในครอบครัว
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความรุนแรง
- 2.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทหญิงชาย
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต
- 2.5 แนวคิดและทฤษฎีสภาวะความแปลกแยก
- 2.6 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม
- 2.7 แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม
- 2.8 แนวคิดด้านศาสนา
- 2.9 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.10 สมมติฐานในการศึกษาวิจัย
- 2.11 กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสัมพันธภาพในครอบครัว

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นมาก เริ่มตั้งแต่ครอบครัวซึ่งเป็นกลุ่มแรกความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ (สุธีรา นุ้ยจันทร์, 2530 : 19) อันเนื่องมาจากสมาชิกในครอบครัว ซึ่งได้แก่ พ่อแม่ พี่น้อง ได้ให้ความรัก ความผูกพัน ความใกล้ชิดสนิทสนม มีอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดร่วมกัน การเอาใจใส่ เลี้ยงดูกัน ทำให้เกิดการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นแบบแผนความรัก ความเข้าใจ ค่านิยม ความเชื่อ คุณธรรม การประพฤติปฏิบัติต่อกัน ตลอดจนการปฏิบัติตนตามความเชื่อทางศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม และนอกจากนี้ยัง รวมถึงการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม

2.1.1 ความหมายของสัมพันธภาพในครอบครัว

ความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวจะช่วยเสริมสร้างความผาสุก ความราบรื่น ความมั่นคงและความเป็นปึกแผ่นให้แก่ประเทศชาติ (สุธีรา นุ้ยจันทร์, 2530 : 19) และในระดับจุลภาค ความสัมพันธ์ที่ราบรื่นในครอบครัวจะเป็นเครื่องมือในการป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับทุกคนในครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ (จรรยา สุวรรณทัต, 2523 : 4) มีผู้ให้ความหมายของสัมพันธภาพในครอบครัวได้หลายท่าน เช่น

กมลลา แสงสีทอง (2526 : 8) ให้ความหมายของสัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง ความสัมพันธ์ตามบทบาทที่คนเรามีต่อสมาชิกในครอบครัว ถ้าความสัมพันธ์เป็นความปรองดอง รักใคร่ กลมเกลียวในครอบครัว นับว่าเป็นลักษณะของสัมพันธภาพที่ดีและถ้าเป็นความขัดแย้ง หรือมีความรู้สึกที่เป็นอริต่อกันถือว่าเป็นลักษณะของสัมพันธภาพที่ไม่ดีของครอบครัว

ศรีหทัย พานิชพันธ์ (2527 : 116) ได้กล่าวถึง ความสัมพันธ์ในครอบครัวว่า สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นความผูกพันรักใคร่ ความใกล้ชิด คำนึงและสนิทสนมระหว่างบิดา มารดา และบุตร รวมทั้งเครือญาติ และบุคคลอื่น ๆ ในครอบครัวที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนนั้น ๆ ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวเป็นเรื่องที่สามารถก่อให้เกิดผลดีหรือเกิดปัญหาและเป็นมูลเหตุแห่งปัญหามากมายประการ

กุลวรรณ วิทยาวงศ์รุจิ (2526 : 5-7) ชี้ให้เห็นว่าลักษณะพฤติกรรมที่บิดา มารดาปฏิบัติต่อบุตร พฤติกรรมที่บุตรปฏิบัติต่อบิดา มารดา และพฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อกันในด้านต่าง ๆ เป็นลักษณะของสัมพันธภาพในครอบครัว

สิริสมร สุขสวัสดิ์ (2523 : 10) ได้กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว เป็นเรื่องที่เกิดผลดี หรืออาจก่อให้เกิดปัญหาได้เช่นกัน ซึ่งความสัมพันธ์ภายในครอบครัวนั้น เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ อันเนื่องจากสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ บิดา มารดา พี่น้องให้ความรัก ความผูกพัน ความใกล้ชิดสนิทสนม มีอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดร่วมกันมีการเอาใจใส่เลี้ยงดูกัน มีค่านิยมและการประพฤติปฏิบัติต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในแต่ละครอบครัวและรวมไปถึงเครือญาติพี่น้องในลำดับต่าง ๆ หากความสัมพันธ์ในครอบครัวดำเนินไปในทางที่ดี ความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวนั้นก็จะเป็นพื้นฐานที่ดีของสังคม และช่วยเสริมสร้างความผาสุก ความราบรื่น ความมั่นคงและเป็นปึกแผ่นแก่ประเทศชาติ เพราะรากฐานของประเทศชาติ คือ ครอบครัว ชาติที่มั่นคงแข็งแรงและมีความสุข เกิดจากครอบครัวที่มั่นคงแข็งแรง การสร้างชาติที่มีทิศทางถูกต้องจึงต้องเริ่มไปที่การสร้างครอบครัวเป็นจุดแรกโดยเฉพาะ ความผูกพัน รักใคร่ในครอบครัวนั้น เป็นรากฐานของความสุขแห่งชีวิต ชีวิตสังคมย่อมตั้งต้นมาจากครอบครัว ถ้าครอบครัวแตกแยกหรือขาดความผูกพัน รักใคร่ต่อกัน ชีวิตในสังคมย่อมแตกแยกประจวบตามตัว

จากลักษณะดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล คือ การที่บุคคล 2 คน มีการติดต่อกัน มีความผูกพัน มีความรู้จัก สนับสนุน ใกล้ชิด มีการติดต่อสื่อสารที่ทำให้เกิดความเข้าใจกันระหว่างบุคคลนั้น ๆ สัมพันธภาพที่ดีในครอบครัวมีความสำคัญยิ่งต่อสมาชิกในครอบครัวและสังคมโดยรวม การพัฒนา สัมพันธภาพในครอบครัวให้มีความมั่นคงและเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาของบุคคลในครอบครัวได้ จึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญ

2.1.2 องค์ประกอบของสัมพันธภาพในครอบครัว

เมื่อนำความหมายของสัมพันธภาพมาใช้ในครอบครัว จากกล่าวได้ว่า สัมพันธภาพในครอบครัว คือ ความผูกพันแน่นแฟ้นระหว่างบุคคล 2 ฝ่าย คือ พ่อแม่ หรือสามีและภรรยา หรือพ่อแม่อุปถัมภ์ ซึ่งในงานวิจัยที่จะศึกษานี้จะศึกษาสัมพันธภาพในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงในยุควิกฤติ เศรษฐกิจนี้ว่ามีผลกระทบอย่างไรต่อสัมพันธภาพในครอบครัวในเรื่องของความผูกพันต่าง ๆ ซึ่ง มีผู้ให้ความสนใจในเรื่องของสัมพันธภาพในครอบครัวหลายประการด้วยกันดังต่อไปนี้

ศรีทับทิม พานิชพันธ์ (2527 อ้างในเอมอร มณีวัฒนา, 2538 : 19-20) กล่าวถึง สัมพันธภาพที่ดีในระหว่างคู่สมรส (สามี ภรรยา) ควรประกอบไปด้วยลักษณะดังนี้ คือ

1. การมีความรัก และความเข้าใจซึ่งกันและกัน เช่น ความเข้าใจในความต้องการของแต่ละฝ่าย เข้าใจในความอ่อนแอ ความเข้มแข็ง ความบกพร่อง และความสามารถของแต่ละฝ่าย ในบทบาทหน้าที่ของตนเอง และคู่สมรส เป็นต้น ทั้งความรัก ความเข้าใจจะสามารถช่วยกันแก้ไข หรือปิดเป้าอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ที่บังเกิดขึ้น ครอบครัวได้โดยสันติวิธี
2. การแสดงความจริงใจต่อกัน มีความเลื่อมใสศรัทธา ความเชื่อถือและไว้วางใจ ตลอดจนความเชื่อมั่นใจกันและกัน ต่างฝ่ายต้องมีความซื่อสัตย์และจริงใจต่อกัน ซึ่งทั้งคู่ควรหลีกเลี่ยงการแสดงพฤติกรรมในทางที่จะสื่อให้เห็นถึงความนอกใจ หรือไม่จริงใจกัน
3. ความอดทนและการให้อภัย ไม่มีสามี ภรรยาคนใดที่จะไม่ประสบข้อขัดแย้ง หรือปัญหา ยุ่งยากกังวลใจในชีวิตสมรส ในฐานะสามีภรรยาที่ดี ท่านควรจะพยายามมองข้ามข้อบกพร่อง เล็ก ๆ น้อย ๆ ของกันและกัน เมื่อเกิดเรื่องควรหันหน้าเข้าหากันและกัน ร่วมกันปรึกษาหารือ และช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น
4. การปรับตัวในเรื่องเพศ สามี ภรรยาบางคู่อาจมีปัญหาในเรื่องเพศ เนื่องจากขาดความรู้ ความเข้าใจเรื่องเพศ หรือความไม่สมบูรณ์ หรือความอ่อนแอ หรือเลื่อมสมรรถภาพของคู่สมรสในด้านกามารมณ์ ควรสำรวจและปรับปรุงตนเองให้เป็นที่พึงพอใจต่อกันและกัน

5. การมีประชาธิปไตยในครอบครัว เช่น การไม่ก้าวล่วงไปถึงสิทธิของแต่ละฝ่ายมากเกินไป ควรมีความยกย่องนับถือ ความเกรงอกเกรงใจ ไม่ล่วงเกินอีกฝ่ายหนึ่ง

อัมพล สุอำพัน (2535 อ้างใน เอมอร มณีวัฒนา, 2538 : 20) กล่าวถึง การดำเนินชีวิตคู่อย่างมีความสุขว่า มีนักจิตวิทยาได้รวบรวมข้อคิดหรือวิธีสร้างสัมพันธภาพ ซึ่งคู่สมรสควรแสดงปฏิบัติต่อกันเพื่อให้ชีวิตสมรสมีความสุขดังนี้ คือ

1. มีอารมณ์ที่มั่นคง ถ้าคู่สมรสมีอารมณ์อ่อนไหวง่าย วู่วาม ใจร้อน ไม่มีเหตุผล พิจารณาเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยอารมณ์ ก็จะเป็นเหตุให้เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ลุกกลามเป็นเรื่องใหญ่ เป็นการบั่นทอนความสุขของทั้งสองฝ่าย

2. มีความใคร่ครวญ คู่สมรสควรใคร่ครวญ และคำนึงถึงความรู้สึกและความต้องการของคู่สมรสของตนบ้าง ไม่ควรเอาแต่ใจตนเองเป็นเรื่องใหญ่

3. มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นหน้าที่ของสามีภรรยาที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ส่งเสริมความก้าวหน้าซึ่งกันและกัน ในยามที่มีปัญหาที่ช่วยคลี่คลายปัญหา ไม่ซ้ำเติมอีกฝ่ายหนึ่ง เมื่อเกิดความผิดพลาด

4. เป็นคู่ใจ สามีภรรยาควรใช้ชีวิตด้วยกัน ผูกพันกันในเรื่อง ๆ หลายรูปแบบ คือ เป็นทั้งสามี ภรรยา เป็นเพื่อนคู่ใจซึ่งบางครั้งสนุกสนานเฮฮาเหมือนเพื่อนกัน นับถือกันเหมือนพี่น้อง การใช้ชีวิตร่วมกันในหลายรูปแบบทำให้สามี ภรรยาไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน

5. มีความไว้วางใจกัน สามี ภรรยาควรจะใช้ชีวิตบนรากฐานของการไว้วางใจ เชื่อมั่นต่อกัน และกันปราศจากการระแวง เพราะความระแวงเป็นสาเหตุให้เกิดความแตกร้างในชีวิตสมรส

6. มีความเป็นห่วงกัน คู่สมรสมีความห่วงใยซึ่งกันและกันควรปฏิบัติกันด้วยความเหมาะสม ไม่ควรปล่อยใจตามลำพัง

สิริพรรณ มิ่งวานิช (2537 : 52) ความสัมพันธ์ในครอบครัวจะดีมาน้อยเพียงใดนั้นควรคำนึงถึงบทบาทหน้าที่และการปรับตัวเข้าหากันของสมาชิกในครอบครัวเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญยิ่ง จากความหมายองค์ประกอบของครอบครัวและปัจจัยที่ดีของความสัมพันธ์ในครอบครัวดังกล่าวสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครัวเรือนเดียวกันโดยมีองค์ประกอบดังนี้คือ

1. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัวร่วมกัน
2. มีการสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน
3. มีการยอมรับซึ่งกันและกัน
4. ไม่มีความขัดแย้งบาดหมางกัน
5. มีการช่วยเหลือ ดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน

6. มีความผูกพัน รักใคร่ทางความรู้สึก และอารมณ์ที่ดีต่อกัน

แกรนด์คอลล (Grandall, 1980 ; 410 – 411 อ้างถึงใน จารุวรรณ ชูปวา, 2541 : 18) กล่าวว่า สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิ (Primary Relationship) ซึ่งมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. จำนวนของบทบาท (Number of Role) สัมพันธภาพในครอบครัวมีความสัมพันธ์กันหลายบทบาท เช่น เป็นพ่อแม่ เป็นผู้สั่งสอน เป็นผู้เลี้ยงดู เป็นผู้ช่วยเหลือ สมาชิกในครอบครัวมีการปฏิสัมพันธ์กันหลาย ๆ ด้าน ทำให้เกิดความสนใจ ได้รู้จักค่านิยม ความเชื่อถือ ตลอดจนบุคลิกที่แท้จริงของกันและกัน

2. การสื่อสาร (Communication) สัมพันธภาพในกลุ่มปฐมภูมิเป็นการสื่อสารแบบเปิด มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นอย่างมีอิสระและกว้างขวาง

3. อารมณ์ (Emotion) สัมพันธภาพในกลุ่มปฐมภูมิหรือในครอบครัวก่อรูปขึ้นจากอารมณ์ต่าง ๆ ระหว่างสมาชิกก่อให้เกิดความรัก ความเข้าใจ ความผูกพัน รักใคร่ ความคิดถึงความขัดแย้ง หรือความโกรธ

4. ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้สึก (Transferability) สัมพันธภาพแบบปฐมภูมิจะก่อรูปขึ้นกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งแน่นอน ไม่สามารถที่จะถ่ายทอดไปสู่บุคคลอื่นได้ง่าย ๆ เป็นปฏิสัมพันธ์กับบุคคลเป็นคน ๆ ไป มีความรู้สึกผูกพันเฉพาะเจาะจง ยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้

สตินเน็ต (Stinnett, 1983 ; 10 – 12 อ้างถึงใน พิมพ์ใจ โมตรีเปรม, 2543 : 40) กล่าวถึงลักษณะครอบครัวที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นพื้นฐานการสร้างสรรคสัมพันธภาพที่ดีว่ามีอยู่ 6 ประการคือ

1. ขึ้นชมคุณค่าของคนในครอบครัว (Appreciation) ซึ่งคุณสมบัติข้อนี้มีความสำคัญมากที่สุดทางที่เราคิดว่าไม่ถึง การแสดงความชื่นชมต่อกันอยู่เสมอเป็นสิ่งที่ดี และสามารถเป็นกำลังใจในการต่อสู้อุปสรรค เพราะเป็นการนำเอาหลักจิตวิทยาามาช่วย โดยปกติมนุษย์เราทุกคนจะมีส่วนดีอยู่ในตัวมากมายและมักจะมีความสุขเมื่ออยู่กับคนที่รู้สึกพอใจเราและเราก็พอใจคนรอบข้างด้วยซึ่งถ้าครอบครัวมีความสุขสมาชิกในครอบครัวก็ต้องการที่จะอยู่ร่วมกัน ในบางครั้งคำชมเชยกันเองในระหว่างสมาชิกในครอบครัว ไม่ใช่เป็นการเสแสร้งแก่งัดทำ แต่เป็นการแสดงความรู้สึกว่าชื่นชมกับสิ่งที่เราเห็นว่าดีและถูกต้อง เพื่อเป็นกำลังใจ และการสร้างความอบอุ่น ความเข้าใจให้กับครอบครัววิธีหนึ่ง และเป็นเทคนิคที่สำคัญมากด้วย

2. การใช้เวลาอยู่ร่วมกัน (Spending Time together) ถือว่าเป็นแบบอย่างที่ดีของการใช้ชีวิตครอบครัว สิ่งนี้ถือว่าสำคัญมากเพราะจะทำให้โครงสร้างและพื้นฐานของครอบครัวดีและมีคุณภาพ ซึ่งการใช้เวลาร่วมกันนี้สมาชิกในครอบครัวควรร่วมกันทำกิจกรรมร่วมกันและควรเป็น

กิจกรรมที่ทุกคนพอใจที่จะเข้าร่วมมิใช่เป็นการบังคับเชิญหรือบังคับ ซึ่งรวมไปถึงการรับประทานอาหารร่วมกัน การพักผ่อนร่วมกันในวันหยุด หรือการทำงานบ้านร่วมกัน เป็นต้น

3. มีพันธะและข้อผูกพันในความสุขและสวัสดิภาพของคนในครอบครัวร่วมกัน (Commitment) ซึ่งการสร้างครอบครัวในด้านนี้ถือว่ามีค่ามาก ซึ่งต้องมีพื้นฐานมาจากการที่ต้องสร้างตัวเองให้มีความรับผิดชอบที่จะใช้เวลาและกำลังกายและใจในการที่ให้กับครอบครัวอย่างแท้จริง ซึ่งมนุษย์เราทุกวันนี้จะมุ่งที่จะรับผิดชอบเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวันของตนเองจนบางครั้งไม่คำนึงถึงครอบครัว ซึ่งถ้าสมาชิกในครอบครัวสามารถใช้เวลาพูดคุยกัน แสดงความห่วงใยและร่วมกันแก้ไขปัญหาร่วมกัน การสร้างความสัมพันธ์กันในครอบครัวรวมทั้งสร้างความพึงพอใจร่วมกันได้

4. มีการติดต่อสื่อสารกันเป็นอย่างดี (Good Communication Patterns) การใช้เวลาในการพูดคุยร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ สิ่งที่สำคัญที่สุดของการสื่อสารระหว่างกันและกันในครอบครัวก็คือ การที่สมาชิกในครอบครัวจะต้องเป็นผู้ฟังที่ดี ความเป็นจริง ก็คือ สมาชิกในครอบครัวต้องเคารพที่จะฟังผู้อื่นบ้างและสิ่งที่สำคัญมาก ก็คือ การเปิดเผยและมีความรู้สึกที่ดี ซึ่งบางครั้งอาจเป็นเรื่องที่นำความขัดแย้งมาให้ รวมทั้งทุกคนในครอบครัวต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นร่วมกันมิใช่เก็บกดไว้แต่เพียงผู้เดียว การเปิดเผยความรู้สึกให้อีกฝ่ายหนึ่งรู้จักจะเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและเป็นทางเลือกที่ดีทางหนึ่งสำหรับทุกคน

5. มีความศรัทธาต่อศาสนา (High Degree of Religious Orientation) บางครั้งเราอาจจะพบได้ว่าผู้ที่ไม่เลื่อมใสในศาสนา แต่ก็สามารถประสบความสำเร็จในชีวิตแต่งงาน และชีวิตครอบครัว แต่อย่างไรก็ตามการที่ครอบครัวได้ร่วมกันทำพิธีกรรมทางศาสนาจะช่วยให้มีสติ มีความอดทนต่อกัน มีการให้อภัยต่อผู้อื่น ระวังความโกรธได้และรู้จักช่วยเหลือผู้อื่นได้ในสังคม รวมทั้งการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานต่อความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย

6. มีสมรรถนะจัดการกับวิกฤตการณ์ในครอบครัวได้อย่างดี (Ability to Deal with Crisis in a Positive Manner) คนในครอบครัวจะร่วมกันต่อสู้ปัญหา แทนที่จะห้อยหรือแยกกันไปคนละทาง คุณสมบัตินี้จะเป็นการปกป้องปัญหาสังคมได้อย่างดี

สำหรับ วิส (Weiss อ้างถึงใน จิวีวรรณ แก้วพรหม, 2535 : 45) มีแนวคิดว่า สัมพันธภาพที่ดีในกลุ่มสังคมประกอบด้วยปัจจัยต่อไปนี้

1. ความใกล้ชิดสนิทสนม ทำให้บุคคลมีความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย ซึ่งบุคคลในครอบครัวควรให้แก่กัน

2. การมีส่วนร่วมในสังคม เป็นการแสดงถึงความมีส่วนร่วมระหว่างบุคคลกับบุคคลอื่น มีส่วนร่วมในการเป็นครอบครัวเดียวกัน ทำให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ข่าวสาร ความคิด ความชื่นชมซึ่งกันและกัน

3. พฤติกรรมการดูแลรับผิดชอบ เช่น บิดา มารดา ดูแลบุตรที่ยังเล็ก บุตรวัยผู้ใหญ่ดูแล บิดา มารดาที่สูงอายุ ผู้ที่แข็งแรงดูแลผู้ที่อ่อนแอกว่า

4. การยอมรับ ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความสามารถกระทำการต่าง ๆ ตามความเหมาะสม ซึ่งบทบาทนี้อาจเป็นบทบาทในครอบครัวหรืออาชีพ การยอมรับทำให้ผู้ได้รับเกิดความ มั่นใจ

5. การช่วยเหลือ เป็นการช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกันในเรื่องต่าง ๆ บุคคลที่มีความสัมพันธ์กันพึงให้แก่กัน

จรรยา สุวรรณทัต (2533 : 54 - 56) สรุปปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างความสัมพันธ์ใน ครอบครัวไว้ดังนี้

1. สภาพทางเศรษฐกิจ - สังคม ในครอบครัว กล่าวคือ ครอบครัวใดที่มีความมั่นคงทาง เศรษฐกิจไม่ขัดสนย่อมนำมาซึ่งความสงบสุขในครอบครัว เกิดความกลมเกลียวสมัครสมานกันใน ครอบครัว

2. การรู้จักบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว ตลอดจนสามารถปฏิบัติการให้ สอดคล้องกับบทบาทและหน้าที่ของตนทั้งบิดา มารดา และบุตร ก็จะไปสู่การมีความสัมพันธ์ ที่ดีในครอบครัว

3. การรู้จักลักษณะธรรมชาติและความต้องการมูลฐานของบุตร/บิดา/มารดาที่พยายาม เข้าใจในลักษณะธรรมชาติของการเจริญเติบโตและมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือบุตร เมื่อเกิด ปัญหาย่อมมีส่วนช่วยสร้างเสริมความสัมพันธ์ที่ดีได้

4. ความคงเส้นคงวาของบิดา มารดาในการวางระเบียบวินัย ปัจจัยนี้นับว่ามีอิทธิพลมาก ต่อบรรยากาศในครอบครัว โดยเฉพาะวัยรุ่นซึ่งมีความอดทนน้อยต่อการไม่คงเส้นคงวาของบิดา/ มารดา ซึ่งเป็นต้นเหตุให้เกิดความคลอนแคลนในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบิดา มารดา และ บุตร

สเปเนีย (Spanier, 1987 อ้างถึงใน วัจมาย สุชวนวัฒณ์, 2541 : 39) กล่าวว่า สัมพันธภาพ ระหว่างคู่สมรสสะท้อนถึงการประเมินของบุคคลต่อการปฏิสัมพันธ์และการทำบทบาทหน้าที่ใน ชีวิตสมรสที่ประกอบด้วย ความเห็นพ้อง (Consensus) ความพึงพอใจ (Satisfaction) ความ กลมเกลียว (Cohesion) และการแสดงความรักของคู่สมรส (Effection Expression) ซึ่งเป็น

องค์ประกอบที่แสดงว่าสามีและภรรยาสามารถปรับตัวในชีวิตสมรสได้ ซึ่งสามารถนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดีในชีวิตสมรส ดังนี้ คือ

1. ความเห็นพ้องกันของคู่สมรส คู่สมรสควรมีค่านิยมพื้นฐานและเป้าหมายในชีวิตสมรสที่สอดคล้องกัน ซึ่งช่วยให้สัมพันธภาพทั้งระหว่างคู่สมรสและระหว่างคู่สมรสกับสังคมเป็นไปอย่างราบรื่น และก่อให้เกิดความพึงพอใจกัน ช่วยให้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ใช้ชีวิตร่วมกันอย่างแท้จริงและอย่างมีความสุข ไม่ใช่ต่างคนต่างทำจากการรายงานวิจัย พบว่า คู่สมรสที่มีความสุขมีความเห็นสอดคล้องกันมากกว่า คู่สมรสที่ไม่มีความสุขในเรื่องการพักผ่อนหย่อนใจ ศาสนา มารยาทในการรับประทานอาหาร ความมีระเบียบแบบแผน ปรัชญาชีวิต เพื่อน การเลี้ยงดูบุตร และการเงินของครอบครัว (สภาพรรณ โคตรจรัส. 2521 : 309)

2. ความพึงพอใจซึ่งกันและกัน เป็นการที่สามีและภรรยาได้รับความสุข ความสบายใจ ความเพลิดเพลินใจ เนื่องจากสิ่งที่คาดหวังไว้เป็นความจริง เบลอ (Burr. 1970 : 29-37 อ้างถึงใน พิมพ์ใจ โมตรีเปรม. 2543 : 42) รวมทั้งการมีความพึงพอใจต่อการตอบสนองทางเพศซึ่งกันและกัน มีพฤติกรรมทางเพศที่สอดคล้องกันและสอดคล้องตรงกันกับความต้องการของคู่สมรสของแต่ละฝ่าย ซึ่งจะส่งผลให้สัมพันธภาพในคู่สมรสเป็นไปด้วยดี

3. ความกลมเกลียวกัน โดยคู่สมรสต้องมีความรับผิดชอบซึ่งกันและกันภายในครอบครัว เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเจ็บป่วย อีกฝ่ายหนึ่งจะต้องเพิ่มความรับผิดชอบมากขึ้นด้วยความเต็มใจ การที่สามีภรรยาได้เสียสละช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีการแบ่งหน้าที่ภาระในครอบครัว จะทำให้คู่สมรสเห็นคุณค่าของกันและกัน ยูริค (Urick. et al. 1984 อ้างถึงใน พิมพ์ใจ โมตรีเปรม. 43) การได้ร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ เช่นนี้ จะทำให้สามี ภรรยา มีความผูกพันกันมากขึ้น

4. การแสดงความรักของคู่สมรส เนื่องจากความรักเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะเป็นตัวส่งเสริมให้สามี/ภรรยาสามารถปรับตัวและหันหน้าเข้าหากัน และพยายามทำสิ่งที่คิดว่าคู่สมรสต้องการแต่ความรักอาจลดลงได้เมื่อแต่งงานไปนานแต่สิ่งที่ตามมา คือ ความผูกพัน สามี ภรรยา ที่มีความสุขจะต้องมีความรัก ความอบอุ่น เอาใจใส่ห่วงใยกับความสุขมีทั้งการให้และการรับรู้จักผ่อนหนักผ่อนเบาและมีความอดทน เจอร์ราดซ์ (Jourard. 1970 อ้างถึงใน พิมพ์ใจ โมตรีเปรม. 2543 : 43)

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสามี ภรรยา ซึ่งจะทำให้ชีวิตสมรสมีความสุข แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าสามี ภรรยา ไม่สามารถปรับตัวเข้าหากันได้ มีความสัมพันธ์ที่ไม่ดี ก็จะทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว เพราะการที่จะต้องมาอยู่ร่วมกันในครอบครัว ซึ่งทั้งสามี ภรรยา จะต้องมีการปรับตัวและการเรียนรู้

การดำเนินชีวิตในครอบครัวในฐานะบุคคลในครอบครัวเดียวกัน นับตั้งแต่ความเป็นอยู่ การแบ่งเบาภาระหน้าที่การงาน การใช้จ่ายในครอบครัว ตลอดจนความสัมพันธ์ทางเพศ

สรุปจากแนวคิดต่าง ๆ ข้างต้น ประเด็นสำคัญที่ผู้ศึกษาวิจัยจะนำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ สัมพันธภาพในครอบครัวในเรื่อง ความเห็นพ้อง ความพึงพอใจ ความกลมเกลียว และการแสดงความรักของคู่สมรส

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความรุนแรง

2.2.1 สาเหตุของความรุนแรง

มีนักคิดหลาย ๆ ท่านได้กล่าวถึงสาเหตุ ที่มาและต้นตอของความรุนแรงไว้ สามารถกล่าวสรุปได้ดังนี้

ชาร์ลส์ ดาร์วิน นักธรรมชาติวิทยาชาวอังกฤษ หลังจากได้เดินทางใน พ.ศ. 2374 เพื่อสำรวจทางธรรมชาติตามหมู่เกาะ และพบกับชาวพื้นเมืองจำนวนมากได้ตั้งข้อสังเกตว่า ชาวพื้นเมืองเหล่านี้มักเชื่อเพื่อเกื้อกูลกันดีภายในชุมชนของตน แต่มักแสดงเป็นอริอย่างสูงกับคนนอกหมู่หรือนอกเผ่า

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (1856-1939) นักจิตวิเคราะห์ชาวออสเตรเลียนผู้เริ่มต้นศึกษาเรื่องจิตใต้สำนึกการเก็บกด ในบั้นปลายชีวิตหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งจนใกล้เกิดสงครามครั้งที่สองได้หันไปสนใจเรื่องปัญหาทางวัฒนธรรม เช่น งานเขียนเรื่องอารยธรรมและความไม่พอใจ (Civilization and Its Discontents, 1992) ซึ่งให้เห็นว่า ชะตากรรมของมนุษย์ขึ้นอยู่กับว่ากระบวนการทางวัฒนธรรมจะประสบความสำเร็จในการควบคุมสัญชาตญาณแห่งความรุนแรงและการทำลายตัวเองของมนุษย์ได้ดีเพียงใด

คอนราต ลอเรนซ์ (Konrad Lorenz, 1903-1989 อ้างถึงใน กระทรวงการพัฒนาลังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2548) นักพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งสนใจศึกษาเกี่ยวกับสัญชาตญาณของสัตว์และของมนุษย์ โดยเฉพาะในเรื่องความก้าวร้าว ได้สรุปในหนังสือว่าด้วยความก้าวร้าว (On Aggression, 1963) ว่าพฤติกรรมก้าวร้าวของมนุษย์นั้นมีลักษณะเป็นสัญชาตญาณในระดับหนึ่ง แต่ก็เห็นว่าสัญชาตญาณนี้ ไม่มีประโยชน์สำหรับการอยู่รอดอีกต่อไป ดังนั้น จึงอาจดัดแปลงแก้ไขได้

ส่วน คาร์ล มาร์ก (1818-1883 อ้างถึงใน กระทรวงการพัฒนาลังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2548) นักเศรษฐศาสตร์การเมืองและนักทฤษฎีสังคมนิยมคอมมิวนิสต์เห็นว่า ระบบกรรมสิทธิ์เอกชน เป็นต้นตอที่ทำให้มนุษย์แปลกแยกกับตนเองและผู้อื่น ทำให้มนุษย์ทำงานเพื่อ

เผ่าพันธุ์และสังคม การยกเลิกระบบกรรมสิทธิ์เอกชนจะทำให้มนุษย์เลิกกดขี่ขูดรีดทำสงครามกัน แต่ ปรอยด์ ยังเห็นว่าการยกเลิกระบบกรรมสิทธิ์เอกชนอาจจะลดทอนความก้าวร้าวของมนุษย์ อย่างมีนัยสำคัญ แต่มันก็จะไม่เปลี่ยนความแตกต่างระหว่างบุคคลทางด้านอำนาจและอิทธิพล ซึ่งจะถูกรบกวนให้เพื่อประโยชน์ของมันเอง นอกจากนี้ก็ยังไม่ได้เปลี่ยนสัญญาตัญญาณแห่งความก้าวร้าวแต่ประการใด ปรอยด์ ที่ว่าสัญญาตัญญาณแห่งความก้าวร้าวนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะระบบกรรมสิทธิ์เอกชน มันมีมานานตั้งแต่บุพกาลเมื่อการครอบครองทรัพย์สินเกือบไม่มีเลย และจากการปฏิบัติที่เป็นจริงในระยะ 70 กว่าปีมานี้ ก็ชี้ว่าการยกเลิกระบบกรรมสิทธิ์เอกชนไม่ได้ช่วยลดความก้าวร้าวลง ยังมีการฆ่าฟันกันอยู่มากในรูปของกรรมาดล้างต่าง ๆ

จากแนวคิดข้างต้นพอสรุปได้ว่า ความก้าวร้าวรุนแรงนั้น เป็นพฤติกรรมที่ยังรากลึกหรือ ก่อเกิดขึ้นในกระบวนการวิวัฒนาการอันยาวนานของมนุษย์ และก็ไม่อาจจะลบเลือนไปได้ง่าย ๆ เช่น การแสดงเป็นอริกับคนต่างเผ่าต่างเชื้อชาติ ด้านการล้มเลิกระบอบกรรมสิทธิ์เอกชนทำให้ผู้คนแตกแยกกันมากขึ้น เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจจะแก้ไขได้ ก็คือ การลบเลิกวัฒนธรรมแห่งความรุนแรงได้ด้วยวัฒนธรรมแห่งสันติภาพ

2.2.2 ความหมายของความรุนแรง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทหญิงชายในครัวเรือนกับสัมพันธภาพในครอบครัวของแรงงานอพยพชาวพม่า” นี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ศึกษานิยามความหมายของความรุนแรง เพื่อที่จะได้ กำหนดขอบเขตของประเภทความรุนแรงที่จะศึกษาวิจัยไว้เสียก่อน

องค์การอนามัยโลก (WHO.1995 อ้างถึงใน โครงการสร้างและพัฒนาระบบเฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2548 : 28) ได้นิยามความรุนแรงได้ดังนี้

ความรุนแรง หมายถึง การจงใจใช้กำลังหรืออำนาจทางกาย เพื่อข่มขู่หรือกระทำต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อกลุ่มบุคคลหรือชุมชน ซึ่งมีผลทำให้เกิดหรือมีแนวโน้มที่จะมีผลให้เกิดการบาดเจ็บ ตาย หรือเป็นอันตรายต่อจิตใจ หรือเป็นการยับยั้งการเจริญงอกงามหรือการกีดกันหรือปิดกั้น ทำให้สูญเสียสิทธิบางประการ และขาดการได้รับในสิ่งที่สมควรจะได้รับ

จากคำนิยามดังกล่าว จะเห็นได้ว่าความรุนแรงในความหมายที่บัญญัติโดยองค์การอนามัยโลกนั้น จะเกี่ยวกับคำว่า ความตั้งใจหรือจงใจของผู้กระทำ ความรุนแรง ซึ่งผลที่เกิดขึ้นอาจไม่สัมพันธ์กันกับเหตุ ดังนั้น ความรุนแรงในที่นี้จึงไม่ได้หมายรวมถึงการบาดเจ็บหรืออันตรายที่เกิดขึ้นจากอุบัติเหตุหรือความไม่ตั้งใจ

นอกจากนี้ คำนิยามยังเกี่ยวข้องกับคำว่า การให้อำนาจนอกเหนือไปจากการใช้กำลังทางกาย เพื่อกระทำต่อผู้อื่น ทำให้ความหมายของคำว่าความรุนแรงมีขอบเขตกว้างขึ้น และเห็นภาพการกระทำที่ชัดเจนขึ้น ครอบคลุมถึงผลจากการกระทำที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจ รวมทั้งการคุกคามหรือการข่มขู่ด้วยการให้อำนาจ ยังหมายถึง การละเว้นไม่ปฏิบัติหรือการปล่อยปละละเลยไม่ปฏิบัติ ยังผลทำให้เกิดความรุนแรงอย่างเห็นได้ชัดจากการกระทำนั้น ดังนั้น การให้อำนาจหรือการให้กำลังทางกาย จึงควรหมายรวมถึงการละเว้นไม่กระทำหรือการกระทำทุกประเภทที่ก่อให้เกิดผลเสียทั้งต่อร่างกาย จิตใจ และเพศของผู้อื่น รวมทั้งการฆ่าตัวตาย และการทำร้ายตนเองในรูปแบบต่าง ๆ สำหรับผลที่เกิดจากความรุนแรงที่ระบุไว้ในคำนิยามนี้ ได้ครอบคลุมทั้งอันตรายต่อจิตใจและทำให้เกิดการพัฒนาไปในทางที่ไม่ดี การบาดเจ็บและการตายสะท้อนให้เห็นถึงความสนใจในผลต่อสุขภาพและสวัสดิภาพของบุคคล ครอบครัวและชุมชนที่เกิดจากความรุนแรงในรูปแบบที่กว้างขึ้น กล่าวคือ ไม่ใช่ผลเฉพาะที่ก่อให้เกิดขึ้นภายหลัง และคงอยู่ไปเป็นเวลานานนับปี หลังจากการถูกกระทำความรุนแรงครั้งแรก

คำนิยามความรุนแรงที่เกี่ยวกับคำว่าตั้งใจและจงใจนั้น มีลักษณะสำคัญที่ใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาหรือมองความรุนแรงได้ดังนี้

1. ความรุนแรงที่เกิดจากความจงใจกระทำนั้น ไม่จำเป็นต้องจงใจก่อให้เกิดผลเสียหาย กล่าวคือ ผลของความรุนแรงที่เกิดขึ้นอาจไม่เท่าเทียมกันกับพฤติกรรมที่จงใจกระทำ ผู้กระทำ ความรุนแรงอาจจงใจกระทำพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดผลเสียหรือแนวโน้มสูงที่จะก่อให้เกิดผลเสียทางด้านสุขภาพต่อผู้ถูกกระทำ แต่ผู้กระทำอาจไม่รู้ถึงผลของการกระทำของตน เช่น กรณีของวัยรุ่นยกพวกตีกัน เป็นความรุนแรงที่เกิดจากความตั้งใจไม่ว่าจะเป็นการยุติปัญหาโดยใช้กำลัง ใช้อาวุธ กระทำต่อร่างกายหรือไม่ก็ตามที่ดูประหนึ่งว่าตั้งใจกระทำพฤติกรรมที่จะก่อให้เกิดการบาดเจ็บล้มตาย ทั้ง ๆ ที่เจตนาอันอาจไม่ได้ต้องการให้เกิดการบาดเจ็บรุนแรงหรือตายก็ได้ หรือในกรณีที่พ่อแม่จับเด็กทารกที่ร้องไห้โยเยเขย่าให้หยุดร้องโดยความตั้งใจ แต่ผลทำให้เกิดการบาดเจ็บทางสมองได้โดยไม่ตั้งใจ และเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงการตั้งใจจงใจใช้ความรุนแรง โดยไม่ได้ตั้งใจให้ผลที่เกิดขึ้นจากการให้ความรุนแรงนั้นถึงกับบาดเจ็บหรือตาย

2. การแยกแยะความจงใจ หรือตั้งใจกระทำ ความรุนแรง สามารถพิจารณานบนพื้นฐานของความตั้งใจกระทำให้บาดเจ็บกับความตั้งใจที่จะกระทำ ความรุนแรง ซึ่งความรุนแรงในความหมายที่นิยามโดย วอลเตอร์ และ พาร์ค (Walters and Parke, 1964) นั้น เป็นความหมายที่กำหนดโดยวัฒนธรรม กล่าวคือ การจะตัดสินใจว่าจงใจกระทำ การคาดการณ์วางแผนไว้ล่วงหน้าหรือการบาดเจ็บ และผลของความรุนแรงอื่น ๆ ที่ตามมา อาจถูกกำหนดโดยหรือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ผู้กระทำ ความรุนแรงบางสังคมอาจตั้งใจกระทำอันตราย แต่โดยพื้นฐานวัฒนธรรมของ

สังคมนั้นไม่ได้มองการกระทำดังกล่าวนั้นว่าเป็นการใช้ความรุนแรง เช่น การตัดหรือขลิบอวัยวะเพศหญิง หรือการลงโทษโดยทุบตีต่อร่างกายของเด็ก การกระทำความรุนแรงนี้ถูกมองว่าเป็นการสั่งสอนหรือพิธีกรรมให้หลุดพ้นจากบาปมากกว่าการรับรู้ว่าเป็นการใช้ความรุนแรง การให้คำนิยามขององค์การอนามัยโลกเกี่ยวกับความรุนแรง ได้ครอบคลุมถึงผลที่เกิดขึ้นต่อสุขภาพของผู้ถูกกระทำโดยไม่คำนึงการรับรู้และความเชื่อทางวัฒนธรรมต่อความรุนแรงนั้น ๆ

3. การจงใจกระทำความรุนแรง ขึ้นอยู่กับระดับของความตั้งใจ ผู้กระทำความรุนแรงบางคนตั้งใจให้เกิดการบาดเจ็บและจงใจที่จะใช้ความรุนแรง แต่ไม่ได้ต้องการให้เกิดผลขนาดเท่าที่ตนกระทำ เช่น บุคคลที่พยายามจะฆ่าตัวตาย ไม่ได้ต้องการที่จะตายจริง แต่ต้องการเรียกร้องความสนใจช่วยเหลือจากผู้อื่น ในการนิยามความรุนแรงขององค์การอนามัยโลกนั้น มุ่งดูที่ผลรับของการกระทำเกิดจากเจตนาที่จะทำร้าย โดยไม่คำนึงถึงความตั้งใจกระทำและผลของสุขภาพที่เกิดขึ้นจากนั้นว่าสอดคล้องกันหรือไม่

2.2.3 ประเภทความรุนแรง (Typology of Violence)

องค์การอนามัยโลก (WHO, 1997 : 18) ได้แบ่งประเภทของความรุนแรงไว้ในเบื้องต้นเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ความรุนแรงต่อตนเอง (Self-directed Violence)
2. ความรุนแรงระหว่างบุคคล (Interpersonal Violence)
3. ความรุนแรงระหว่างกลุ่ม (Collective Violence)

ความรุนแรงต่อตนเอง (Self-directed Violence) หมายถึง ลักษณะความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากบุคคลกระทำต่อตนเอง ความรุนแรงกลุ่มนี้ยังสามารถแบ่งย่อยเป็น 2 ประเภทที่เฉพาะเจาะจงได้ ดังนี้

- 1) พฤติกรรมการฆ่าตัวตาย ซึ่งรวมทั้งความคิดฆ่าตัวตาย ความพยายามฆ่าตัวตายและการฆ่าตัวตายโดยสมบูรณ์
- 2) พฤติกรรมการทำร้ายตนเอง หมายถึง การกระทำให้ตนเองบาดเจ็บ และพฤติกรรมทำร้ายตนเองอื่น ๆ ที่มุ่งร้ายต่อตนเองหรือทำให้ตนเองอยู่ในภาวะเสี่ยงอันตราย แต่ไม่จำเป็นต้องมีผลถึงเสียชีวิต

ความรุนแรงระหว่างบุคคล (Interpersonal Violence) หมายถึง ความรุนแรงที่กระทำโดยบุคคลอื่น หรือกลุ่มบุคคลอื่น ความรุนแรงกลุ่มนี้สามารถแบ่งย่อยเป็น 2 ประเภทที่เฉพาะเจาะจงได้ดังนี้

1) ความรุนแรงในครอบครัว หมายถึง ความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกในครอบครัว คู่สมรสที่ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นเฉพาะภายในบ้านเท่านั้น ได้แก่ ความรุนแรงต่อเด็ก (Child Abuse) ความรุนแรงระหว่างสามีภรรยา (Intimate Partner Violence) และความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ (Elder Abuse)

2) ความรุนแรงในชุมชน หมายถึง ความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลภายนอกบ้านที่คุ้นเคยกัน หรือเกิดจากบุคคลที่รู้จักกันโดยไม่มีความสัมพันธ์ต่อกัน หรือเกี่ยวข้องเป็นญาติพี่น้องกัน หรือคนแปลกหน้า ได้แก่ ความรุนแรงที่เกิดจากการร่วมกระทำผิดตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป (Gang Violence) การใช้ความรุนแรงทางเพศ การข่มขืนโดยคนแปลกหน้า (Stranger Rape and Sexual Assault) การใช้ความรุนแรงแบบสุ่มกระทำต่อใครก็ได้ (Random Acts of Violence) การใช้ความรุนแรงทางกายระหว่างวัยรุ่น (Physical Assaults Between Youths) ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในคูรัก (Dating Violence) และความรุนแรงที่เกิดในสถานที่หรือสถานต่าง ๆ ได้แก่ ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ในที่ทำงานหรือโรงงาน ได้แก่ การล่วงละเมิดทางเพศ (Sexual Harassment) และความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสถานพยาบาลคนชรา ได้แก่ การทอดทิ้งไม่ดูแลและการทุบตี

ความรุนแรงระหว่างกลุ่ม (Collective Violence) หมายถึง ความรุนแรงที่กระทำโดยกลุ่มบุคคลกลุ่มใหญ่ เป็นความรุนแรงที่เกิดจากรัฐหรือประเทศ ซึ่งอาจเป็นการใช้ความรุนแรงโดยแอบแฝงอยู่ในรูปแบบของการใช้กฎหมายทางสังคมเป็นเครื่องมือในการก่อให้เกิดผลเสียต่อบุคคลและความไม่เท่าเทียมกันหรือเลือกปฏิบัติระหว่างเพศ เป็นต้น ซึ่งความรุนแรงกลุ่มนี้สามารถแบ่งย่อยออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) ความรุนแรงทางสังคม หมายถึง การใช้ความรุนแรงในประเด็นปัญหาทางสังคม ได้แก่ การกระทำอาชญากรรมการใช้ความรุนแรงที่เกิดจากความเกลียดชัง เหยียดผิว หรือเหยียดเชื้อชาติ กลุ่มชน (Hate Crimes) การกระทำของผู้ก่อการร้าย (Terrorist Acts) หรือการใช้ความรุนแรงโดยกลุ่มประท้วง (Mob Violence)

2) ความรุนแรงทางการเมือง หมายถึง การใช้ความรุนแรงที่เกิดจากสงคราม ความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงของรัฐ หรือความรุนแรงที่เกิดจากคนกลุ่มใหญ่ ได้แก่ การข่มขืนระหว่างสงคราม และการใช้ความรุนแรงที่มีผลต่อร่างกายและจิตใจในกิจการของสงคราม เช่น การทรมาน เหยียดทางการเมือง เป็นต้น

3) ความรุนแรงทางเศรษฐกิจ หมายถึง การให้ความรุนแรงโดยกลุ่มคนกลุ่มใหญ่ที่หวังผลทางเศรษฐกิจ รวมทั้งกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการล้มเหลวทางเศรษฐกิจ การโจมตีทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดผลลบด้านเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม การปฏิบัติไม่ใช้บริการที่จำเป็น การกระทำ

ที่ก่อให้เกิดการแตกแยกทางเศรษฐกิจ มูลเหตุจูงใจให้เกิดการใช้ความรุนแรงในกลุ่มนี้ อาจเกิดจากแรงจูงใจเพียงประเด็นเดียวหรือหลาย ๆ ประเด็นรวมกันก็ได้

โดยสรุป ความรุนแรงตามความหมายที่บัญญัติโดยองค์การอนามัยโลก เน้นที่เจตนา ความตั้งใจหรือจงใจกระทำของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลต่อทั้งตนเอง บุคคลอื่น หรือกลุ่มบุคคลอื่น หรือกลุ่มบุคคลอื่น ทั้งที่เกิดขึ้นในบ้าน ในที่ทำงาน ในชุมชน สถาบันต่าง ๆ ในสังคม ไม่ว่าจะกระทำต่อเพศหรือวัยใด ที่มีผลต่อการบาดเจ็บทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และทางเพศ รวมทั้งการกีดกัน ปิดกั้นสิทธิของบุคคลในด้านต่าง ๆ ซึ่งคำจำกัดความของความรุนแรง ตลอดจนประเภทของความรุนแรงต่อบุคคล ครอบครัว และชุมชนที่เกิดขึ้นในทุกแห่งทั่วโลกในแต่ละวัน ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะให้ความหมายของความรุนแรงและประเภทของความรุนแรงนี้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย โดยจะเน้นเฉพาะความรุนแรงระหว่างบุคคล เนื่องจากเป็นการศึกษาเฉพาะสามีภรรยาและสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น แต่อาจเป็นการกระทำทั้งนอกบ้านและในบ้าน ส่วนลักษณะการกระทำจะครอบคลุมความรุนแรงทั้งที่ตั้งใจและจงใจกระทำ ความรุนแรง

ความรุนแรงต่อผู้หญิง (Violence Against Women) นอกจากคำจำกัดความของความรุนแรงที่กำหนดโดยองค์การอนามัยโลกแล้ว เมื่อพิจารณาถึงกลุ่มผู้ถูกกระทำ ความรุนแรงทั่วโลก จะเห็นได้ว่าผู้หญิงทุกวัยมักตกเป็นเป้าหมายหรือเหยื่อของความรุนแรงทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะความรุนแรงนั้นจะเกิดขึ้นในครอบครัว (Family Violence) หรือนอกบ้าน เป็นที่ยอมรับกันในระดับสากลว่า ความรุนแรงต่อผู้หญิงเป็นความรุนแรงที่เกิดจากพื้นฐานของความไม่เท่าเทียมกันทางเพศในสังคม (Gender – Based Violence) ความรุนแรงประเภทนี้มีสาเหตุและมูลเหตุจูงใจที่จะกระทำต่อผู้หญิงเพียงเพราะว่าเป็นผู้หญิง

ความหมายของความรุนแรงต่อผู้หญิงที่กำหนดปฏิญานสากลในการประชุมระดับโลกเกี่ยวกับผู้หญิงในกรุงปักกิ่ง (Beijing Declaration and Platform for Action) ในปี ค.ศ.1995 ได้ระบุว่าเป็นการกระทำ ความรุนแรงบนพื้นฐานของการกีดกันผู้หญิงในสังคม (Gender – Based Violence) ซึ่งมีผลทำให้ผู้หญิงเกิดอันตรายหรือบาดเจ็บทุกขั้วทรมานทางร่างกาย ทางจิตใจ และทางเพศ หรือการบีบบังคับทางเศรษฐกิจ รวมทั้งการข่มขู่ด้วยพฤติกรรมรุนแรง การบังคับขู่เข็ญ หรือการรีดรอนกีดกันไม่ให้ได้เสรีภาพที่พึงมี ไม่ว่าการกระทำรุนแรงนี้จะเกิดขึ้นในที่สาธารณะหรือในชีวิตส่วนตัว ความรุนแรงต่อผู้หญิงจึงนับเป็นประเด็นปัญหาทั้งทางสิทธิมนุษยชนและสุขภาพ กาเซีย-มาลีโน (Garcia-Moreno, 1999) ศิริวรรณ ไกรสรพงศ์ ได้ถอดความจากเอกสารขององค์การสหประชาชาติ (United Nation, 1996) เกี่ยวกับความรุนแรงต่อสตรีไว้ว่า ความรุนแรงต่อผู้หญิงเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความทุกข์ทรมาน ไม่ว่าจะเป็นการกระทำต่อร่างกาย จิตใจ หรือ

ทำร้ายทางเพศ การข่มขู่บังคับ โดยการจำกัดเสรีภาพและสิทธิต่าง ๆ ทั้งที่เกิดขึ้นในบ้านหรือในที่สาธารณะ ผู้กระทำอาจเป็นบุคคลในครอบครัว สามี คนรัก หรือคนแปลกหน้า การใช้ความรุนแรงต่อหญิงยังหมายรวมถึง การทุบตี การล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กและผู้หญิงในครอบครัว การข่มขืนโดยสามี การขลิบอวัยวะเพศหญิงหรือการกระทำที่เกิดจากประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ ตลอดจนการถูกล่อลวงไปเพื่อการค้าประเวณี การค้าผู้หญิงข้ามชาติ การถูกข่มขืนโดยคนแปลกหน้า การถูกลวนลามหรือละเมิดทางเพศในที่ชุมชน ในที่ทำงาน สถาบันการศึกษาและสถานที่ต่าง ๆ และการกระทำความรุนแรงต่อหญิงโดยรัฐและกฎหมายที่เอื้ออำนวยให้

นอกจากนี้ความรุนแรงต่อผู้หญิง ยังสามารถมองจากการเกิดความรุนแรงในพัฒนาการของวงจรชีวิตในช่วงต่าง ๆ นับตั้งแต่ก่อนคลอด เช่น ในบางสังคมที่มีความต้องการลูกเพศชาย มักจะทำแท้งหรือฆ่าทารกเพศหญิง การข่มขืน การกระทำชำเราเด็กหญิงโดยบิดาหรือญาติผู้ชาย การถูกขลิบอวัยวะเพศในบางสังคม การถูกข่มขืนโดยคนรักในขณะเป็นวัยรุ่น วัยหนุ่มสาว การถ่ายภาพลามกอนาจาร โสเภณีเด็ก การถูกข่มขืนโดยสามี การถูกทุบตีในขณะที่ตั้งครรภ์ หรือการถูกฆาตกรรมโดยคนในครอบครัว จากปัญหาต่าง ๆ และเมื่อเข้าสู่วัยชรา ผู้หญิงก็อาจถูกทารุณกรรมบังคับให้ฆ่าตัวตาย เมื่อเป็นม่าย และการถูกทอดทิ้ง

ความรุนแรงต่อผู้หญิงไม่เพียงแต่เกิดขึ้นได้ในครอบครัวและในชุมชนเท่านั้น ผู้หญิงมักเป็นเหยื่อของความรุนแรงในภาวะสงคราม การก่อการร้าย ซึ่งผู้หญิงมักตกเป็นเหยื่อการถูกข่มขืน หรือในภาวะเศรษฐกิจที่ไม่ดี ผู้หญิงก็มักตกเป็นเหยื่อของการถูกนำไปขายหรือถูกหลอกลวงไปเพื่อค้าประเวณีทั้งในท้องถิ่นหรือการถูกส่งขายข้ามชาติ โดยขบวนการทรขนต่าง ๆ

ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับความรุนแรงต่อผู้หญิง จึงมีขอบเขตกว้างขวางครอบคลุมประเภทของความรุนแรงในทุกด้าน ตามที่ระบุโดยองค์การอนามัยโลก ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ความรุนแรงต่อร่างกาย จิตใจ และที่เกิดขึ้นในครอบครัว ซึ่งหมายรวมถึงการทุบตี ภรรยา (Battering) ความรุนแรงทางเพศในเด็กหญิงในบ้าน ความรุนแรงต่อเด็กและคนชราในบ้าน ความรุนแรงที่เกิดจากสินสอดของฝ่ายหญิง (Dowry - Related Violence) การข่มขืนโดยคู่สมรส (Marital Rape) การขลิบอวัยวะเพศหญิง (Female Genital Mutilation) และการปฏิบัติตามประเพณีอื่น ๆ ที่เป็นอันตรายต่อผู้หญิง ความรุนแรงที่เกิดจากคนอื่นที่ไม่ใช่คู่สมรส (Non - Spousal Violence) และความรุนแรงจากการหาประโยชน์บนร่างกายผู้หญิงโดยการอนาจาร (Violence Related to Exploitation)

2. ความรุนแรงทางร่างกาย ทางเพศ และทางจิตใจ ที่เกิดขึ้นในชุมชนทั่วไปหรือที่สาธารณะ รวมทั้งการข่มขืนกระทำชำเรา การถูกลวนลามล่วงละเมิดทางเพศหรือทำอนาจาร (Sexual

Harassment) ในที่ทำงาน ในสถานศึกษาและที่อื่น ๆ การค้าผู้หญิงข้ามถิ่นหรือข้ามชาติ (Trafficking) และการบังคับค้าประเวณี (Forced Prostitution)

3. ความรุนแรงทางร่างกาย ทางเพศ และทางจิตใจ ที่เกิดจากการกระทำของรัฐ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นที่ใดก็ตามหรือเกิดจากการปล่อยปละละเลยของรัฐในการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง การกระทำรุนแรงต่อผู้หญิงยังหมายรวมถึงการทำหมั้นหรือบังคับให้ทำแท้ง การขึ้นบังคับหรือใช้กำลังให้ใช้วิธีการป้องกันการตั้งครรภ์ โดยที่ผู้หญิงไม่เต็มใจ หรือการเลือกเพศทารกโดยการฆ่าทารกเพศหญิง เป็นต้น

สำหรับในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกประเภทของความรุนแรงต่อผู้หญิงเฉพาะที่เกิดขึ้นบ่อยในสังคมไทย คือ ความรุนแรงทางร่างกาย ความรุนแรงทางจิตใจ และความรุนแรงทางเพศ มาใช้เพื่อการตอบคำถามในการวิจัยในครั้งนี้

2.2.4 ความรุนแรงทางกายภาพ (Physical Violence)

หมายถึง การใช้กำลังคุกคามหรือทำร้ายเพื่อควบคุมหรือครอบครองบุคคลหรือทรัพย์สินของบุคคลหรือทรัพย์สินของบุคคลอื่น ซึ่งเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมานาน เพราะว่าการควบคุมผู้อื่นได้ หมายถึงการมีอำนาจเหนือ ซึ่งให้ประโยชน์แก่ตนเองมากมาย เช่น การขับไล่ออกจากเขตทำกิน หรือการบังคับให้มาทำงานให้การครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่น ก็สร้างความมั่นคงโดยไม่ต้องทำงานหนัก โดยที่การใช้ความรุนแรงในสังคมหรือชุมชน มักจะทำลายความเป็นปึกแผ่นในสังคมชุมชนนั้น (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2548 : 38)

ความรุนแรงทางกายภาพ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2548 : 38) ซึ่งประมวลขึ้นมาจากข่าวสารอาจแยกได้ดังนี้ 1) ความรุนแรงในครอบครัว 2) ความรุนแรงในชุมชน ซึ่งรวมทั้งความรุนแรงในโรงเรียน ท้องถนน และในที่ทำงาน 3) ความรุนแรงจากองค์การอาชญากรรม 4) ความรุนแรงจากองค์กรธุรกิจ 5) ความรุนแรงจากรัฐ และ 6) ความรุนแรงจากสงคราม

เมื่อความรุนแรงทั้ง 6 ประการนี้ พบว่า ความรุนแรงค่อย ๆ เปลี่ยนจากลักษณะเป็นบุคคลสู่ลักษณะเป็นองค์กรมากขึ้น ความรุนแรงแบบบุคคลนั้น โดยทั่วไปเป็นการกระทำของบุคคลหนึ่งต่ออีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งมักไม่ซับซ้อน ขนาดของความรุนแรงจำกัดในขอบเขตหนึ่ง ไม่มีการใช้พลังงานทางปัญญามาก ได้แก่ การทำร้ายกันในครอบครัวหรือท้องถนน ส่วนความรุนแรงที่เป็นแบบองค์กร มักมีความซับซ้อน ขนาดของความรุนแรงกว้างขวาง และไม่เน้นบุคคล เช่น ผู้ผลิตยาเสพติดผลิตขึ้นโดยไม่ได้คิดไว้ว่าจะขายให้แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งที่แน่นอน หรือการทำสงคราม

ก็ไม่ได้คิดว่า จะสังหารบุคคลชื่อนั้นชื่อนี้ ในที่นี้ ผู้ศึกษาวิจัยจะกล่าวเฉพาะความรุนแรงในครอบครัว

2.2.5 แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในครอบครัว

แนวคิดในมุมมองต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในครอบครัว

การศึกษาความรุนแรงในครอบครัวระยะแรก ๆ ไม่ได้ได้รับความสนใจเท่าที่ควรจากนักวิชาการต่าง ๆ ในหลาย ๆ สาขาวิชา ทั้งนี้ น่าจะมีสาเหตุมาจากครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นของสังคมและเป็นศูนย์รวมความรัก ความผูกพันของคนในสังคม และคนในสังคมมักมองครอบครัวว่าเป็นสถาบันที่ศักดิ์สิทธิ์ มีความเป็นส่วนตัว จึงเป็นการสร้างฉากกัน ความสนใจของบุคคลต่าง ๆ ในสังคมต่อปัญหาที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว ความรุนแรงในครอบครัวประเภทแรกที่เริ่มมีการศึกษา คือ การข่มเหงบุตร (Child Abuse) โดยริเริ่มทำการศึกษอย่างจริงจังใน ค.ศ.1960 และในช่วงเวลาต่อมา คือ ประมาณ ค.ศ.1970 จึงได้มีการศึกษาถึงสาเหตุการทุพติภรรยาเป็นลำดับต่อมา

เกลล์ (Gells, 1980 : 160 อ้างถึงใน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2548) กล่าวว่า เมื่อความรุนแรงในครอบครัวได้มีการศึกษาเพิ่มเติมมากยิ่งขึ้น แนวความคิดเดิมที่มองความรุนแรงว่าเป็นสิ่งผิดปกติจึงเปลี่ยนแปลงไป สเตราส์ เกลล์ และ สเตนเมทซ์ (Straus, Gells and Steinmetz) ได้กล่าวว่า ความรุนแรงในสมาชิกครอบครัวอเมริกันเป็นเรื่องธรรมดา มากกว่าความรุนแรงระหว่างปัจเจกบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกในครอบครัว ยกเว้นความรุนแรง ระหว่างสงครามหรือจราจร

โบเกรต (Bograd, 1988 : 12 อ้างถึงใน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2548) กล่าวว่า งานวิจัยและงานเขียนในระยะแรกเกี่ยวกับเรื่องการทารุณกรรมบุตรและการทุพติภรรยา รวมทั้งความรุนแรงในครอบครัวรูปแบบอื่น ๆ จะมีแนวทางการศึกษาที่เด่นและเห็นได้ชัดเจนว่าเป็นมุมมองด้านจิตวิทยา การบริการสังคม และการแพทย์ โดยนักวิชาการในสาขาดังกล่าว กล่าวถึง ความรุนแรงในครอบครัวว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก ถ้าเกิดขึ้นเป็นผลจากการเจ็บป่วยทางจิต (Mental Illness) หรือผิดปกติทางด้านจิตใจ (Psychological Disorder) แต่สำหรับนักต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีมองว่า การแต่งงานและสถาบันครอบครัวเป็นสิ่งที่สนับสนุนให้เกิดความรุนแรงในครอบครัว ในสังคมมุมมองนักสังคมวิทยา มองว่า ความรุนแรงในครอบครัวมีสาเหตุมาจากปัจจัยโครงสร้างทางสังคม

มอร์ลีย์ สเต้าส์, ซูซาน สเตอ์เมท และ ริชาร์ด กิลย์ (Murray Straus, Suzan Steinmetz and Richard Gells, 1975 อ้างถึงใน สิริเพชร สิริวัฒนา, 2538 : 44) ทำการสำรวจปัญหาความ

รุนแรงในครอบครัวประเทศสหรัฐอเมริกา โดยทำการเก็บข้อมูลจาก 2,000 ครอบครัว พบว่า ร้อยละ 28 มีการทำร้ายร่างกาย ร้อยละ 16 มีเหตุการณ์รุนแรง จำนวน 1 ใน 3 ของทั้งหมดมี เหตุการณ์รุนแรง คือ การเตะ ตี ต่อย ทำร้ายด้วยมีด ปืน เกิดขึ้น เมื่อทำการสำรวจซ้ำในปี 1985 ก็ยังได้ผลการสำรวจใกล้เคียงกับของเดิม นอกจากนั้นเมื่อได้ทำการศึกษาถึงการลงมือทำร้าย ร่างกายระหว่างชายหญิง พบว่า ร้อยละ 27 สามีเป็นผู้กระทำ ในขณะที่ร้อยละ 24 ภรรยาเป็นผู้กระทำ ทั้งนี้ ได้ศึกษาให้ข้อสังเกตว่าน่าจะเนื่องจากฝ่ายชายมีรูปร่างที่ใหญ่และแข็งแรงกว่า มีแนวโน้มความก้าวร้าวมากกว่าผู้หญิง แต่การกระทำผู้ชายสามารถหลีกเลี่ยงได้การเป็นผู้ถูกกระทำได้ดีกว่าผู้หญิง

การทำร้ายร่างกายแบ่งได้เป็น 2 ระดับ ดังนี้

1. ความรุนแรงน้อย (Minor) เช่น ขว้างปาสิ่งของ ผลักคู่ ขันวางของเข้าใส่กัน
2. ความรุนแรงมาก (Severe) เช่น การเตะ ต่อย ตบตี ชูหรือทำร้าย ด้วยมีด ปืน

ผลการวิเคราะห์ Straus (1975) สรุปว่าผู้ชายมักใช้วิธีการที่รุนแรงทำให้เกิดอันตรายและบาดเจ็บมากกว่าผู้หญิง เช่น เขี่ยนตี การใช้อาวุธ และจะกระทำบ่อยครั้ง มากกว่าฝ่ายหญิง ในกรณีที่ความรุนแรงเกิดกับผู้หญิงที่ตั้งครรภ์ จะเพิ่มความเสี่ยงในการบาดเจ็บและอาจไม่สามารถรักษาครรภ์ถึงระยะคลอดบุตรได้ การที่สามีภรรยา หย่าร้างกัน หรือแยกกันอยู่ จะมีความรุนแรง โดยเฉพาะฝ่ายสามีเป็นผู้ลงมือกระทำ ซึ่งคดีอาชญากรรมระหว่างสามีภรรยา มีอัตรา ร้อยละ 91 ที่สามี / อดีตสามีเป็นผู้กระทำ มีเพียงร้อยละ 5 ที่ภรรยาหรือหญิงชู้เป็นผู้กระทำ

The Nation Center on Child Abuse and Neglect ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1974 ได้ให้คำจำกัดความของการข่มเหงทารุณเด็กว่ามีสี่จำกัดเพียงเฉพาะการข่มเหงทารุณทางร่างกายเท่านั้น แต่ต้องรวมถึงการข่มเหงในทางอื่น ๆ ด้วย ส่วนความหมายของคำว่า ข่มเหงทารุณ หมายถึง การทำร้ายทั้งทางร่างกายหรือทางจิตใจ ทางเพศ การทอดทิ้งไม่ดูแล หรือบกพร่องต่อการดูแลเด็กที่อายุต่ำกว่า 18 ปี โดยผู้ที่ต้องมีหน้าที่รับผิดชอบต่อสภาพความเป็นอยู่ของเด็ก เป็นสถานการณื ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการที่สภาพความเป็นอยู่และสุขภาพของเด็กผู้นั้นตกอยู่ในอันตราย หรืออยู่ในสภาพที่ล่อแหลมต่อการเกิดอันตราย (พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ. 2539 : 11)

คนในสังคมส่วนใหญ่มีความเชื่อว่า การทุบตีบุตรเป็นเรื่องปกติและจำเป็นเพื่อใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของบุตร จากการสอบถาม พบว่า เกือบ 100% ของบิดามารดา เคยตีบุตรของตนเอง ประมาณ 25% ของเพศชาย และประมาณ 17% ของเพศหญิง เห็นว่า ในบางกรณีเป็นการเหมาะสมที่สามีจะตบตีภรรยาตนเองได้ สตาร์ และ แมคอีวอป (Starh and McEvoy. 1970 อ้างถึงใน พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ. 2539 : 12) ดังนั้น ความรุนแรงในครอบครัวบางอย่างจึงไม่ใช่การ

ข้ามแห่งทารุณ เนื่องจากมีกฎเกณฑ์แตกต่างกันในแต่ละสังคมว่า อะไรคือพฤติกรรมที่รุนแรงในระดับที่ยอมรับได้และยอมรับไม่ได้

ความรุนแรงในครอบครัวที่อธิบายโดยพฤติกรรมก้าวร้าว

พฤติกรรมหรือการกระทำใด ๆ ก็ตามที่มีเจตนาที่จะทำร้ายหรือทำอันตรายให้เกิดแก่ผู้อื่น ด้วยกรรมวิธีการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำร้ายร่างกายทางด้านร่างกายหรือทำร้ายทางด้านจิตใจ สามารถกล่าวได้ว่า พฤติกรรมดังกล่าวเป็นพฤติกรรมก้าวร้าว (Aggression Behavior) อาทิ สงคราม ถือว่าเป็นพฤติกรรมก้าวร้าวที่รุนแรงที่สุดที่มีการเกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ส่วนระดับของพฤติกรรมก้าวร้าวของบุคคลนั้นมีตัวอย่าง เช่น การพยายามทำอันตรายต่อร่างกาย ความก้าวร้าวด้วยวาจา หรือการขู่บังคับ แม้กระทั่งการนิโทษ ว่าร้ายต่อบุคคลอื่น จะเห็นได้ว่า ความรุนแรงในครอบครัวที่กล่าวถึงในตอนต้น สามารถนับว่าเป็นพฤติกรรมก้าวร้าวในรูปแบบหนึ่ง แม้ว่าหลาย ๆ กรณีจะไม่ได้มีการวางแผนหรือเตรียมการกระทำให้มีผลร้ายแรงก็ตาม

เราสามารถที่จะอธิบายพฤติกรรมก้าวร้าวของมนุษย์ผ่านทางแนวคิด 3 แนวคิดต่าง ๆ กัน ดังนี้

1. แนวคิดทางด้านสิ่งแวดล้อม สภาพแวดล้อมในทางลบมีผลกระทบโดยตรงต่อการแสดงออกของมนุษย์ ความร้อน เสียงดังเกินไป อากาศเป็นพิษ ความเบียดเบียนยัดเยียด จะก่อให้เกิดพฤติกรรมด้านลบของมนุษย์ได้ง่ายขึ้น ผลการทดลองของ กรีน และ โอเนล (Green and O'Neal อ้างถึงใน พรเพ็ญ เพชรสุทธิศรี, 2539 : 39) พบว่า ระดับเสียงที่ดังเกินไป นอกจากจะก่อให้เกิดอันตรายทางสุขภาพแก่มนุษย์แล้ว ยังจะเป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้เกิดความก้าวร้าวและแสดงออกมาชัดเจนมากขึ้นหากมีสิ่งเร้าชักนำ หากอากาศร้อนอบอ้าวจะทำให้บุคคลเกิดอารมณ์โกรธและฉุนเฉียวง่ายกว่าปกติ ซึ่งจะก่อให้เกิดการกระทำที่ไม่ยังคิดได้มากขึ้นด้วยในกรณีของอากาศเสียและความเบียดเบียนยัดเยียด จะก่อให้เกิดความเครียดและก่อให้เกิด พฤติกรรมไม่พึงประสงค์ได้

2. แนวคิดด้านคับข้องใจ การที่มนุษย์เกิดความคับแค้นคับข้องใจ จะส่งผลให้ร่างกายและจิตใจเกิดความเครียดและต้องการที่จะต้องมีกรกระทำบางอย่าง เพื่อลดความที่เกิดขึ้นให้น้อยลงหรือหมดไป หากมนุษย์ไม่สามารถลดความเครียดให้น้อยลงตามความต้องการได้ อาจจะทำให้ต้องแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวออกมาแทน แต่อย่างไรก็ตามความก้าวร้าวอาจเกิดขึ้นโดยมีการความคาดหวังต่อการได้รับรางวัลหรือการลงโทษ หรือให้รางวัลโดยตรงบุคคลนั้นจึงต้องหาทางออกในการแสดงออกแทนการก้าวร้าว เช่น การขู่ขิบนินทา เป็นต้น เพื่อที่ผลจากการกระทำจะได้ไม่ส่งผลร้ายต่อตนเองโดยตรง แบนดูล่า (Bandura, 1973 : 59 อ้างถึงใน กระทรวงการพัฒนาลังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2548)

3. แนวคิดด้านกลุ่มวัฒนธรรมย่อย การเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียมใน แต่ละสังคมมีความแตกต่างกัน บุคคลแต่ละคนจะเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคม ซึมซับและรับรู้ได้ แตกต่างกันไป อันจะส่งผลต่อระดับความก้าวร้าวที่แสดงออกต่างกัน ดังนั้น ค่านิยม ทักษะคติของแต่ละคนจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่แสดงออกของแต่ละบุคคล ในบางสังคมความรุนแรง โหดร้ายของพฤติกรรมเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วกัน ดังนั้น สมาชิกของสังคมต้องยอมรับและปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคมนั้น ๆ เพื่อรักษาความสัมพันธ์อันดีกับสมาชิกอื่นในสังคม และสามารถอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข นอกจากนี้คนในสังคมที่นิยมความรุนแรงจะส่งผลให้เกิดเหตุการณ์รุนแรงก้าวร้าวได้มากกว่าสังคมอื่น ๆ บุคคลในสังคมก็ย่อมยอมรับและปฏิบัติตามบรรทัดฐานนั้น ๆ ในสังคมบุคคลที่ไม่สามารถอยู่ร่วมกันกับแนวความคิดดังกล่าวได้ จึงต้องหลีกเลี่ยงไปหาสังคมอื่นที่เข้ากันได้กับทัศนคติและค่านิยมของตน

แต่กระนั้นอิทธิพลของกลุ่มวัฒนธรรมย่อย จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้มีบุคลิกภาพอ่อนไหวมากกว่าบุคคลผู้มีบุคลิกภาพแข็งแกร่งและเป็นตัวของตัวเอง นอกจากนั้นบุคคลที่เข้าร่วมกับสังคมหลาย ๆ กลุ่มพร้อม ๆ กัน พฤติกรรมของเขาจะคล้อยตามกลุ่มสังคมที่มีอิทธิพลต่อเขามากที่สุด ฉะนั้น การศึกษาถึงการแสดงออกถึงพฤติกรรมก้าวร้าวต้องคำนึงถึงปัจจัยดังกล่าวประกอบกันด้วย

สรุปแนวคิดด้านความรุนแรงในการวิจัยครั้งนี้ จะมุ่งเน้นความหมายของความรุนแรงในระดับบุคคล โดยให้ความสำคัญทั้งกับผู้หญิงและผู้ชายในครอบครัว โดยผู้หญิงและผู้ชายอาจเป็นผู้ถูกกระทำหรือรับผลจากความรุนแรง และเนื่องจากครอบครัวต่างดาวเป็นผู้ย้ายถิ่นจาก พม่า มาในประเทศไทยส่วนใหญ่เข้ามาโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย จึงมักจะถูกเอารัดเอาเปรียบจากบุคคลต่าง ๆ และมีความยากลำบากในระหว่างการย้ายถิ่นและอาจได้รับความรุนแรงหลายรูปแบบ จึงให้ความหมายว่าความรุนแรงเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมก้าวร้าว ซึ่งการศึกษานี้เน้นในด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม และด้านความคับข้องใจ

2.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทหญิงชาย

2.3.1 แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศ (Sex – Role)

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศนั้น พาร์สัน (Parsons, 1979 อ้างถึงใน สุธีรา บุญอาจ 2537 : 27-28) ได้เสนอการจำแนกความแตกต่างระหว่างบทบาท (Role Differentiation) จะเป็นแนวทางสำคัญในการศึกษากลุ่มทางสังคมทุกกลุ่ม ซึ่งการจำแนกความแตกต่างระหว่างบทบาทนี้เป็นการจำแนกและกำหนดบทบาทในสถานภาพหนึ่ง ๆ ทางสังคมอย่างชัดเจนในทุกสังคม

โดยเฉพาะในสังคมไทย เรื่องเกี่ยวกับบทบาททางเพศได้ถูกแบ่งแยกกำหนดบทบาทในสถานภาพของความเป็นเพศหญิงและเพศชายอย่างชัดเจน จากการอบรมสั่งสอนในอดีต บ่อยครั้งจะพบว่าเพศชาย คือผู้กล้าหาญ เป็นผู้ตัดสินใจในขณะที่เพศหญิง คือ ผู้ที่สนับสนุนอยู่เบื้องหลัง ดังคำพังเพยที่ว่า "ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง"

ความเชื่อของบุคคลที่มีต่อความแตกต่างในบทบาทของความเป็นเพศชายและความเป็นเพศหญิงมีอยู่มากมาย การมองเห็นว่าบทบาทผู้หญิง คือ การเลี้ยงดูบุตร การอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน การปรนนิบัติสามีและการทำงานในลักษณะผู้ให้บริการ ส่วนบทบาทของผู้ชายนั้น คือ การเป็นผู้นำเป็นผู้ตัดสินใจ เป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว และได้รับการยกย่องให้เป็นหัวหน้าครอบครัว รวมถึงเป็นผู้มีความสำคัญและมีอำนาจสูงสุดในครอบครัวบุคคลในครอบครัวจะต้องเคารพซึ่งบทบาทต่าง ๆ เหล่านี้เป็นลักษณะบทบาทตามแนวประเพณี (Traditional Role)

นอกจากนี้ พาร์สัน และ บาลี (Parsons and Bales, 1955 อ้างถึงใน สุธีรา บุญอาจ อ้างแล้ว : 28) ยังได้กำหนดบทบาทที่เรียกว่า Expressive Role ซึ่งเป็นบทบาทสำหรับผู้หญิงในการทำหน้าที่สำคัญในครอบครัวให้การหล่อหลอมระบบค่านิยมบรรทัดฐานต่าง ๆ ทางสังคมให้แก่ลูก ทั้งนี้ เพราะจากลักษณะทางชีวภาพของผู้หญิง เป็นผู้ที่ตั้งครรภ์และใช้ระยะเวลาอันยาวนานกว่าที่เด็กจะสามารถดูแลตนเองได้ สังคมจึงคาดหวังให้แม่เป็นผู้ที่อบรมดูแลลูกเป็นหลัก ทำให้ผู้หญิงต้องรับภาระต่าง ๆ ในบ้านมากกว่า นอกจากการเป็นแม่บ้านและการอบรมบุตรแล้ว บทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือ การทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางใจให้กับสามีเมื่อมีปัญหา ส่วนผู้ชายจะมีบทบาทในลักษณะที่เรียกว่า Instrumental Role กล่าวคือ ผู้ชายจะต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว และมีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองคนในครอบครัว ซึ่งบทบาทเช่นนี้ทำให้ผู้ชายได้ชื่อว่า เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้นำ เป็นช้างเท้าหน้า

การศึกษาของนักสังคมวิทยาหลายท่าน เช่น แกมสัน วิลเลียม เอ มอร์ดิกเกียร์ และ อันเดียร์ (Gamson, William A, Modigliani and Andre, 1974 อ้างถึงใน สุธีรา บุญอาจ อ้างแล้ว : 28) ได้ให้ทัศนะถึงรูปแบบชีวิตของผู้หญิงและผู้ชายไว้ว่า ผู้ชายจะให้ชีวิตของตนเองในลักษณะต้องมีการต่อสู้ ทำธุรกิจ เป็นนักการเมือง เป็นแพทย์ และมีสถานภาพที่สูงในอาชีพที่เป็นแนวทางสู่ความก้าวหน้าต่าง ๆ ภายนอกบ้าน ในขณะที่ผู้หญิงจะอุทิศชีวิตกับการเป็นแม่ และเป็นงานที่ให้บริการ เช่น นักสังคมสงเคราะห์ พยาบาล ครู เลขานุการ เป็นต้น ส่วน โฮลเตอร์ (Holter, 1970 อ้างถึงใน สุธีรา บุญอาจ อ้างแล้ว : 28) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีเกี่ยวกับการจำแนกความแตกต่างทางเพศ จากความแตกต่างทางชีวภาพที่เห็นได้ระหว่างเพศ ทำให้เกิดการแบ่งแยกแรงงานในลักษณะซึ่งผู้ชายจะเป็นผู้นำผู้หาเลี้ยงครอบครัว ส่วนผู้หญิงจะเป็นผู้รับผิดชอบต่อการดูแลเด็ก ๆ และเรื่องภายในบ้าน

จากความแตกต่างทางเพศอันเนื่องมาจากสรีระทางกายภาพ ความเชื่อของบุคคลและ ความเชื่อทางศาสนาก็เป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างความเชื่อทางด้านบทบาทหญิงชาย อาทิ ศาสนาพุทธ ไม่มีข้อบังคับให้แบ่งแยกระหว่างหญิงกับชายในทีุ่ดสาธารณะ ผู้หญิงสามารถทำงาน เดียวข้างผู้ชาย สร้างประสบการณ์และมีบทบาทในชุมชนได้ แต่การที่ความเชื่อทางศาสนาพุทธ เกี่ยวกับเรื่องเงินว่าเป็นของไม่บริสุทธิ์ (เป็นกิเลส) การที่ผู้ชายบางคนซึ่งมีโอกาสได้บวชเรียนสืบ ต่อพระพุทธศาสนา จึงไม่ค่อยสนใจเรื่องการเงินภายในครอบครัวเท่าไรนัก ปลดปล่อยให้ผู้หญิงเป็น ผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายและภาระในครัวเรือน งานของผู้หญิงจึงอยู่ในครัวเรือนมากกว่าภายนอก ดังนั้น จะเห็นได้ว่าสถานภาพ ความเชื่อวัฒนธรรมประเพณี และศาสนามีส่วนในการกำหนด บทบาทหรือสถานภาพของชายหญิง

2.3.2 แนวคิดทฤษฎีมิติหญิงชายเพื่อการพัฒนา

ปัจจัยหลายอย่างที่มีผลกระทบต่อสภาพ และสถานภาพในการดำรงชีวิตในทฤษฎีมิติ หญิงชายกับการพัฒนาแบ่งปัจจัยเหล่านี้ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ การแบ่งงานตามบทบาทหญิงชาย การเข้าถึงหรือการได้ใช้และการควบคุมผลประโยชน์ทรัพยากรและปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอิทธิพล (วิจิตร ชูสกุล, 2540 : 19-20 เอกสารอัดสำเนา)

1. การแบ่งงานตามบทบาทหญิงชาย ได้แบ่งงานออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1.1 งานผลิต (Product Work) คือ งานที่ก่อให้เกิดรายได้หรือสิ่งของที่สามารถ แลกเปลี่ยนเป็นเงินตราได้ งานผลิตส่วนใหญ่จะทำนอกครัวเรือนและเป็นงานที่สังคมทั่วไปมักจะ มองว่าเป็นงานที่มีคุณค่า ทั้งหญิงและชายทำงานผลิตด้วยกัน

1.2 งานดูแลครอบครัว (Reproductive Work) เป็นการดูแลในบ้าน รวมเรียกว่า "งาน บ้าน" เช่น การเลี้ยงดูเด็ก ดูแลคนป่วย ดูแลครอบครัว ซึ่งทำเพื่อสมาชิกของครอบครัว โดยไม่ได้ ค่าจ้าง ผู้หญิงมักจะเป็นผู้รับผิดชอบงานครอบครัวเป็นส่วนใหญ่

1.3 งานชุมชน (Community) เป็นงานที่ทำเพื่อประโยชน์ชุมชน โดยปกติงานนี้จะทำ ในที่สาธารณะและทำเป็นกลุ่ม งานชุมชนส่วนใหญ่จะไม่ได้ค่าจ้างแต่จะได้ผลประโยชน์อื่น ตอบแทน เช่น การยอมรับนับถือ โอกาสที่จะมีส่วนร่วมตัดสินใจ การปรับปรุงสภาพการดำรงชีวิตของ ครอบครัวและชุมชน ทั้งหญิงชายมีส่วนร่วมในงานชุมชน

2. การเข้าถึงและการควบคุมผลประโยชน์และทรัพยากร ทฤษฎีมิติหญิงชายกับการ พัฒนาได้ให้ความหมายว่า ผลประโยชน์ คือผลผลิตที่ตอบแทนการทำงานของคน เช่น อาหาร เงิน สถานภาพ ฯลฯ การที่ได้มาซึ่งผลประโยชน์ จำเป็นจะต้องใช้ทรัพยากร ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

2.1 ทรัพยากรทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วยที่ดิน ลัทธิใช้งาน สินค้า เครื่องมือ อุปกรณ์ และเทคโนโลยี แรงงาน ทักษะการหารายได้ ข้อมูลข่าวสาร ความชำนาญพิเศษต่าง ๆ และการได้รับการฝึกอบรม

2.2 ทรัพยากรทางการเมือง ประกอบด้วย การศึกษา การเป็นสมาชิกในกลุ่มที่มีอิทธิพล การฝึกอบรมการเป็นผู้นำ ประสบการณ์และชุมชน อำนาจในการตัดสินใจที่มีอิทธิพลต่อบุคคลรอบคร้วและชุมชน

2.3 การมีเวลาว่างเพียงพอที่จะเข้าร่วมกิจกรรมใหม่ ๆ

ทรัพยากรที่หญิงและชายต้องการในการทำงานโดยปกติจะไม่เหมือนกัน ผู้หญิงมักจะมีทรัพยากรทางเศรษฐกิจน้อยกว่าชาย ถึงแม้ผู้หญิงในชนบทจำนวนมากจะเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ และกองทุนหมุนเวียน แต่ก็จะได้รับสินเชื่อจำนวนน้อยกว่าผู้ชายที่ไล่หาเงินสินเชื่อจากธนาคาร หรือสถาบันการเงิน บทบาทดั้งเดิมของผู้หญิงที่ต้องอยู่ในบ้าน เป็นข้อจำกัดที่ทำให้ผู้หญิงไทยจำนวนมากไม่สามารถเข้าร่วมในการอบรมหรือรับรู้ข่าวสารได้ เมื่อมีการประชุมจัดขึ้นนอกหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ผู้ชายจะได้เข้าร่วมกว่าผู้หญิง ถึงแม้ว่าผู้หญิงจะแบกรับงานภาคเกษตรครั้งหนึ่ง แต่มีผู้หญิงเพียงร้อยละ 20 ในจำนวนนักศึกษาที่สมัครเข้าร่วมอบรมหลักสูตรสายอาชีพ และเทคนิคด้านการเกษตร

ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรทางการเมืองเหมือนผู้ชาย ในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ ผู้หญิงไม่ได้มีตัวแทนเข้าไปอยู่ในโครงสร้างการปกครอง และคณะกรรมการต่าง ๆ ตามสัดส่วนที่ควรเป็น ผู้ชายยังคงมีจำนวนมากกว่าผู้หญิงถึง 2:1 ในหลักสูตรการบริหารโครงการพัฒนาของสถาบันฝึกอบรมของรัฐ ทั้งหญิงและชายมักจะเห็นตรงกันว่าผู้หญิงขาดความเชื่อมั่น และในความสามารถของตน ผู้ชายยอมรับทางอ้อมว่าผู้หญิงขาดอำนาจ และจะแนะนำว่าผู้หญิงจะอิทธิพลในชุมชนมากกว่านี้ได้ก็ต่อเมื่อผู้หญิงสามารถพิสูจน์ให้เห็นว่าตนเองมีความสามารถเสียก่อน

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลเป็นปัจจัยจากภายนอกครอบครัวหรือชุมชนและสามารถส่งผลกระทบต่อประชาชนกลุ่มใหญ่ทั้งในระดับภาค ประเทศ และสังคมโลก ปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลต่อบทบาทและความรับผิดชอบของหญิงชายเช่นเดียวกับการแบ่งงาน การเข้าถึง และควบคุมผลประโยชน์และทรัพยากรของทั้งหญิงและชาย ตัวอย่างของปัจจัยที่มีอิทธิพล ได้แก่

3.1 ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงความเชื่อ ค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทของหญิงชาย การปรับเปลี่ยนจากชุมชนแบบดั้งเดิมสู่สังคมเมือง วัฒนธรรมนิยมประเพณีของชุมชน

3.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น นโยบายของรัฐบาลเรื่องการจ้างงาน การค้า
อุตสาหกรรม ฯลฯ มูลค่าของปัจจัยนำเข้า หรือทรัพยากรที่ต้องใช้ในการดำเนินโครงการต่าง ๆ

3.3 ปัจจัยทางการเมือง การดำรงอยู่ของอำนาจ โดยผ่านกลไกทั้งในและนอกระบบ
เช่น กฎหมาย เครือข่ายอิทธิพลต่าง ๆ โครงสร้างในการบริหารจัดการ

3.4 ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม เช่น ภาวะฝนแล้ง ดินเสื่อมคุณภาพ น้ำท่วม สภาพของ
สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นแต่ละภาค

3.5 ปัจจัยทางศาสนา เช่น ความเชื่อ ค่านิยมเกี่ยวกับคุณลักษณะและบทบาทของ
ผู้หญิงและชาย

การแบ่งงานตามบทบาทหญิงชาย ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการทำงาน การมอง
คุณค่าและการมอบหมายภาระหน้าที่ในงานระหว่างเพศ จะเห็นได้ว่าผู้หญิงจะเข้าไปมีส่วนร่วมใน
การรับชอบในงานทั้ง 3 ชนิด ซึ่งได้แก่ งานผลิต งานดูแลครอบครัวและงานชุมชน ในขณะที่ผู้ชาย
รับผิดชอบเพียงงานผลิตและงานชุมชน ซึ่งเป็นงานที่ทำภายนอกบ้านส่วนใหญ่ จึงทำให้มีโอกาส
ในการแสดงความสามารถ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจระดับครอบครัวและชุมชนมากกว่า ซึ่งส่งผล
ต่อการยอมรับนับถือระหว่างเพศชายและเพศหญิง ในการขึ้นสู่การเป็นผู้นำแรงงาน

การเข้าถึงการควบคุมผลประโยชน์และทรัพยากร โดยส่วนใหญ่ผู้หญิงจะเข้าถึงทรัพยากร
ทางเศรษฐกิจและทางการเมืองน้อยกว่าผู้ชาย เนื่องจากบทบาทดั้งเดิมของผู้หญิงไทยโดยทั่วไปที่
ต้องอยู่บ้าน จึงเป็นข้อจำกัดที่ทำให้ผู้หญิงจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรทางการเมือง
เหมือนเช่นผู้ชาย ผู้หญิงไม่มีตัวแทนเข้าไปอยู่ในโครงสร้างการปกครองและคณะกรรมการใน
หมู่บ้าน ตำบล ตามสัดส่วนที่ควรจะเป็น ได้ส่งผลต่อการยอมรับ มองข้ามคุณค่าความเชื่อมั่นใน
ตนเอง ทำให้ผู้หญิงขาดอำนาจในทางอ้อม เมื่อผู้หญิงได้มีบทบาทออกสู่สังคมภายนอก ผู้หญิง
ต้องแสดงบทบาทชัดเจนในการทำงาน และต้องพิสูจน์ความสามารถของตนเองให้เป็นที่ยอมรับ
ของสังคม จากสาเหตุเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญในการก้าวขึ้นในการเป็นผู้นำแรงงานหญิงชายที่
แตกต่างกัน จากแนวคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศและแนวคิดมิติหญิงชายเพื่อการพัฒนา
ผู้ศึกษาวิจัยได้เอาปัจจัยด้านบทบาทหญิงชาย ในการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ทั้งในบ้านและ
นอกบ้าน และทัศนคติจากแนวคิดดังกล่าวมาเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสัมพันธภาพในครอบครัว

สรุปแนวคิดมิติหญิงชายเพื่อการพัฒนา ผู้ศึกษาวิจัยจะใช้แนวคิดที่ 1.2 ในเรื่องของงาน
ดูแลครอบครัว (Reproductive Work) ซึ่งหากบทบาทหญิงชายมีความเท่าเทียมกันจะทำให้ผู้หญิง
สามารถพัฒนาตนเองได้เท่าเทียมกับผู้ชายและน่าจะได้รับสัมพันธภาพที่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังมี
ปัจจัยจากภายนอกครอบครัวหรือชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทและความรับผิดชอบของ

หญิงชายเช่นเดียวกับการแบ่งงาน การเข้าถึง และควบคุมผลประโยชน์และทรัพยากรของทั้งหญิง และชายอีกด้วยปัจจัย

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต

แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต สังคมหนึ่งหรือชุมชนหนึ่ง ๆ จะต้องมีวิถีการดำเนินชีวิตเป็น ลักษณะเฉพาะของสังคมนั้นวิถีชีวิต จึงเป็นเสมือนเอกลักษณ์ของสังคม ดังนั้น วิถีชีวิตชุมชนจึง เป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมนั้น ก็คือ วัฒนธรรมในสังคมนั้นเอง ทั้งนี้ เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย ฉะนั้น วัฒนธรรมจึงเป็น วิถีชีวิตของสังคม (พวงเพชร สุรัตน์ภวิกุล, 2542 : 25)

มนุษย์ในฐานะหน่วยชีวิตที่ดำรงอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม จะมีกระบวนการปรับตัวเข้ากับ สิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องเพื่อรักษาดุลยภาพกับสิ่งแวดล้อม ทั้งการปรับตัวในเชิง พฤติกรรมและการปรับตัวในระดับจิตสำนึก ซึ่งการปรับตัวอย่างต่อเนื่องก่อให้เกิดแบบแผน ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างหนึ่งขึ้นมา เรียกว่า "วิถีชีวิต (Way of Life)" (อมรา พงศาพิชญ์, 2534 : 26) มีการประมวลแนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตในแง่ต่าง ๆ ไว้ดังนี้

ความหมายของวิถีชีวิต

วิถีชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ เป็นแบบแผนหรือแนวทางพฤติกรรมที่คนกลุ่มหนึ่งใช้ ร่วมกันหรือยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมาเป็นแบบแผนในการดำรงชีพ ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งหรือกลุ่มคนใดคนหนึ่ง ซึ่งแสดงถึงการประกอบกิจกรรมเพื่อการอยู่รอด การพักผ่อน และความสุขที่ตัวเองต้องการและเห็นคุณค่า แบบแผนดังกล่าวมีปัจจัยของ สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม เป็นตัวกำหนดการจัดระเบียบทางสังคมและพฤติกรรม แต่ละคนในสังคมนั้น คนกลุ่มหนึ่ง ๆ ย่อมมีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งการปรับตัวนี้มีหลายระดับ ทั้งด้านสรีระวิทยา การปรับตัวในเชิงพฤติกรรมและการปรับจิตสำนึก อีกทั้งด้านการปรับ ก็มีการจัดการกับตัวเอง และการเข้าไปจัดการกับปัจจัยรอบตัว เพื่อ เพิ่มพูนสมรรถนะให้สามารถเผชิญกับแรงกดดันนานาชาติจากสิ่งแวดล้อมได้อย่างราบรื่น วิถีชีวิต จึงเป็นทั้งวิถีในการดำเนินชีวิต หลักเกณฑ์ในการดำเนินชีวิตและเครื่องมือเครื่องใช้วัตถุต่าง ๆ ทั้งที่เป็นธรรมชาติ และคิดประดิษฐ์ขึ้น เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่อยู่ รอบตน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงและมีการติดต่อสื่อสารสารกันระหว่างกลุ่ม สังคมต่าง ๆ อยู่ ตลอดเวลา

วิถีชีวิตในแง่ของวัตถุประสงค์ในการดำเนินชีวิต เพื่อ

- ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม มีการแก้ปัญหาที่ประสบในชีวิตประจำวัน
- ตอบสนองความต้องการของสังคม
- ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในสังคม

วิถีชีวิตในแง่องค์ประกอบ ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน คือ (สุนันพิชญา แสดประเสริฐ, 2540 : 20)

1. ส่วนที่เป็นวัตถุ หมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้ ที่ใช้ในการดำเนินชีวิตทั้งเป็นการที่ได้จากธรรมชาติ การสืบทอดมาแต่ยุคก่อน ๆ และ/ หรือประดิษฐ์คิดค้นขึ้นใหม่ซึ่งจะเกิดมาได้ มนุษย์ต้องอาศัยความรู้ความสามารถ และมีมือความชำนาญในการประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมา

2. ส่วนที่ไม่ใช้วัตถุ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

- ส่วนที่เป็นระบบความคิด ความเชื่อ ทศนคติ ธรรมเนียมทางสังคม ซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ หรือเป็นระบบคุณค่า คุณธรรม ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมตลอดจนส่วนที่เป็นผลรวมของความรู้ ลักษณะนิสัย แนวคิด และสติปัญญา

- ส่วนที่เป็นเทคนิควิธีการ วิธีในการดำเนินชีวิตซึ่งหมายถึง วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจรรยาและขนบธรรมเนียม วิถีอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ ตลอดจนวิถีแสดงหาความสุขทางใจ รวมความว่าเป็นวิถีปฏิบัติของมนุษย์ต่อร่างกายและจิตใจของตนเอง ต่อมนุษย์ด้วยกัน และต่อธรรมชาติแวดล้อม

ลักษณะของวิถีการดำเนินชีวิต

วิถีชีวิตของคนเกิดจากการเรียนรู้ มีการถ่ายทอดสืบทอดกันได้ และเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงเสมอไม่หยุดนิ่ง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดจากกระบวนการภายในสังคม หรือเพื่อตอบสนองต่อสิ่งเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอก

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เป็นการศึกษาวิถีชีวิต Way of Life ของคนในสังคมซึ่งแสดงออกถึงการประกอบกิจกรรมเพื่อการอยู่รอด การพักผ่อน และการแสดงหาความสุขตามที่ตัวเองต้องการ และเห็นค่า วิถีชีวิตจึงเป็นวิธีในการดำเนินชีวิต และหลักเกณฑ์ในการดำรงชีวิต แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นไม่ว่าวิถีชีวิตจะเป็นเช่นไร นอกเหนือจากการที่บุคคลได้รับรู้และคล้อยตามแนวทางปฏิบัติในแนวทางหนึ่งที่เขาเลือกแล้วยังต้องขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ (Personality) ของบุคคลนั้น ๆ ด้วย (เกศยา โสธานูเคราะห์, 2544 : 15 – 17)

ดังนั้น วิถีชีวิตเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตเกิดจากการปรับตัว เพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอก เช่น วิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ-สังคม และการเมือง ดังนั้น วิถีชีวิตจึงเป็นรูปแบบ

พฤติกรรมของคนในสังคม เป็นการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง มีความหมายเดียวกันกับ วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิต คือ วัฒนธรรมนั่นเอง ซึ่งในที่นี้ ได้แก่ แบบแผนการดำเนินชีวิตของแรงงาน ต่างด้าวชาวพม่าที่เข้ามาทำงานในเขตจังหวัดสมุทรสาคร และวิถีชีวิตในปัจจุบันในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม บทบาทหญิงชายในครัวเรือน และประเพณีวัฒนธรรม เป็นต้น

2.5 แนวคิดและทฤษฎีสภาวะแปลกแยก (Alienation)

แนวคิดเรื่องความแปลกแยกถือได้ว่าเป็นแนวคิดที่แพร่หลายในทางทฤษฎีและการวิจัย เกี่ยวกับการปฏิสังสรรค์ทางสังคมหรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและโครงสร้างสังคม มโนทัศน์นี้มีประโยชน์ในการบรรยายและอธิบายความหมายของพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์แต่อย่างไรก็ตามปัญหาที่พบบ่อยของมโนทัศน์ความแปลกแยก ก็คือ มีความหมายที่สับสนและถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด ๆ กันเป็นจำนวนมาก เช่น คำว่า Self - Alienation ได้ถูกสร้างขึ้นมาโดย Schelling ในปี ค.ศ. 1872 ซึ่งคำเดียวกันนี้มีความหมายที่หลากหลาย บางอย่างอาจจะไม่เกี่ยวข้องกับอย่างอื่นเลยก็เป็นได้ เช่น นักปรัชญาจิตนิยม (Idealist Philosophers) อย่าง Fichte และ Hegel ได้เขียนเกี่ยวกับความแปลกแยกในเชิงความแปลกแยกของตัวตนและจิตใจ (Ego or Mind) ออกจากผลผลิตของตัวเอง ส่วน Feuerbach ได้เปิดเผยว่าพระเจ้า คือ ผลผลิตที่สร้างขึ้นโดยจิตมนุษย์ และ Marx ได้แสดงถึงความแปลกแยกของคนงานออกจากผลผลิตและกระบวนการผลิตของเขาเอง ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับรูปแบบหนึ่งของ Self - Alienation โดยที่ครอบคลุมกฎหมาย รัฐ เศรษฐกิจ และพระเจ้าถูกมองว่าเป็นเครื่องแสดงถึง Self - Alienation มนุษย์ไม่ได้ระลึกถึงสิ่งเหล่านี้ในเชิงผลผลิต ของกิจกรรมของเขาแต่มองสิ่งเหล่านี้ เหมือนอำนาจที่แปลกแยก (Alien Power) และ self Alienation ตามที่ Hegel ได้กล่าวไว้ เป็นความต่อเนื่องและความจำเป็นสำหรับความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ (Feuerlicht, 1978 : 37-38) สำหรับคำว่า Alienation นั้น ในภาษาไทยมีผู้เรียกแตกต่างกันออกไป เช่น ความแปลกแยก ภาวะออกห่าง ความผิดแปลก สภาวะ และอัญญภาพ เป็นต้น สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้คำว่า "ความแปลกแยก" เพื่อแทนความหมายของ Alienation เนื่องจากเป็นคำที่มีผู้ใช้อย่างกว้างขวางในงานวิจัยและงานวิทยานิพนธ์ต่าง ๆ หลายเรื่องในประเทศไทย

ดังที่กล่าวในตอนต้นแล้วว่า ความแปลกแยกนั้นมีหลายลักษณะและหลายความหมายด้วยกัน โดยจะแตกต่างกันไปตามพื้นฐานแนวคิดของนักทฤษฎีหลายท่าน ดังนั้น ในส่วนต่อไป

ผู้วิจัยจะใช้เฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับความแปลกแยกตามพื้นฐานแนวคิด ทฤษฎีของ มาร์ช (Marx) สามารถสรุปได้ดังนี้

ความแปลกแยกตามแนวคิดของ คาร์ล มาร์ช (Karl Marx)

ในทางสังคมศาสตร์ คาร์ล มาร์ช (Karl Marx) เป็นผู้นำเอามโนทัศน์เกี่ยวกับความแปลกแยกมาศึกษาเป็นบุคคลแรก ตามแนวคิดของ มาร์ช (Marx) ภาวะของความแปลกแยกมีความหมายเน้นไปในทางภาวะการไร้อำนาจ อันเกิดจากการควบคุมมากเกินไป กล่าวคือ สภาพที่บุคคลตกอยู่ใต้อำนาจของสิ่งอื่น หรือบุคคลอื่น เช่น ชีวิตของกรรมกรตกอยู่ใต้อำนาจของเครื่องจักรและนายทุนเขาเหล่านั้น จึงรู้สึกว่าคุณเองมีชีวิตรอยู่อย่างไร้ความหมายหรือไร้คุณค่า รู้สึกขาดความภาคภูมิใจในตนเองและในงานที่ตนทำ ตลอดจนผลผลิตที่เกิดจากแรงงานของตน มาร์ช (Marx) ถือว่า สภาพเช่นนี้เป็นสภาพที่กรรมกรถูกลดความเป็นมนุษย์ลง (Dehumanisation) ทำให้กรรมกรมีสภาพเหมือนวัตถุหรือสินค้าชนิดหนึ่งที่ถูกตีราคาด้วยค่าจ้างที่ได้รับจากนายจ้างการทำงาน จึงเป็นเพียงการขายแรงงานไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น นอกจากนี้ มาร์ช (Marx) ยังได้พิจารณาความแปลกแยกในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ในเชิงวัตถุวิสัยอีกด้วย กล่าวคือ อาจถือว่าคุณคนเกิดความแปลกแยกแม้กระทั่งในกรณีที่เขาไม่ได้รับรู้เลยว่ามีภาวะนั้นอยู่ มาร์ช Marx (1975 : 279 - 400) ได้อธิบายความแปลกแยกโดยพิจารณาความแตกต่างระหว่างแก่นแท้หรือธรรมชาติกับการดำรงอยู่ของมนุษย์ สภาพที่ทำให้มนุษย์ผิดไปจากแก่นแท้นั้นเรียกว่า สภาพแห่งความแปลกแยก สาเหตุของความแปลกแยกเริ่มจากการแบ่งแรงงานที่ก่อให้เกิดทรัพย์สินส่วนตัว และเมื่อมีทรัพย์สินส่วนตัว จึงเกิดการแยกผู้ผลิตออกจากปัจจัยการผลิต ทำให้เกิดกิจกรรมการผลิตที่แปลกแยกอันเป็นสาเหตุให้เกิดความแปลกแยกในรูปอื่น ๆ ตามมา ได้แก่ ความแปลกแยกจากผลผลิต ความแปลกแยกจากเผ่าพันธุ์มนุษย์ และความแปลกแยกจากเพื่อนมนุษย์ นอกจากนี้ กิจกรรมการผลิตที่แปลกแยกนั้น หมายถึง งานหรือกิจกรรมนั้น ๆ ไม่ได้เป็นไปตามเจตจำนงของมนุษย์ แต่เป็นสิ่งที่เขาต้องทำตามเจตจำนงของผู้อื่นหรือสิ่งอื่น งานจึงไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติของเขา และแรงงานก็ไม่ได้ยืนยันตัวเขาแต่กลับปฏิเสธตัวเขา เขารู้สึกเป็นทุกข์ ไม่เป็นสุข ไม่ได้รับการพัฒนาร่างกายและจิตใจอย่างเสรี ซึ่ง มาร์ช (Marx) อธิบายความแปลกแยกโดยเน้นถึงความแปลกแยกทางเศรษฐกิจ เพราะเขาเห็นว่าเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานของสังคม และความแปลกแยกทางเศรษฐกิจก็เป็นต้นเหตุของความแปลกแยกในรูปอื่น ๆ ทั้งมวลรายละเอียดความแปลกแยกในรูปอื่น ๆ นั้น มาร์ช (Marx) ได้กล่าวกระจัดกระจายไว้ในงานชิ้นอื่น ๆ เช่น มาร์ช Marx (1875 : 57-198) กล่าวถึง ความแปลกแยกของรัฐว่า รัฐนั้นเกิดจากการสร้างของมนุษย์ แต่ได้กลายเป็นอำนาจอิสระ ซึ่งเป็นอันตรายต่อมนุษย์ในตอนหนึ่งเขากล่าวว่า รัฐธรรมนูญเป็นขอบเขตของศาสนาอันศักดิ์สิทธิ์ เป็นศาสนาแห่งชีวิตของประชาชน เป็นสวรรค์ของความเป็น

สากลของพวกเขา ซึ่งตรงกันข้ามกับความดำรงอยู่ทั่วไปในโลกแห่งความเป็นจริงของพวกเขา ชีวิตทางการเมืองในความหมายนี้ เป็นหลักวิชาการทางศาสนาของชีวิตประชาชน ระบบสมบูรณาญาสิทธิราช เป็นการแสดงออกที่สมบูรณ์ที่สุดของความแปลกแยก

ทวีป วรติลก (2524 : 1-75) ได้อธิบายถึง แนวคิดเรื่องความแปลกแยก โดยในช่วงแรก เขาได้นำความมาจากข้อเขียนของ เออร์เนสต์ แมนเดล (Ernest Mandel) ซึ่งเป็น มาร์กซิสต์ (Marxist) ที่สำคัญคนหนึ่งในปัจจุบัน เขาได้สรุปถึงความแปลกแยกในทางเศรษฐกิจเป็นเบื้องต้น และชี้ว่า ความแปลกแยกทางเศรษฐกิจเป็นเพียงส่วนเดียวของปรากฏการณ์ที่กว้างขวาง เพราะความแปลกแยกได้ครอบงำกิจกรรมของมนุษย์ในสังคมเอาไว้ทุกด้าน แต่ในบรรดาความแปลกแยกด้านต่าง ๆ นั้น ความแปลกแยกทางเศรษฐกิจเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นส่วนที่ก่อให้เกิดความแปลกแยกลักษณะอื่นตามมา ความแปลกแยกทางเศรษฐกิจเริ่มจากการแยกมนุษย์ให้พ้นเสียจากการครอบครองปัจจัยการผลิต และปัจจัยแห่งการดำเนินชีวิตเพื่อที่จะมีชีวิตรอดอยู่ได้ มนุษย์จำต้องขายพลังแรงงานของตนไปในตลาด เขาต้องทำงานตามนายจ้างบงการ กิจกรรมหรืองานจึงเป็นสิ่งที่แปลกแยกต่อเขา ผลผลิตต่าง ๆ ของแรงงานก็ไม่ได้เป็นของเขา เขาจึงต้องแปลกแยกจากผลผลิตและกิจกรรมของเขาด้วย และเมื่อมนุษย์ถูกบังคับให้ขายพลังแรงงาน ต้องทำงานในลักษณะที่ถูกบงการและต้องทำงานในลักษณะนั้นอยู่อย่างซ้ำซาก ลักษณะเช่นนี้ทำให้ลักษณะสร้างสรรค์ เขาวินิจฉัย และศักยภาพของมนุษย์ถูกขัดขวาง ถูกบิดเบือนกลายเป็นอะไรบางอย่างที่ไม่สร้างสรรค์แต่กลายเป็นอันตรายและเป็นการทำลาย มนุษย์จึงกลายเป็นสิ่งที่แปลกแยกต่อธรรมชาติของมนุษย์เอง ในส่วนต่อมา เขาได้สรุปความแปลกแยกจากแนวคิดของ มาร์กซ์ (Marx) เป็น 3 ประการ คือ 1. ความแปลกแยกของแรงงานที่มีต่อผลผลิตของแรงงานเอง 2. ความแปลกแยกของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติ และ 3. ความแปลกแยกของมนุษย์ที่มีต่อความเป็นมนุษย์เอง นอกจากนี้เขายังได้กล่าวถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการที่มนุษย์ถูกทำให้เป็นวัตถุ (Objectification) โดยสรุปว่าในระบบทุนนิยมนั้น ความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์กลายเป็นความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุ คือ ระหว่างผลผลิตหรือสินค้า สังคมทุนนิยมยังทำให้การแบ่งงานและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพิ่มมากขึ้นด้วย มนุษย์ในขณะที่ทำงานก็ได้กลายเป็นเศษชิ้นส่วนไป ความเกี่ยวพันของมนุษย์ต่อส่วนรวมสูญหายไปหมดสิ้น มนุษย์ได้กลายเป็นเพียงชิ้นส่วนเล็ก ๆ ที่ประกอบเข้ากับกลไกนี้มาทำให้บทบาทของมนุษย์ลดลงเป็นส่วนเล็กน้อยลงทุกทีขอบเขตแห่งการเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ของเขาก็ยิ่งจำกัดแคบเข้า ส่วน วิลลิแมนน์ (Wallimann, 1980 : 1 - 97) ได้อธิบายถึง ทฤษฎีความแปลกแยกตามแนวความคิดของ มาร์กซ์ (Marx) โดยเริ่มกล่าวถึงธรรมชาติของมนุษย์ โดยที่ วิลลิแมนน์ (Wallimann) กล่าวว่า ทฤษฎีความแปลกแยกของ มาร์กซ์ (Marx) มีรากฐานโดยตรงจากทฤษฎีเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์ซึ่งมาร์กซ์ (Marx) จะนิยามธรรมชาติ

ของมนุษย์ใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกนิยามจากการใช้แบบแผนทางชีววิทยา (Biological Model) ลักษณะที่สอง นิยามโดยแบ่งแผนทางประวัติศาสตร์ (Historical Model) วิลลิแมนน์ (Wallimann) สรุปว่าทฤษฎีความแปลกแยกของ มาร์ซ (Marx) มีพื้นฐานเบื้องต้นอยู่ในแบบแผนทางชีววิทยา ซึ่งก็คือ ธรรมชาติของมนุษย์ที่แตกต่างจากสัตว์ทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ มนุษย์รู้ถึงความ เป็นอยู่ด้วยจิตสำนึก และความสามารถที่จะใคร่ครวญตัวเอง และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มนุษย์มี ความสำนึกทางประวัติศาสตร์ และสามารถคาดคะเนอนาคต มนุษย์สามารถสร้างสรรค์อย่างมี จิตสำนึกอย่างตั้งใจ เพื่อให้เป็นไปตามจุดประสงค์ทั้งที่เป็นลักษณะส่วนตัวและส่วนรวม ลักษณะ ที่มนุษย์แตกต่างจากสัตว์นี้ ทำให้มนุษย์มีลักษณะที่เป็นเผ่าพันธุ์กิจกรรมที่มีจิตสำนึกและเป็น อิศระ คือ ลักษณะของเผ่าพันธุ์มนุษย์ มนุษย์โดยเฉพาะ และได้ข้อสรุปลักษณะของเผ่าพันธุ์มนุษย์ ว่า "ชีวิตทางการผลิต คือ ชีวิตของเผ่าพันธุ์กิจกรรมที่มีจิตสำนึกและเป็นอิสระ คือ ลักษณะของ เผ่าพันธุ์มนุษย์ มนุษย์สามารถเผชิญหน้าผลผลิตของเขาอย่างอิสระ มนุษย์ไม่เพียงมี ความสามารถที่จะสร้างกิจกรรมโดยตัวมันเองเป็นกิจกรรมของเจตจำนงและจิตสำนึกของเขาแต่ ยังสามารถเผชิญหน้าผลผลิตจากแรงงานของเขาอย่างมีจิตสำนึกและอิสระ วิลลิแมนน์ (Wallimann) กล่าวถึง ความแปลกแยกจากผลผลิตของแรงงานมนุษย์ว่า โดยธรรมชาติของมนุษย์ แล้ว มนุษย์สามารถเผชิญหน้าผลผลิตจากแรงงานของเขาได้อย่างอิสระ และมีจิตสำนึกแต่ภายใต้ ระบบทุนนิยม มนุษย์ไม่สามารถจะอยู่ได้ตามธรรมชาติ เมื่อเขาต้องขายพลังแรงงานของเขา ผลผลิตจากแรงงานของเขาไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดค้นจากเจตจำนง และจิตสำนึกของเขา เป็นอิสระ จากเขา และกลับมามีอำนาจเหนือเขา ในส่วนที่เกี่ยวกับความแปลกแยกของคนงานจากกิจกรรม การผลิต และจากตัวของเขาเองนั้น วิลลิแมนน์ (Wallimann) กล่าวว่า ผู้ใช้แรงงานถูกบังคับให้ขาย พลังงาน และเมื่อพลังแรงงานของเขา ถูกขายไปเขาก็ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของเจตจำนงที่ แปลกแยก เขาถูกบังคับให้ทำเช่นนั้น เพราะว่าเขาไม่มีปัจจัยอื่นใด ในอันที่เขาสามารถจะผลิต เพื่อให้ชีวิตของเขาอยู่รอดได้ นอกจากพลังแรงงาน ก็คือ เขาไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต นั้นเอง ดังนั้น กิจกรรมการผลิตจึงเป็นกิจกรรมที่แปลกแยก เป็นกิจกรรมที่ทรมาณทั้งร่างกายและ จิตใจมนุษย์ วิลลิแมนน์ (Wallimann) ยังสรุปถึงความแปลกแยกจากธรรมชาติว่า มนุษย์แตกต่าง จากสัตว์ในทันที ที่เขาเริ่มผลิตเพื่อปัจจัยในการดำรงชีวิต มนุษย์สามารถปฏิบัติต่อธรรมชาติได้ อย่างชำนาญ และอย่างมีจิตสำนึก ด้วยจิตสำนึกทำให้มนุษย์สามารถผลิตอย่างอิสระ จาก ความต้องการ กล่าวคือ เขาสามารถผลิตให้สอดคล้องกับกฎของความงาม ข้อเชื่อมโยงระหว่าง มนุษย์กับธรรมชาติก็ถูกตัดออก เมื่อมนุษย์ถูกยับยั้งจากการปฏิบัติต่อธรรมชาติ ตามเจตจำนงและ จิตสำนึกของเขา เมื่อกิจกรรมการผลิตของมนุษย์ถูกบังคับให้ปฏิบัติต่อธรรมชาติ ตามเจตจำนงที่ แปลกแยก ที่อิสระจากเจตจำนงของผู้ผลิต มนุษย์จึงแปลกแยกกับธรรมชาติอย่างสิ้นเชิง เมื่อ

มนุษย์เกิดความแปลกแยกในลักษณะที่กล่าวมา ทำให้มนุษย์ต้องแปลกแยกจากลักษณะเผ่าพันธุ์มนุษย์ และเมื่อมนุษย์แปลกแยกจากเผ่าพันธุ์ ก็หมายถึงว่า มนุษย์ต้องแปลกแยกกับมนุษย์กันเองด้วย

แนวคิดของ มาร์ซ (Marx) ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ ฟรอมม์ (Fromm) ซึ่งมองความแปลกแยกในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ทางจิตวิสัย คือ ถึงแม้ว่าบุคคลจะมองตัวเขาเองว่าปกติและคนอื่นก็มองว่าเขาปกติ แต่ก็ถือว่าเขายังคงแปลกแยกจากธรรมชาติพื้นฐานของเขา โดยที่ฟรอมม์ (Fromm, 1974 : 28-58) ศึกษาถึงแนวคิดของ มาร์ซ (Marx) เกี่ยวกับมนุษย์ โดย ฟรอมม์ (Fromm) กล่าวถึง แนวความคิดเรื่องความแปลกแยก และสรุปว่า ความแปลกแยก หมายถึง การที่มนุษย์ไม่ได้มีประสบการณ์กับตัวเองในฐานะที่เป็นผู้กระทำในการเข้าใจโลก หากแต่โลก (ธรรมชาติ คนอื่นๆ และตัวเขาเอง) ยังคงแปลกแยก ห่างเหินจากเขา อยู่เหนือเขาและต่อต้านเขา ความแปลกแยกเกิดขึ้น เนื่องจากพลังการผลิต การสร้างสรรค์ และทุกสิ่งทุกอย่างแผ่ขยาย เพิ่มพูนบุคลิกภาพของมนุษย์ กลับแยกขาดจากตัวมนุษย์สิ่งเหล่านี้กลับมีสถานะและอำนาจเป็นอิสระ และกลับมาเป็นนายเหนือเขา นอกจากนี้ ฟรอมม์ (Fromm, 1970 : 78-208) ยังกล่าวถึง ความแปลกแยกของมนุษย์ในสังคมทุนนิยมด้วยว่า ความแปลกแยกที่พบในสังคมปัจจุบันอยู่ในลักษณะครอบคลุมเกือบทั้งหมด มันแผ่ไปทั่วความสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อสิ่งที่เขาบริโภคต่อรัฐต่อเพื่อนมนุษย์และต่อตัวของเขาเอง ฟรอมม์ (Fromm) กล่าวถึง คนงานในโรงงานอุตสาหกรรมว่าเป็นเหมือนอะตอมที่เดินไปตามจังหวะที่แน่นอน คนงานจะต้องนั้นอยู่ในตำแหน่งที่แน่นอน เคลื่อนไหวมือในจังหวะและเวลาที่แน่นอน งานกลายเป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างซ้ำซาก โดยไม่ต้องคิดหรือเคลื่อนไหวได้อย่างอิสระ ชีวิตจึงถูกปฏิเสธ ถูกควบคุมการสร้างสรรค์ การอยากรู้ อยากรู้อยากเห็น และความอิสระ ผลเช่นนี้ก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานใจมาก บทบาทของผู้จัดการก็เป็นลักษณะหนึ่งของความแปลกแยกเช่นเดียวกัน จริงอยู่ว่าเขาบริหารงานทั้งหมด แต่เขาก็ถูกแปลกแยกจากผลผลิตของเขาในลักษณะ สิ่งที่เป็นรูปธรรมและเป็นประโยชน์ ผู้จัดการจึงเป็นเช่นเดียวกับคนงานเช่นเดียวกับทุก ๆ คน คือ ต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ไม่เห็นตัวตนกับบริษัทแข่งขันกันกับตลาดโลกและตลาดนานาชาติ กับการบริโภคกับรัฐบาล สิ่งเหล่านี้มีความเป็นอยู่ของมันเอง มันกำหนดกิจกรรมของผู้จัดการของคนงานและของเสมียน นอกจากนี้กระบวนการบริโภคก็แปลกแยกพอ ๆ กับกระบวนการผลิต เช่น การที่จะได้สิ่งของมานั้นเราใช้เงินซื้อ การมีเงินทำให้เราได้ทุกสิ่งทุกอย่างจึงเกิดการบริโภคในลักษณะที่ต้องการครอบครอง โดยปราศจากการใช้ประโยชน์ เช่น เรามีเงินเราอาจจะซื้อภาพวาดราคาแพงโดยที่เราไม่มีรสนิยมเกี่ยวกับภาพวาดนั้นเลย ทำให้เรารู้สึกพอใจกับสิ่งที่เราครอบครองโดยเปล่าประโยชน์ เช่น การมีรถ และคนใช้ที่เกินจำเป็น การมีแจกันหยกหรือการแต่งเครื่องประดับ เป็นต้น การบริโภคที่แปลกแยกอีกลักษณะหนึ่งเห็นได้จากโฆษณา ซึ่ง

ฟรอมม์ (Fromm) สรุปว่า ภายใต้สภาพการณ์เช่นนี้ มนุษย์จะมีความรู้สึกโดดเดี่ยว อ้างว้าง หรือ แยกตัว และไร้อำนาจเป็นอย่างมาก การแยกตัวนี้เป็นสิ่งที่ยากจะทนทานได้ ทางเลือกสำหรับ มนุษย์สมัยนี้ ก็คือ การพยายามหลีกเลี่ยงจากภาวะของเสรีภาพเข้าสู่สิ่งผูกพันชนิดใหม่และยอม จำนวนลงเป็นทาส หรือพยายามดิ้นรน ก้าวหน้าต่อไปเพื่อให้ได้ซึ่งเสรีภาพในเชิงบวกที่อยู่บน พื้นฐานของความเอกลักษณ์ และปัจเจกภาพแห่งชีวิต โดยที่ ฟรอมม์ (Fromm) ได้ทำการวิเคราะห์ ต่อไปว่า มนุษย์ส่วนใหญ่แล้วมักจะยอมจำนนหรือหนีไปจากเสรีภาพ โดยมีกลไกการหลีกเลี่ยง 3 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะที่หนึ่ง คือ แนวโน้มที่มนุษย์ยกเลิกความเป็นเอกเทศของตัวเองแล้วหลอม ตัวเองเข้ากับสิ่งอื่นหรือผู้อื่นที่อยู่ภายนอก เพื่อให้ได้มาซึ่งพลังที่บุคคลขาดแคลน ลักษณะที่สอง คือ การทำลาย เมื่อบุคคลไม่สามารถทนทานกับความไร้อำนาจและความโดดเดี่ยวอ้างว้างได้ เขา สามารถหลีกเลี่ยงความไร้อำนาจ และความโดดเดี่ยว อ้างว้างของตัวเอง เมื่อเปรียบเทียบกับโลก ภายนอกด้วยการทำลายมันเสีย และลักษณะที่สาม การทำแบบหุ่น คือ การที่บุคคลเลิกเป็น ตัวของตัวเอง เขาปรับตัวเองให้มีบุคลิกภาพแบบที่วัฒนธรรมต้องการ ดังนั้น เขาจึงเป็นเหมือนกับ คนอื่น ๆ ทั้งหมดและเป็นอย่างคนอื่นอยากให้เป็น เพื่อให้ความขัดแย้งระหว่างโลกกับตัวเขา หดไป

จากแนวคิดสภาวะแปลกแยก ผู้วิจัยจะนำมาใช้ในการอธิบายถึงลักษณะของการได้รับ ค่าจ้างจากการใช้แรงงาน การตกลงอยู่ในภาวะของระบบนายทุนที่ไม่สามารถต่อรองได้ ซึ่งจะทํา ให้แรงงานต่างด้าวนั้นเป็นแรงงานที่ถูกลดคุณค่าของความเป็นมนุษย์หรือเป็นแรงงานที่แปลกแยก เกิดขึ้นอันจะนำไปสู่ความปัญหาของสังคม ตนเอง และครอบครัวได้

2.6 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม

2.6.1 ความหมายของการสนับสนุนทางสังคม (Social Support)

ลิน (Lin, 1986 as Quoted in Streeter and Flankin, 1992 : 81 อ้างถึงใน จีรพร แฉ้วกิ่ง, 2542 : 27) อธิบายว่า ปัจเจกบุคคลมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสภาวะแวดล้อมทางสังคมได้ 3 ระดับ คือ

1. ระดับชุมชน โดยผ่านกลไกบูรณาการทางสังคม
2. ระดับเครือข่ายทางสังคม โดยการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการแลกเปลี่ยนทางสังคม
3. ระดับสัมพันธ์ภาพที่ใกล้ชิด โดยการที่บุคคลมีความใกล้ชิดสนิทสนม การแสวงหา คำแนะนำและการที่เนะเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ส่วนตัวเขา

แมกวายเป็น (Magwire, 1983 : 47 อ้างถึงใน จีรพร แม้วกิ่ง, 2542 : 27) ได้อธิบายว่าการที่บุคคลมาสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายทางสังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อดำรงไว้ซึ่งสถานภาพทางสังคมของตนเอง การตอบสนองความต้องการทางอารมณ์ ด้านทรัพยากร ด้านการจัดการ เพื่อให้ได้รับข้อมูลเพิ่มเติม และเพื่อการได้เข้าสู่สังคมใหม่ ซึ่งก็คือ การสนับสนุนทางสังคมและเกื้อกูลกันทางสังคมนั่นเอง

ทิมวัลลีย์ ปรีดาสวัสดิ์ (2530 : 154) อธิบายว่า สังคมเป็นสิ่งที่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ความสัมพันธ์ทางสังคมก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม ก็คือ การศึกษาถึงสภาพแวดล้อมของบุคคล ซึ่งมีไข่เพียงการติดต่อสื่อสารแต่เป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารซึ่งกันและกัน การแลกเปลี่ยนดังกล่าวเป็นการแลกเปลี่ยนผลตอบแทนอันเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป สิ่งที่แลกเปลี่ยน ได้แก่ ข่าวสาร ข้อมูล สินค้า บริการ คำแนะนำ โดยบุคคลทั้งสองหรือเท่าที่เกี่ยวข้องกัน โดยสมมุติบทบาทเป็นผู้ให้และผู้รับ

ซิดนีย์ คอบบ์ (Sidney Cobb, 1979 : 90 อ้างถึงใน จีรพร แม้วกิ่ง, 2542 : 28) อธิบายว่าการสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลได้รับข่าวสารที่บ่งชี้ให้เขาเชื่อได้ว่า ยังมีคนรัก มีคนคอยดูแลเอาใจใส่ มีคนยกย่องเห็นคุณค่าและความรู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและมีความผูกพันเอื้ออาทรต่อกันในสังคม

แคปแลน คัสเซล และ เกอร์ (Kaplan Cassel and Gore, 1977 อ้างถึงใน สุภัสตรา เก้าประดิษฐ์, 2535 : 13) ให้ความหมายของการสนับสนุนไว้ 2 ความหมาย คือ

1. การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง ความพึงพอใจต่อความจำเป็นพื้นฐานทางสังคมของแต่ละบุคคล ซึ่งได้รับมาจากสภาวะแวดล้อมทางสังคมของตน โดยผ่านการติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มชนในสังคม เช่น การยกย่อง การได้รับความช่วยเหลือ การได้รับความเห็นใจ

2. การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ที่มีอยู่ โดยบุคคลนั้นจะได้รับจากกลุ่มสังคมให้การสนับสนุน ถือได้ว่าสังคมเป็นแหล่งที่มีความสำคัญต่อผู้ใช้บริการนั้น

อาร์. แอล. คาห์น (Kahn, 1979 อ้างถึงใน จีรศักดิ์ เล่าศักดิ์ กิติโบราณ, 2535 : 11) อธิบายว่า การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในลักษณะดังต่อผู้ใช้บริการนั้น

1. การแสดงความพึงพอใจของบุคคลหนึ่งกับบุคคลหนึ่ง

2. การยืนยันรับรองพฤติกรรมของบุคคล อาจโดยการรับรู้หรือการแสดงออกถึงการยอมรับ

3. การให้ความช่วยเหลือด้านสิ่งของเงินและอื่น ๆ

เมท พิลลิสุก (Mate Pillisuk, 1982 อ้างถึงใน พูนพร ศรีสะอาด, 2534 : 30) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคมเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ไม่ใช่เพียงแต่ความช่วยเหลือด้านวัตถุ และความมั่นคงทางอารมณ์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงความรู้สึกที่ว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมด้วย

จิตนา ยูนิพันธ์ (2529 : 4) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคมเป็นการวิจัยทางจิตวิทยา สังคมที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมมนุษย์ ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้สึกต่าง ๆ ซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดความรู้สึกมั่นคง เป็นที่รักเป็นที่ต้องการ เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่วิกฤตหรือความเครียดเกิดขึ้นการสนับสนุนทางสังคมที่เพียงพอจากแหล่งสนับสนุนที่บุคคลนั้นมีอยู่จะบรรเทาความรุนแรงหรือการป้องกันไม่ให้เกิดความเครียดมากระทบจนเกิดความผิดปกติ

กล่าวโดยสรุปความหมายของการสนับสนุนทางสังคมหรือการเกื้อกูลทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลในสังคมได้รับความรัก ความเอาใจใส่ เห็นคุณค่า ได้รับการยกย่อง มีความผูกพันซึ่งกันและกัน มีความรู้สึกเป็นส่วนร่วมในสังคมเดียวกัน มีการให้ความช่วยเหลือโดยให้เป็นแรงงาน ให้เวลา ให้ความคิดเห็น ให้ข้อมูลข่าวสาร การสนับสนุนทางสังคมมีผลต่อภาวะจิตใจ และอารมณ์ มีขอบเขตครอบคลุมทั้งการให้และการรับ จากบุคคลในครอบครัว ชุมชนและสังคม จากบุคลากรวิชาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าการสนับสนุนทางสังคมมีส่วนช่วยให้บุคคลเกิดการพัฒนาทั้งทางด้านความคิดและอารมณ์ ในการศึกษาครั้งนี้ จะเน้นที่แนวคิดของ แคปแลน คัลเชล แลเกอร์ ในด้านของการได้รับความช่วยเหลือ เห็นอกเห็นใจกัน การติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มชนในสังคมและบุคคลได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มสังคม

2.6.2 หลักการสำคัญของการสนับสนุนทางสังคม

วันทนีญ วาลิกะสิน และคณะ (2537 : 99-100) ได้อธิบายหลักการสำคัญของการสนับสนุนทางสังคมประกอบด้วย

1. กระบวนการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ที่ทำหน้าที่เป็นหลัก "ผู้ให้" และผู้ที่ทำหน้าที่หลักเป็น "ผู้รับ"
2. การติดต่อสื่อสารโดยทั่วไป ประกอบด้วย
 - 2.1 ข้อมูลข่าวสารที่ทำให้ "ผู้รับ" เชื่อว่ายังมีคนที่เอาใจใส่ มีความรักและมีความหวังดีต่อตนอย่างจริงจัง
 - 2.2 ข้อมูลข่าวสารที่ทำให้ "ผู้รับ" รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและเป็นที่ยอมรับในสังคม
 - 2.3 ข้อมูลข่าวสารที่ทำให้ "ผู้รับ" เชื่อว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและสามารถทำประโยชน์แก่สังคมได้

3. ปัจจัยนำเข้าไปในกระบวนการสนับสนุน ซึ่งอาจอยู่ในรูปของข้อมูลข่าวสาร วัตถุประสงค์ของหรือแรงสนับสนุนทางด้านจิตใจ

4. การช่วยให้ "ผู้รับ" ได้บรรลุถึงจุดหมายที่เขาต้องการ

2.6.3 แหล่งที่มาของการสนับสนุนทางสังคม

วันทีนีย์ วาลิกะลิน และคณะ (อ้างแล้ว : 99-100) ได้อธิบายว่า การสนับสนุนทางสังคมกับเครือข่ายทางสังคมนั้น "เป็นมุมที่แตกต่างกันของปรากฏการณ์ทางสังคมอันเดียวกัน" โครงสร้างเครือข่ายทางสังคมมีความเกี่ยวข้องกับการสนับสนุนทางสังคมอย่างแยกกันไม่ออก การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลทั้งหมด ภายใต้สังคมนั้นที่เขาอาศัยอยู่ ซึ่งหมายรวมถึงบุคคลในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนร่วมงานและเพื่อนบ้าน ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันและกันของบุคคลภายในเครือข่ายสังคมนั้น จะมีทั้งมิติทางเศรษฐกิจ ระบบเครือข่าย และการแต่งงาน ระบบการเมือง ระบบสุขภาพอนามัยและอื่น ๆ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นและนับว่าเป็นเสมือนการสนับสนุนทางสังคม ได้แก่ การไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกัน การปรึกษาหารือกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น

2.6.4 ประเภทของการสนับสนุนทางสังคม

คอบบ์ (Cobb, 1979 อ้างถึงใน วันทีนีย์ วาลิกะลิน และคณะ, 2538 : 102) ซึ่งแบ่งการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 3 ชนิด ดังนี้

1. การสนับสนุนด้านอารมณ์ (Emotional Support) เป็นข้อมูลที่ทำให้บุคคลเชื่อว่า เราได้รับความรักและการดูแลเอาใจใส่ ซึ่งมักจะได้จากความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและมีความผูกพันลึกซึ้งต่อกัน

2. การสนับสนุนด้านการยอมรับ และเห็นคุณค่า (Esteem Support) เป็นข้อมูลที่บอกให้ทราบว่าคุณคนนั้นมีคุณค่า บุคคลอื่นยอมรับและเห็นคุณค่าด้วย

3. การสนับสนุนด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Socially Support or Network Support)

นอกจากนี้แล้ว คาห์น (Kahn, 1979 อ้างถึงใน วันทีนีย์ วาลิกะลิน และคณะ, อ้างแล้ว : 102) ได้จำแนกการสนับสนุนทางสังคมเป็น 3 ชนิด คือ

1. ความผูกพันทางอารมณ์และความคิด (Affection) เป็นการแสดงออกทางอารมณ์ทางบวกของบุคคลหนึ่งต่อบุคคลหนึ่ง โดยแสดงออกในรูปของการยอมรับ การเคารพนับถือ การแสดงออก ซึ่งความรักความห่วงใย

2. การยืนยันและรับรองพฤติกรรมของกันและกัน (Affirmation) เป็นการแสดงออกถึงการเห็นด้วยและการยอมรับในความเห็นด้วยและการกระทำของบุคคลอื่นว่าถูกต้องเหมาะสม

3. การให้ความช่วยเหลือ (Aid) เป็นการปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อบุคคลอื่น โดยการเสียดสละให้สิ่งของ หรือความช่วยเหลือโดยตรง เช่น วัตถุ เงินทอง ข้อมูล เวลา หรือแรงงาน

จาคอปสัน (Jacobson, 1986 อ้างอิงจาก วันทนีย์ วาสิกะสิน และคณะ. อ้างแล้ว : 103) ได้จำแนกการสนับสนุนทางสังคมเป็น 3 ประเภท คือ

1. การสนับสนุนทางด้านอารมณ์ (Emotional Support) เป็นพฤติกรรมที่ทำให้บุคคลเกิดความสบายใจเชื่อว่าได้รับการยกย่อง เคารพนับถือและความรัก รวมทั้งได้รับความเอาใจใส่และให้ความมั่นใจ

2. การสนับสนุนทางด้านสติปัญญา (Cognitive Support) หมายถึง การให้ข้อมูลข่าวสารคำแนะนำที่จะช่วยให้บุคคลเกิดความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ จนสามารถไปใช้ประโยชน์ในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตได้

3. การสนับสนุนทางด้านสิ่งของ (Material Support) หมายถึง การช่วยเหลือด้วยสิ่งของและบริการที่จะช่วยแก้ไขปัญหาคือ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้หญิงในครอบครัวต่างดาว อาจมีเครือข่ายทางสังคมทั้งก่อนและหลังการย้ายถิ่นแตกต่างกัน การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ น่าจะส่งผลให้ผู้หญิงได้ปรับตัวและพัฒนาศักยภาพตนเองในด้านต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงจึงใช้การสนับสนุนทุกด้าน คือ การสนับสนุนทางด้านอารมณ์และจิตใจ ด้านสติปัญญา ด้านการยอมรับ เห็นคุณค่าและการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และด้านการสนับสนุนด้านสิ่งของ มาเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อสัมพันธภาพในครอบครัว ปัจจัยจากการสนับสนุนทางสังคมเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่จะนำสู่การลดปัญหาสัมพันธภาพในครอบครัวได้ ทั้งในด้านของการสนับสนุนทางด้านอารมณ์ จิตใจ การให้การสนับสนุนทางด้านสติปัญญา การสนับสนุนทางด้านสิ่งของ เป็นต้น

2.7 แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้สังคม (हेमवरुन हेमनेद. 2533 : 24-28) ทฤษฎีนี้อธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ โดยเริ่มต้นจากการตอบสนองที่ไม่ได้เรียนรู้ (Unlearned Responses) หรือการตอบสนองที่ถูกเรียนรู้ (Learned Responses) เข้าสู่พฤติกรรมโดยผ่านกระบวนการเลียนแบบ ซึ่งเกี่ยวกับการเสริมแรงโดยตรง (Direct Reinforcement) หรือการเสริมแรงโดยไม่คาดหวัง (Unexpected Reinforcement)

ทฤษฎีการเรียนรู้สังคมอธิบายพฤติกรรมความรุนแรงของบุคคลว่าพฤติกรรมความรุนแรงเป็นปรากฏการณ์ที่ถูกเรียนรู้ ความรุนแรงเป็นผลผลิตของสถานการณ์การเรียนรู้ที่ประสบผลสำเร็จซึ่งจัดเตรียมความรู้เกี่ยวกับการตอบสนองความรุนแรงและสิ่งเร้าที่เป็นผลของการตอบสนองเมื่อความรุนแรงเป็นสิ่งที่เหมาะสม เกลล์ และ สเตราส์ (Gell and Straus, 1977 : 562 อ้างถึงใน เหมวรรณ เหมะนัด, 2533 : 24-28)

แนวคิดของทฤษฎีนี้ที่นำมาอธิบายความรุนแรงในครอบครัว คือ ครอบครัวเป็นสถาบันที่ส่งเสริมให้บุคคลได้รับความรุนแรงที่เกิดจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น (ประสบการณ์ทางอ้อม) และการมีส่วนร่วม (ประสบการณ์ทางตรง) กับความรุนแรงที่เกิดขึ้น ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้บรรทัดฐานที่ยอมรับความรุนแรงและการเรียนรู้บทบาท โดยผ่านการเลียนแบบ และตัวแบบบทบาท รวมทั้งการได้รับรางวัล เช่น คำชม การสนับสนุน อันนำไปสู่บทบาทการเป็นผู้กระทำความรุนแรงในภายหลัง

บุคคลได้รับประสบการณ์ความรุนแรง 2 ทาง คือ

1. การสังเกต คือ การที่บุคคลได้พบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงหรือรับรู้เรื่องราวข่าวสารเกี่ยวกับความรุนแรง
2. การมีส่วนร่วม คือ การที่บุคคลที่ได้เข้าร่วมในเหตุการณ์ความรุนแรงในฐานะผู้กระทำความรุนแรงหรือเป็นผู้ถูกกระทำความรุนแรง

จากประสบการณ์ทั้งสองหรือประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับความรุนแรง โดยการเรียนรู้แบบ คือ การที่บุคคลกระทำเมื่อเห็นการกระทำของผู้อื่น การเลียนแบบจึงเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมก้าวร้าว สำหรับเด็กเล็กการเรียนรู้แบบพฤติกรรมก้าวร้าวเป็นลักษณะปกติวิสัย แต่สำหรับเด็กโตการเรียนรู้แบบเป็นการกระทำอย่างรอบคอบ เฮอร์ไนย์ (Haynie, 1980 : 290 อ้างถึงใน เหมวรรณ เหมะนัด, 2533 : 24-28) บุคคลที่กระทำพฤติกรรมก้าวร้าวให้เด็กยึดเป็นตัวแบบบทบาทในการเลียนแบบ คือ พ่อแม่ พ่อแม่เป็นบุคคลนัยสำคัญที่เด็กใกล้ชิดมากที่สุด เด็กเกิดการเรียนรู้พฤติกรรมก้าวร้าวหรือพฤติกรรมรุนแรง เมื่อเห็นพ่อแม่หรือบุคคลนัยสำคัญแก้ปัญหาโดยใช้ความรุนแรง หลังจากนั้นเขาจะแสดงบทบาท เมื่อมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลโดยใช้ความรุนแรงเป็นตัวแบบเมื่อเขากลายมาเป็นพ่อแม่

การเลียนแบบบทบาทของเด็กมีลักษณะเป็น Sex - Specific Modeling คือ เป็นการเลียนแบบที่เจาะจงเพศ โดยที่มีแนวโน้มที่จะเลียนแบบผู้ใหญ่ที่เป็นเพศเดียวกันมากกว่าผู้ใหญ่ต่างเพศ เด็กผู้หญิงจึงเลียนแบบแม่และผู้ใหญ่ผู้หญิงคนอื่นมากกว่าพ่อของตน ไฮดีร์ (Hyde, 1985 : 63 อ้างถึงใน ศุภลักษณ์ จันทร์เจริญ, 2542 : 18-19) เด็กจะทำตามตัวแบบพฤติกรรมของพ่อหรือแม่ที่เป็นเพศเดียวกันกับตน เมื่อเห็นพ่อแม่ตบตีกัน การเห็นพ่อแม่ตบตีกันจะนำเด็ก

ไปสู่การเป็นผู้กระทำและเด็กผู้หญิงสู่การเป็นผู้ถูกกระทำ ไคลมัส (Kalmus, 1984 : 55 อ้างถึงใน ศุภลักษณ์ จันทรเจริญ, 2542 : 18-19)

เสตราส์ เกลล์ และสแตนเมทซ์ (Straus, Gelles และ Steinmeetz, 1980 : 122 อ้างถึงใน ศุภลักษณ์ จันทรเจริญ, 2542 : 20) กล่าวว่า “ครอบครัวที่พ่อแม่ให้การลงโทษมากและตบตีกันเสมอ ๆ จะทำให้เด็กเติบโตเป็นลามกหรือพ่อแม่ที่ใช้ความรุนแรง” แสดงว่า ความรุนแรง ถูกเรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่ง นั่นคือ ประสบการณ์ความรุนแรงที่เริ่มต้นในวัยเด็กเป็นการสร้างบุคลิกภาพพื้นฐาน ซึ่งจะกล่อมเกลา (Shape) ความสัมพันธ์ของบุคคลกับคู่สมรสของเขาเอง ในภายหลัง และบางที่อาจซึมซับส่งผ่านไปยังรุ่นต่อไป ถ้ามีการฝึกอบรมที่มีข้อบกพร่องบุคลิกลักษณะที่ไม่ต้องการจะผ่านเข้าสู่คนรุ่นหลัง เด็กที่เห็นเหตุการณ์พ่อแม่พยายามแก้ปัญหาครอบครัวหรือระบายความคับข้องใจ โดยใช้พฤติกรรมก้าวร้าวหรือรุนแรง เด็กจึงพยายามแก้ปัญหาโดยใช้พฤติกรรมเหมือนพ่อแม่ ในกรณีที่มีการมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ที่มีความรุนแรงโดยการเป็นผู้ถูกกระทำ เช่น ถูกพ่อแม่ลงโทษ ลักษณะนี้เข้าสู่พฤติกรรมก้าวร้าว ซึ่งจะเห็นได้ชัดในช่วงแรกของชีวิตในความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนและพี่น้อง และการเผชิญหน้าบ่อย ๆ กับพ่อแม่ ในสถานการณ์ที่มีความรุนแรง คราคอสกี (Kratcoski, 1985 : 145-157 อ้างถึงใน ศุภลักษณ์ จันทรเจริญ, 2542 : 20)

การเลียนแบบนอกจากผ่านการยึดถือตัวแบบพบาแล้ว การให้รางวัลมีผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวเช่นกัน พฤติกรรมก้าวร้าวที่ได้รับรางวัลมีแนวโน้มว่าจะกระทำซ้ำในขณะที่ถ้ามีการงดให้รางวัลหรือการทำโทษพฤติกรรมนั้นจะถูกละทิ้ง แบนดูรา (Bandura, 1973 : 183 อ้างถึงใน ศุภลักษณ์ จันทรเจริญ, 2542 : 21) การให้รางวัลถือได้ว่าเป็นเงื่อนไขที่ทำให้บุคคลกระทำหรือละเว้นจากการกระทำนั้น ซึ่งเท่ากับเป็นการเสริมแรง (Reinforcement) นั่นเอง

บุคคลที่มีอิทธิพลในการให้รางวัลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวหรือรุนแรง คือ บุคคลนัยสำคัญ ซึ่งได้แก่พ่อแม่ การให้รางวัลของพ่อแม่ต่อพฤติกรรมของเด็กจะส่งผลให้พฤติกรรมนั้นดำเนินต่อไป รางวัลถูกให้ในเหตุการณ์ที่เหมาะสมกับการยึดถือการวางเงื่อนไขพฤติกรรมที่เหมาะสมสำหรับเด็กหญิงและเด็กชาย ไฮดีร์ (Hyde, 1985 : 63 อ้างถึงใน ศุภลักษณ์ จันทรเจริญ, 2542 : 20-21) รางวัลที่ให้ ได้แก่ การยอมรับ การให้คำชม เมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวหรือรุนแรง เช่น เด็กหญิงเมื่อแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวโลดโผนเหมือนเด็กผู้ชายมักถูกตำหนิ แต่หากแสดงพฤติกรรมของเด็กหญิงจะได้รับคำชม ทฤษฎีการเรียนรู้สังคมมองว่า แบบแผนการปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวถูกเรียนรู้และซึมซับจากพ่อแม่สู่ลูก เพื่อนำไปสู่การตีความรุนแรงในครอบครัว คราคอสกี (Kratcoski, 1985 : 59 อ้างถึงใน ศุภลักษณ์ จันทรเจริญ, 2542 : 20-21) เหตุการณ์ความรุนแรงระหว่างพ่อแม่หรือเด็กตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง เด็กจะซึมซับพฤติกรรมนั้นให้การเลียนแบบ

พฤติกรรมของพ่อแม่ และถ้าพฤติกรรมที่เลียนแบบนั้นได้รับการสนับสนุนจากพ่อแม่แนวโน้มที่จะกระทำความรุนแรงนั้นย่อมมีมาก

ทั้งทฤษฎีปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์และทฤษฎีการเรียนรู้สังคมอธิบายลักษณะที่แตกต่างของกระบวนการจิตวิทยาสังคม ซึ่งบุคคลมีประสบการณ์การเข้าร่วมในสังคมที่มีความรุนแรงหรือเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีความรุนแรง เกลล์ และเสตราส์ (Gell and Straus, 1979 : 554 อ้างถึงใน สุกลักษณ์ จันทร์เจริญ, 2542 : 20-21)

ทฤษฎีปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์ คือ เมื่อบุคคลได้รับประสบการณ์การใช้ความรุนแรงโดยการมีส่วนร่วม หรือการสังเกตหรือทั้งสองอย่าง ทำให้บุคคลเกิดภาพพจน์ต่อการใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา ซึ่งก็คือ เกิดทัศนคติของบุคคลต่อการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา ถ้าเขามีทัศนคติทางบวกต่อการใช้ความรุนแรงแนวโน้มที่เขาจะใช้ความรุนแรงย่อมมีมาก

ลักษณะของทฤษฎีการเรียนรู้สังคม คือ เมื่อบุคคลมีประสบการณ์การใช้ความรุนแรงโดยการมีส่วนร่วมโดยการสังเกตจะนำไปสู่ความรุนแรง

ในการศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาวิจัยจะศึกษาสัมพันธภาพในครอบครัว ทั้งจากผู้ชายและผู้หญิงผู้กระทำให้เกิดปัญหาสัมพันธภาพในครอบครัว ซึ่งพฤติกรรมก้าวร้าวอาจมาจากหลายสาเหตุและอาจมีหลายรูปแบบ การนำแนวคิดการเรียนรู้ทางสังคมมาใช้จึงมุ่งเน้นในด้านภูมิหลังสัมพันธภาพในครอบครัวในเรื่องปัญหาสัมพันธภาพในบ้าน ลักษณะปัญหาสัมพันธภาพทัศนคติ ท่าทีการตอบกลับ และทัศนคติต่อสัมพันธภาพของบิดามารดาของผู้กระทำความรุนแรง ซึ่งอาจมีได้ทั้งเพศชายและเพศหญิง และอาจมาจากหลายปัจจัยต่อเนื่องกันดังกล่าว จากทฤษฎีดังกล่าวผู้ศึกษาวิจัยได้นำมาใช้ในการอธิบายการเรียนรู้ เรียนแบบจากภูมิหลัง หรือครอบครัวของกลุ่มประชากรที่ใช้ศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่ปัญหาสัมพันธภาพในครอบครัวในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

2.8 แนวความคิดเกี่ยวกับศาสนา

คติทางพุทธ เห็นว่า สงครามความรุนแรงและการวิวาทนั้น มีสาเหตุที่มองเห็นได้เฉพาะหน้าจากการหวงแหนหรือการอหังการสิ่งที่ได้มาหรือกรรมสิทธิ์เอกชน แต่ว่าคติพุทธสาวกลดไปกว่านั้น นั่นคือ ลงไปถึงค้นหา ดังนั้น หากจะแก้ไขปัญหาการวิวาทความรุนแรง จะต้องเอาชนะค้นหาหรือความอยากที่เกี่ยวข้องอยู่ในโลกให้ได้

ลำดับการเกิดขึ้นของการทะเลาะวิวาทหรือความรุนแรงและสงครามในหมู่มนุษย์เป็นดังนี้ "เพราะอาศัยเวทนาจึงเกิดค้นหา เพราะอาศัยค้นหาจึงเกิดการแสวงหา เพราะอาศัยการแสวงหา

จึงเกิดการได้มา เพราะอาศัยการได้มาจึงเกิดการปลงใจรัก เพราะอาศัยการปลงใจรักจึงเกิดฉันทะ ราคะ (ความกำหนดด้วยอำนาจแห่งการผลิตเพลิน) เพราะอาศัยความกำหนดด้วยอำนาจแห่ง ความผลิตเพลินจึงเกิดความสยบมัวเมา เพราะอาศัยความสยบมัวเมา จึงเกิดความจับอกจับใจ เพราะอาศัยความจับอกจับใจจึงเกิดความตระหนี่ ไม่อยากแบ่ง ไม่ยอมแบ่ง เพราะอาศัยความตระหนี่จึงเกิดการหวงกัน คือ ความนิ่งหวงหรือความหวง (หรือการอารักขา) เพราะอาศัยการอารักขา จึงได้เกิดการใช้อาวุธไม่มีคม เกิดการใช้อาวุธมีคม เกิดความโกลาหลวุ่นวาย เกิดการ ยื้อแย่ง เกิดการวิวาท เกิดการกล่าวว่ามีง ๆ เกิดด้อยค่าชื่อเสียง เกิดด้อยค่ามูสาวาทอันมีมูล จากการอารักขานั้น ๆ บาป อุกุศลธรรม เป็นอนเนกย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยอาการอย่างนี้ (พุทธทาส : 2543)

2.8.1 แนวคิดสันติวิธีของคานธี

โมहनทัส กรามจันทร คานธี (2412-2491 : 36) ผู้นำทางการเมืองชาวอินเดียและ ผู้เผยแพร่ลัทธิอหิงสา หรือความไม่รุนแรงที่สำคัญที่สุดคนหนึ่งในศตวรรษที่ 20 ได้ชี้ให้เห็นว่า มีความรุนแรงที่แฝงเร้นหรือแบบไม่ต้องลงมือทำก็ก่อให้เกิดความรุนแรงได้ทั่วทั้งสังคม ความรุนแรงแบบนี้บางที่เรียกว่าความรุนแรงเชิงโครงสร้าง

คานธี ชี้ให้เห็นว่า มีความรุนแรงแฝงเร้นแบบไม่ต้องลงมืออยู่ 7 ประการ ซึ่งคานธี เรียกว่า ความผิดพลาด 7 ประการ ของโลก แนวคิดนี้เปิดมุมมองใหม่เกี่ยวกับความรุนแรงและ อิทธิพลต่อนักคิดนักเขียนตะวันตกอย่างสูง เช่น สตีเฟน อาร์. โคเวย์ (Stephen R. Covey, 1892) นักปรัชญาทางการจัดการที่มีชื่อเสียงระดับโลกชาวสหรัฐฯ เมื่อเขียนหนังสือชื่อการนำแบบมี หลักการ (Principle Leadership) ได้นำแนวความคิดความผิดพลาด 7 ประการ ของคานธีมา เขียนเป็นบทที่ 7 ทั้งบทชื่อบาปหนัก 7 ประการ (Seven Badly Sins) ความผิดพลาดบาปหนัก 7 ประการ ได้แก่

1. ความมั่งคั่งโดยไม่ทำงาน (Wealth without Work) การกระทำกลุ่มนี้ ได้แก่ การปันหุ้น และที่ดิน การเก็งกำไรจากการค้าเงินและสินค้าโภคภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งได้กลายเป็นอาชีพสำคัญใน ยุคปัจจุบัน กล่าวทางเศรษฐศาสตร์ ก็คือ การสร้างความร่ำรวยโดยไม่สร้างมูลค่าเพิ่ม นอกจากนี้ ยังมีโรงงานรก (Sweat – Shop) และรวมถึงระบบการขายตรงแบบประชิด หรือที่เรียกว่า Multi-Level Management ซึ่งผู้อยู่ระดับสูงจะได้เงินหรือรวยโดยทำงานเพียงเล็กน้อย ความคิดรวบเร็วที่ เผยแพร่ระบอบในช่วง 20 ปีมานี้ก็จัดอยู่ในบาปหนักนี้ด้วย โคเวย์ ได้กล่าวถึง ประสบการณ์ ของตนว่า ปัญหาขององค์การมักเกิดจากผู้บริหารที่ในช่วงเวลาหนึ่งเกิดอยากรวยเร็วขยายตัวเร็ว เกินไป กู้เงินมากเกินไป และเก็งกำไรมากเกินไป มารู้ตัวก็เมื่อบริษัทท่วมทับด้วยหนี้สินไปแล้ว

คานธี เห็นว่า คนเราควรถือเอาหรือครอบครองตามความจำเป็นเท่านั้น เพราะว่าโลกนี้สามารถสนองความต้องการความจำเป็นแก่ทุกคนได้ แต่ไม่สามารถสนองตอบความละโมภของทุกคนได้

2. ความเพลิดเพลินโดยการขาดความสำนึกผิดชอบ (Pleasure without Conscience) ความผิดพลาดนี้มักเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากร่ำรวย โดยเฉพาะเมื่อไม่ต้องทำงานหนักก็มีแนวโน้มที่จะแสวงหาความเพลิดเพลินใส่ตัว สร้างแบบอย่างการบริโภคและทัศนคติในการแสวงหาความเพลิดเพลินอย่างไม่ยั้งคิดแก่สังคม เช่น การเสพยา การติดเกมส์กีฬาที่โลดโผน ตื่นเต้นหรือการพนัน เป็นต้น การแสวงหาความเพลิดเพลินอย่างขาดความสำนึกผิดชอบ ทำให้สิ้นเปลืองทั้งเวลาและเงินทอง ประมาณว่าในสหรัฐฯ มีการใช้จ่ายเงินเพื่อความเพลิดเพลินปีละกว่าสองแสนห้าหมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐ นอกจากนี้ยังมีผลกระทบต่อสังคม เช่น สถาบันครอบครัว เนื่องจากการแสวงหาความเพลิดเพลินโดยการขาดความสำนึกผิดชอบ ทำให้เกิดกรณีชู้สาวและการหย่าร้างจำนวนมาก โคเวย์ชี้ว่า กลุ่มบุคคลที่อยู่ในอำนาจของการแสวงหาความเพลิดเพลินนี้ได้แก่ นักบริหารระดับสูง เช่น พบว่า รวสองในสามของโฆษณาในนิตยสารบนเครื่องบินพุ่งเป้าไปที่กลุ่มบุคคลเหล่านี้ โดยใช้ข้อความว่าเป็นบุคคลที่สมควรจะได้รับความเพลิดเพลินแบบนี้ คานธีเห็นว่า ความเพลิดเพลินหรือความสุขนั้นควรจะเป็นการพัฒนาภายในทางจิตวิญญาณ

3. ความรู้ที่ขาดหลักความประพฤติ (Knowledge without Character) ความรู้หรือการศึกษาในโลกที่หลงติดการบริโภคทางวัตถุก็มักเป็นไปในทาง เพื่อทำให้มีเงินทำได้เงินมาก การศึกษาที่ปฏิบัติอยู่จึงถืออาชีพเป็นศูนย์กลาง ไม่ใช่ถือการพัฒนาบุคลิกเป็นศูนย์กลาง การศึกษาเพื่อสร้างบุคลิก (Character Education) อาจเน้นหลักการประพฤติ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกัน เช่น ความเมตตา ความเป็นธรรม ความมีศักดิ์ศรี การช่วยเหลือส่วนรวม และบูรณาภาพแห่งตน

4. การพาณิชย์ที่ขาดคุณธรรม (Commerce without Morality) นั่นคือ การพาณิชย์หรือธุรกิจที่ชุกาไรอยู่เหนือสิ่งอื่นใด เช่น สุขภาพของผู้ที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่คนงานไปจนถึงผู้บริโภคสินค้า นั้น หรือการพิทักษ์รักษาสิ่งแวดล้อม หรือความรับผิดชอบต่อความเป็นธรรมและความสงบสุขในสังคม นอกจากนี้การแข่งขันแย่งชิงอำนาจภายในองค์กรธุรกิจและการต่อสู้แย่งชิงตลาด เพื่อการผูกขาด การกักตุนสินค้า การกดค่าแรงคนงานต่ำจนเกิดเหตุ การสร้างงานที่ไม่มีความมั่นคงขึ้นเป็นรูปแบบหลัก เช่น การจ้างงานเป็นบางเวลาหรือบางช่วง เป็นต้น เหล่านี้จัดอยู่ในการพาณิชย์ที่ขาดศีลธรรม ซึ่งเป็นต้นตอใหญ่อย่างหนึ่งของความรุนแรงในสังคม

5. วิทยาศาสตร์ที่ปราศจากความเป็นมนุษย์ (Science without Humanity) โดยการพัฒนาวิทยาศาสตร์ที่ปราศจากความเป็นมนุษย์ จึงบังเกิดที่ว่าขณะที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพิ่มพูนอย่างก้าวกระโดด ความก้าวหน้าแท้ที่แท้จริงของมนุษย์ ดูเหมือนเกิดขึ้นน้อยมาก เช่น ความ

ไม่เท่าเทียมกันหรือความอยุติธรรมเดิมก็ยังปรากฏอยู่ นอกจากนี้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางสงครามก็ก้าวไปสุดที่จะทำลายอารยธรรมทั้งหมดของมนุษย์ลงไป

6. การสักการะที่ปราศจากการเสียสละ (Worship without Sacrifice) การตีความหมายหรือการสั่งสอนทางศาสนาต่าง ๆ ในปัจจุบัน มีแนวโน้มที่ควบคุมผู้นับถือโดยอาศัยความกลัวการตกนรก การถูกสาปแช่ง การชำระโทษในนรกและอื่น ๆ ซึ่งเป็นการสร้างความเกลียดและความหวาดกลัวขึ้นในจิต นำมาสู่ความขัดแย้งหรือสงครามทางศาสนาได้ คำสอนแท้จริงทางศาสนาที่สำคัญ ไม่ว่าจะศาสนาคริสต์ อิสลาม ฮินดู ยิว และศาสนาพุทธ ย่อมมีพื้นฐานบนเรื่องจิตวิญญาณ ความรัก ความเมตตา ความเข้าใจ และการยอมรับกันและกัน คานธี เห็นว่าการสักการะหรือศรัทธาสูงสุด ก็คือ สัจจะหรือความจริง พระเจ้าคือสัจจะ และมนุษย์ต้องเสียสละเพื่อสัจจะ ดังนั้น แทนที่คนเราจะมัวสรรเสริญศาสนาของตนว่าประเสริฐอย่างไร ควรลงมือปฏิบัติเป็นชาวคริสต์ ชาวอิสลาม หรือชาวพุทธที่แท้จริง เมื่อนั้นความเกลียด ความระแวงหรือความรุนแรงทางศาสนาก็จะหมดไป

7. การเมืองที่ปราศจากหลักการ (Politics without Principle) คานธี เห็นว่า ผู้คนควรเลือกผู้แทนที่เข้าใจปรัชญาความไม่รุนแรงหรืออหิงสาและสัจจะ ไม่เล่นเกมอำนาจ แต่การเมืองในปัจจุบันเต็มไปด้วยเกมแย่งชิงอำนาจและการสร้างภาพ การติดสินบน การเล่นพรรค การยึดติดเก้าอี้ เหล่านี้ทำให้เกิดการเมืองกลายเป็นสิ่งสกปรก ซึ่งจะสร้างสังคมที่ป่วยไข้ไร้หลักการขึ้นมา จากแนวคิดด้านศาสนา ด้านปรัชญา ที่ช่วยในการลดความรุนแรงนั้น ผู้ศึกษาวิจัย ได้นำแนวคิด คำสอนต่าง ๆ มาใช้ในการอธิบาย มิติของความเชื่อ ความนับถือ ยึดมั่นปฏิบัติในคำสั่งสอนของศาสนานั้น ๆ จึงนำไปสู่การลดความรุนแรง ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยมีความเห็นว่าไม่ว่าศาสนาใดมักมีคำสอนหรือข้อห้ามเกิดขึ้น คำสอนทางศาสนา เช่น บัญญัติ 10 ประการในศาสนาคริสต์ หรือศีล 5 ในศาสนาพุทธ สร้างไม่ให้เกิดคนใช้กำลังในการเช่นฆ่า ทำร้าย ลักขโมย มีชู้หรือโกหก เป็นต้น ซึ่งเหล่านี้น่าจะเป็นปัจจัยที่จำเป็นและสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่จะเชื่อมโยงไปสู่การลดความรุนแรงในทุกสังคมขึ้นได้

2.8.2 หลักธรรมศาสนา

หลักธรรมศาสนาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของศาสนา จะกล่าวถึง ความเชื่อความศรัทธา และหลักการที่ศาสนิกชนต้องปฏิบัติตาม ซึ่งส่วนใหญ่บันทึกลงในคัมภีร์ ผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมศาสนาอย่างเคร่งครัด จะได้รับผลการปฏิบัติด้วยความสุข ความเจริญต่อชีวิต และได้ชื่อว่าเป็นคนดีของสังคม

2.8.3 ที่มาและลักษณะหลักธรรมศาสนา

หลักธรรมทางศาสนา เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของศาสนาที่เข้ามาสัมพันธ์กับชีวิตของศาสนิกชนทุกยุคทุกสมัย หลักธรรมจะว่าด้วยเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. ความเชื่อในอำนาจของสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นด้วยตาได้ หรือที่เรียกว่านามธรรม เช่น บุญบาป อำนาจของธรรม อำนาจของพระเจ้า เป็นต้น
2. คำสอนที่ว่าด้วยหลักศีลธรรม เช่น หลักจริยธรรมระดับบุคคล ระดับนักบวช
3. ศาสนาจะมีความเชื่อที่ต่างกัน ที่เป็นจุดหมายสูงสุด เช่น การเข้าถึงสวรรค์ในศาสนาอิสลาม และคริสต์ ศาสนาพุทธคือนิพพาน
4. หลักเกณฑ์ทางพิธีกรรม เช่น การล้างบาปในศาสนาคริสต์ การทำละหมาดของชาวมุสลิม เป็นต้น (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. 2548 : 11-13)

2.8.4 หลักธรรมที่สำคัญของศาสนาพุทธ

พระพุทธศาสนามีหลักธรรม 3 ระดับสอนให้ชาวพุทธทำความดี ละเว้นความชั่ว ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ เรียกว่า โอวาทปาติโมกข์ เป็นจริยธรรมของบุคคลในสังคม พิจารณาได้ดังนี้

1. จริยธรรมขั้นพื้นฐานเพื่อการละความชั่ว จะเป็นข้อปฏิบัติที่ควบคุมกาย วาจา ใจให้ปกติ ไม่ก่อให้เกิดทุกข์ แก่ตนและผู้อื่น
 - เบญจศีล คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ ดื่มสุรา และของมึนเมา
 - เบญจศีล คือ มีเมตตากรุณา ประกอบอาชีพสุจริต ดำรงรวมในกาม มีสังขะ มีสติสัมปชัญญะ และไม่มัวเมาในอบายมุข
2. จริยธรรมระดับกลาง เป็นข้อปฏิบัติที่ควบคุมไปถึงจิตใจ เรียกว่า
 - กายสุจริต 3 คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ และประพฤติผิดในกาม
 - วาจาสุจริต 4 คือ เว้นการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดหยาบคาย และพูดเพ้อเจ้อ
 - มโนสุจริต 3 คือ ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ไม่คิดพยาบาทปองร้ายผู้อื่น และมีความเห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรม
3. จริยธรรมระดับสูง เพื่อการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ คือ อริยมรรคมีองค์ 8 ประการ คือ
 - 1) สัมมทสิฐิ หมายถึง เห็นชอบ คือ เห็นตามความเป็นจริง รู้ว่าอะไรดีอะไรไม่ดี
 - 2) สัมมาสังกัปปะ หมายถึง ดำริชอบ คือ ไม่คิดลุ่มหลงในความสุขทางกามารมณ์ ไม่คิดอาฆาตพยาบาท ทำร้ายตลอดจนไม่เบียดเบียนผู้อื่น

3) สัมมาวาจา หมายถึง เจรจาชอบ คือ พูดแต่ในสิ่งที่ดี ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดหยาบคาย และไม่พูดสิ่งที่ไร้สาระ

4) สัมมากัมมันตะ หมายถึง กระทำชอบ คือ การกระทำสิ่งที่ดี ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม

5) สัมมาอาชีวะ หมายถึง หมายถึง เลี้ยงชีพชอบ คือ การประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่คดโกง หลอกหลวง และไม่ทำในสิ่งที่เป็นผลร้ายต่อคนอื่น

6) สัมมาวายามะ หมายถึง พยายามชอบ คือ ความพยายามที่จะป้องกันไม่ให้เกิดความชั่ว พยายามที่จะกำจัดความชั่วที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป พยายามสร้างความดีที่ยังไม่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป พยายามสร้างความดีที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น พยายามรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่

7) สัมมาสติ หมายถึง ระลึกชอบ คือ ระลึกอยู่เสมอว่าสิ่งที่รู้เห็นนั้นเป็นไปตามความเป็นจริง

8) สัมมาสมาธิ หมายถึง ตั้งจิตมั่นชอบ คือ การที่สามารถตั้งจิตใจจดจ่ออยู่กับสิ่งหนึ่งได้นาน (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. 2548 : 40-46)

2.8.5 การมีความศรัทธาต่อศาสนา

หลักศาสนากับเรื่องการครองเรือนมีส่วนเกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ออก เพราะพื้นฐานความเชื่อในศาสนาส่งผลอย่างมากต่อการใช้ชีวิตคู่ เช่น บางคนสนับสนุนให้มีกฎหมายอนุญาตให้ทำแท้งได้โดยเสรี เพราะเชื่อว่าเป็นสิทธิ์ของแม่ที่จะเลือกเอาชีวิตบุตรของตนไว้หรือฆ่าเสียก็ได้ ส่วนคนที่เชื่อว่าการฆ่าเด็กในท้องเป็นบาปก็จะคัดค้านอย่างรุนแรง แท้จริงศาสนาเป็นพื้นฐานของความเชื่อที่ปลูกฝังศีลธรรม มโนธรรม และค่านิยมที่มีอยู่ในจิตใจของมนุษย์ทุกคน และคนเราก็ประพฤติตามมโนธรรมที่อยู่ในจิตใจของเรา ดังนั้น คนที่ได้รับการอบรมบ่มเพาะความคิดในด้านศาสนาจึงมีหลักยึดในจิตใจ และมีค่านิยมเรื่องการครองเรือนอยู่ในแนวทางที่ดีของศาสนาที่เขายึดถือ

สำหรับคนที่ไม่นับถือศาสนาได้นั้น มโนธรรมที่อยู่ในจิตใจของเขาจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมหรือการแสดงออกของเขา แต่จะถูกตองดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับการเลี้ยงดู และประสบการณ์ในวัยเด็กของเขา ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อเขามากกว่าอิทธิพลของศาสนา

อย่างไรก็ตาม คนที่มีความกลัวต่อบาปและนับถือศาสนาอย่างจริงจัง ก็มีแนวโน้มในการเลือกทำในสิ่งที่ไม่ผิดศีลธรรมได้ดีกว่าคนที่ไม่มีความเกรงกลัวต่อบาป (การผิดศีลธรรมจะเล็งไปถึงการทำผิดทางกาย วาจา ใจ และจิตวิญญาณ ซึ่งบางศาสนาเชื่อว่ามีส่วนนี้ด้วย)

การจะมีศีลธรรมและค่านิยมที่ตั้งงามในจิตใจนั้นเกิดขึ้นได้จากการใคร่ครวญ ศึกษาหลักคำสอนและนำมาประพฤติปฏิบัติอย่างจริงจังและสม่ำเสมอ ดังนั้น การได้มีโอกาสคิดไตร่ตรองหลักคำสอนเรื่องครอบครัว จึงเป็นสิ่งที่จะก่อประโยชน์อย่างมาก การที่คนในครอบครัวมีศรัทธาต่อศาสนาทำให้มีสติมีความอดทนต่อกัน มีการให้อภัยต่อผู้อื่นสูง ระวังความโกรธได้เร็ว และรู้จักที่จะช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม ซึ่งเป็นพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมด้วย

สรุปแล้วการศึกษานี้จะเน้นแนวคิดของศาสนาพุทธ ในหลักจริยธรรมระดับบุคคล ที่ไม่ส่งเสริมความคิด ความเชื่อหรือการกระทำรุนแรง ตรงข้ามจะสนับสนุนความรักความเมตตาและสันติวิธีของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งหลักศาสนาพุทธแบ่งเป็นสามระดับ คือ ระดับพื้นฐาน ระดับกลาง และระดับสูง โดยเลือกใช้ในบางมิติที่น่าจะเกี่ยวข้องกับปัญหาสัมพันธภาพในครอบครัวโดยตรง ได้แก่ ศีล 5 ความเชื่อ หลักคำสอนทางพุทธศาสนา

2.9 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพในครอบครัวและที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหญิงชายในครัวเรือนนั้น มีผู้ที่ศึกษาวิจัยทำการวิจัยที่ผ่านมาและเพื่อเป็นการสนับสนุนการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

กิตติศักดิ์ จินดาศักดิ์ (2538 อ้างใน ประรณนา ศิริศรัทธาธรรม. 2543 : 29) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังของภรรยาต่อการช่วยทำงานบ้านสามี จากกลุ่มตัวอย่างเป็นสตรีที่สมรสแล้ว ซึ่งมีบุตรวัยอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 มีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 267 คน โดยผลการศึกษา พบว่า การรับผิดชอบงานบ้านด้านต่าง ๆ พบว่า ส่วนใหญ่ภรรยาเป็นรับผิดชอบเป็นหลัก ซึ่งได้แก่ การดูแลรักษาบ้าน การเลี้ยงดูบุตร ดังนั้น บทบาทตามประเพณี (Traditional Role) ที่ได้กำหนดหน้าที่ให้สามีเป็นผู้รับผิดชอบในการหาเลี้ยง และรับผิดชอบด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ส่วนภรรยาเป็นผู้รับผิดชอบงานทั้งหมดภายในครอบครัว รวมทั้งการอบรมเลี้ยงดูบุตรยังคงมีอิทธิพลอยู่กับสามีภรรยา

ลักกี้ ร็อคกี้ (Lucky, Locke H. 1964 อ้างถึงใน ประรณนา ศิริศรัทธาธรรม. 2543 : 34) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ตนเองของคู่สมรสที่มีความสุขและคู่สมรสที่ไม่มีความสุข โดยทำการศึกษาทั้งหมด 80 คู่ พบว่า คู่สมรสที่มีความสุขในครอบครัว จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ อาทิ การปรับบทบาทของตนเองที่ตัวเองคิดว่าควรจะเป็น และในขณะเดียวกันก็ต้องปรับตนเองให้เป็นไปตามความคาดหวังของคู่สมรส ซึ่งถ้าคู่สมรสมีความคาดหวังใกล้เคียงกัน และมีหลักการปฏิบัติคล้ายคลึงกัน แต่ละฝ่ายให้ความสนใจต่อความ

คาดหวังบทบาทที่ต่างฝ่ายมีต่อกันให้เป็นไปในทางทิศทางเดียวกันมากที่สุด เพื่อจะปฏิบัติให้สอดคล้องกันกับความคาดหวังต่าง ๆ ร่วมกัน นอกจากปัจจัยที่กล่าวมาแล้ว ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอีก เช่น อายุ การศึกษา อายุแรกสมรส ความคุ้นเคยก่อนสมรส คุณภาพชีวิต คุณภาพชีวิตของบิดามารดา การสนับสนุนจากบุคคลที่สำคัญ และปัจจัยในช่วงสมรส อาทิ รายได้ อาชีพ ระยะเวลาของการสมรส องค์ประกอบของครัวเรือน การมีบุตร ตลอดจนการคาดหวังของสมาชิกในครอบครัวในบทบาทต่าง ๆ ของสมาชิกในครอบครัว อาทิ บทบาทของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ฯลฯ ปัจจัยเหล่านี้จะมีผลเกี่ยวข้องกับความสุขของสมาชิกในครอบครัวและความมั่นคงของครอบครัว

งานวิจัยที่มุ่งศึกษาถึงความสัมพันธ์ที่เสมอภาคระหว่างสามีภรรยา ได้สรุปผลการศึกษาว่าคู่สมรสที่สามีและภรรยามีความสัมพันธ์ที่เสมอภาคระหว่างกัน ทั้งในด้านส่วนตัวและในการประกอบอาชีพ จะเป็นคู่สมรสที่มีความสุขมากกว่าคู่สมรสที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีความด้อยกว่าในด้านใดด้านหนึ่ง เช่น งานวิจัยของ เจน ดิลซาล (Jan Dizzard, ม.ป.ป. อ้างถึงใน ปรรณนา ศิริศรัทธาธรรม, 2543 : 35-36) โดยการสุ่มตัวอย่าง สามีภรรยาที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยทั้งสิ้นจำนวน 400 คู่ พบว่า ครอบครัวยุคใหม่ที่สามีประกอบอาชีพแต่เพียงผู้เดียว และภรรยาไม่มีบทบาทเป็นเพียงแม่บ้านและรับผิดชอบงานบ้านแต่เพียงอย่างเดียว โดยที่สามีประสบความสำเร็จในงานอาชีพที่มีความเม้าเทียมกันในการประกอบอาชีพ คือ ทั้งสามีและภรรยาต่างมีอาชีพของตนเองและต่างก็ประสบความสำเร็จจากอาชีพของตนไปพร้อม ๆ กัน เพราะความเสมอภาคดังกล่าวนี้จะเป็นปัจจัยที่ช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยามีความสมดุลกัน และก่อให้เกิดความรักใคร่เกรงอกเกรงใจกันมากกว่า การแบ่งงานภาระรับผิดชอบงานภายในบ้านระหว่างสามีภรรยา ก็เช่นกัน จะก่อให้เกิดความรักใคร่อบอุ่นและเห็นอกเห็นใจกันมากกว่าด้วย อย่างไรก็ตามจากรายงานฉบับนี้ ยังพบอีกว่า แม้ในคู่สมรสที่ภรรยามีความก้าวหน้าในงานอาชีพที่มีเกียรติ มีชื่อเสียงและมีความสำคัญในสังคม ทำให้งานอาชีพของภรรยามีความสำคัญดีเด่นเป็นพิเศษ เช่น ภรรยามีอาชีพเป็นแพทย์ ครู อาจารย์ หรือเป็นนักกีฬา ในขณะที่สามีไม่มีอาชีพประจำเป็นหลักแหล่ง หรือสามีประกอบอาชีพที่สังคมตีราคาว่าเป็นงานที่ไม่มีเกียรติ หรือเป็นอาชีพที่มีรายได้น้อย เช่น ทำงานในโรงงาน หรือเป็นข้าราชการระดับล่าง หรือเป็นพนักงานขายของเป็นต้น พบว่า จะเป็นคู่สมรสที่ไม่มีความสุขในครอบครัวมากที่สุด เพราะเชื่อกันว่าเกียรติยศ ชื่อเสียง และรายได้ที่ภรรยาได้รับในงานอาชีพจะมีอิทธิพลครอบงำงานอาชีพของสามีหมด จนอาจทำให้สามีต้องถูกเหยียดหยามจนหมดศักดิ์ศรี ความไม่เท่าเทียมกันในสถานภาพระหว่างสามีภรรยา โดยเฉพาะในการประกอบอาชีพดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสัมพันธภาพระหว่างสามีภรรยาขึ้นมาได้

แฮสส์ (Hsaa L.1981 อ้างถึงใน ปราบรณา ศิริศรัทธาธรรม. 2543 : 37) ได้ทำการศึกษา พฤติกรรมการแบ่งรับบ้านระหว่างคู่สมรสในประเทศสวีเดน พบว่า อายุก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการแบ่งรับงานบ้าน โดยสรุปว่าคู่สมรสที่ยังอายุน้อยจะมีการแบ่งรับงานบ้านกัน อย่างเสมอภาคกัน มากกว่าคู่สมรสที่มีอายุมากกว่า แม้ว่าจะทำการคุมตัวแปรการศึกษา และ ตัวแปรวงจรชีวิตครอบครัว (Family Life Cycle) แล้วก็ตาม

จันทร์เพ็ญ คุปต์กาญจนากุล (2526) ศึกษาความพึงพอใจในชีวิตสมรสของข้าราชการใน กระทรวงอุตสาหกรรม พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวกับภูมิหลังทางสังคม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่งหน้าที่การงานของกลุ่มตัวอย่างไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับความพึงพอใจ ในชีวิตสมรส

วิลาวัณย์ ศรีสุวัฒน์ (2531) ศึกษาเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพของคู่สมรส เจตคติของบิดาต่อบุตรกับบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรของบิดาที่มีบุตรคนแรก" โดยการศึกษาจาก บิดาที่มาเยี่ยมบุตรและภรรยาในหน่วยหลังคลอด ของโรงพยาบาลหาดใหญ่ โรงพยาบาลสงขลา นครินทร์ และโรงพยาบาลมูลนิธิมิตรภาพสามัคคี อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำนวน 100 คน ผลการศึกษา พบว่า สัมพันธภาพของคู่สมรสมีความสัมพันธ์ทางบวกกับบทบาทในการเลี้ยงดูบุตร ของบิดาที่มีบุตรคนแรก กล่าวคือ บิดาที่มีสัมพันธภาพกับคู่สมรสดี จะมีบทบาทในการเลี้ยงดูบุตร มาก เนื่องจากสัมพันธภาพของคู่สมรสที่ดีนั้นก่อให้เกิดความรักความเข้าใจ ความอดทน มีความ รับผิดชอบในหน้าที่ มีการปรับตัวในการดำเนินชีวิตครอบครัว อันส่งผลให้บิดามีความรู้สึก กระตือรือร้น สนใจที่จะรับรู้และเรียนรู้บทบาทของตนเองที่พึงมีต่อภรรยาและบุตรในฐานะหัวหน้า ครอบครัวมากขึ้น บิดาที่มีสัมพันธภาพที่ดีกับคู่สมรสจะมีความเข้าใจและห่วงใยภรรยา คอยช่วยเหลือภรรยาในการแบ่งเบาภาระงานบ้านคอยช่วยเหลือภรรยาในการเลี้ยงดูบุตรในเวลา กลางคืนหรือเมื่อมีเวลาว่าง เพื่อให้ภรรยาได้มีเวลาพักผ่อนมากขึ้น สนใจที่จะร่วมแก้ปัญหา เกี่ยวกับบุตรร่วมกับภรรยา จึงมักพบว่า บิดาที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับภรรยา จะมีการปรับตัวต่อบ ทบาทการเป็นบิดาได้ดี มีความมั่นใจในการช่วยเลี้ยงดูบุตรมากขึ้น ส่วนเจตคติของบิดาต่อบุตรก็มีความสัมพันธ์ทางบวกกับบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรของบิดาที่มีต่อบุตรคนแรก กล่าวคือ บิดาที่มีเจตคติต่อบุตรที่ดี จะมีบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรมาก บิดาจะเกิดความรู้สึกยินดี มีความ พึงพอใจในการมีบุตร มองเห็นคุณค่าของบุตร และมีความภาคภูมิใจในตนเองที่สามารถให้กำเนิด บุตรได้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงจากบทบาทสามีมาเป็นบทบาทบิดาร่วมด้วย และผลการศึกษา ยัง พบอีกว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรมาก ซึ่งอาจเนื่องจากในปัจจุบันบิดา ส่วนใหญ่ต้องการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากขึ้นกว่าสมัยก่อน เพราะการเปลี่ยนแปลงของ สังคมและค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรของบิดา ทำให้บิดามีความกระตือรือร้น

มากขึ้น ที่จะแบ่งเบาภาระของภรรยา ทำให้การแบ่งบทบาทระหว่างเพศชายและหญิงน้อยลง อีกทั้งความจำเป็นทางเศรษฐกิจทำให้ภรรยาส่วนใหญ่ต้องช่วยหารายได้โดยการทำงานนอกบ้านมากขึ้น จึงมีความจำเป็นที่บิดาต้องมีส่วนใหญ่ในการดูแลบุตรมากขึ้น เพื่อแบ่งเบาภาระของภรรยา

ปรียาร์ตน์ สักดีณรงค์ (2534) ศึกษาถึงการรับรู้บทบาทการเป็นบิดาของสามีที่พภรรยาครั้งแรกมาฝากครรภ์ฯ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการรับรู้บทบาทถึงการเป็นบิดาและการศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการรับรู้บทบาทการเป็นบิดา โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 147 คน ผลการศึกษา พบว่า สามีรับรู้ว่าการเป็นบิดาที่ดี หมายถึง การดูแลภรรยาเริ่มตั้งแต่การตั้งครรภ์ การให้การดูแลภรรยาขณะคลอดและหลังคลอด ควรมีการเตรียมตัวในเรื่องการเลี้ยงดูบุตร เมื่อพิจารณาเจตคติของสามีต่อการตั้งครรภ์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนต่ำสุดในการที่สามีควรช่วยแบ่งเบาภาระต่าง ๆ ในบ้าน เช่น ซักเสื้อผ้า ทำความสะอาดบ้าน เพื่อให้ภรรยาได้พักผ่อนมากขึ้น ดังนั้น เพื่อช่วยให้สามีเข้าใจและเห็นอกเห็นใจภรรยา รวมทั้งปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ขณะภรรยาตั้งครรภ์ จึงควรให้มีการให้คำแนะนำให้สามีเข้าใจเอาใจใส่ดูแลภรรยา เพื่อช่วยให้ภรรยาได้พักผ่อน มีความสุขทางใจจากสามีการช่วยเหลือ เอาใจใส่ดูแลซึ่งกันและกัน จะเป็นการช่วยเพิ่มความรักและความเข้าใจในชีวิตสมรส ช่วยให้สัมพันธ์ภาพในชีวิตสมรสเป็นไปด้วยดี และจะช่วยให้สามีมีการปรับตัวที่ดีต่อบทบาทการเป็นบิดาต่อไป

เจสสิยา บุรีภักดี และคณะ (2526) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทของพ่อในสังคมไทย" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพ่อ ปัญหาสังคมในปัจจุบันที่เกี่ยวกับบทบาทของพ่อ ความสำคัญของพ่อในสายตาของแม่ ลูก และตัวพ่อเอง คุณสมบัติที่ดีของพ่อ ข้อผิดพลาดของพ่อ ปัญหาของผู้เป็นพ่อ และแนวทางการพัฒนาและเผยแพร่บทบาทของพ่อ โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มพ่อตัวอย่างจำนวน 100 คน และภรรยา จำนวน 18 คน ซึ่งไปร่วมงานในวันพ่อแห่งชาติ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2525 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร และทำการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ในทุกภาคของประเทศไทยจำนวน 508 คน ผลการวิจัยสรุปดังนี้

1) บทบาทและหน้าที่ของบิดาที่มีต่อลูก มี 4 ประการ คือ การเลี้ยงดูบุตร ให้ความรัก ความห่วงใย อบรมสั่งสอนลูก ให้การศึกษาแก่ลูก และหาผู้ครองให้ลูก ทั้ง 4 ประการนี้มีมาตลอดในวัฒนธรรมไทย ตั้งแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าในระยะหลังจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างก็ตาม

2) ความสำคัญของบิดา สรุปได้ว่า บิดา ภรรยาของบิดา และลูก เห็นว่า บิดามีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งต่อครอบครัว ถ้าขาดบิดา ครอบครัวจะได้รับการกระทบกระเทือนมากโดยเฉพาะใน

เรื่องการดูแลบุตรและภรรยาให้ได้รับความรัก ความอบอุ่น การเป็นกำลังใจสำคัญทางเศรษฐกิจ ครอบครัว เป็นหลักความสามัคคี กลมเกลียวในครอบครัวและเครือญาติเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูก เป็นที่ปรึกษาและที่พึ่งทางใจของลูกและภรรยา และให้ทรัพย์สินเงินทองหรือช่วยเหลือในการสร้างฐานะแก่ลูก

3) คุณสมบัติที่ดีของบิดา จะต้องประพฤติตนอยู่ในกรอบ 5 ประการ คือ เป็นบิดาที่ดีของลูก เป็นสามีที่ดีของภรรยา เป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดี เป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่สมาชิกในครอบครัว และเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม

4) ข้อผิดพลาดของบิดา ได้แก่ การมีภรรยาหลายคน การทะเลาะตบตีภรรยา ไม่โอ้อภัยลูกกับลูก ขาดความรับผิดชอบต่อครอบครัว เล่นการพนัน ดื่มสุรา ใช้เงินมากจนเป็นหนี้สิน ทำโทษลูกด้วยอารมณ์ และเอาใจใส่ตนเองเป็นใหญ่

5) ปัญหาคับอกคับใจของบิดา บิดามีความหนักใจและกังวลใจมากในช่วงอายุ 30-50 ปี เพราะเป็นวัยที่ต้องสร้างฐานะให้มั่นคงเพื่อครอบครัว หลังจากนั้นจะกังวลในเรื่องไม่มีเงินเพื่อการศึกษาที่ดีแก่ลูก เรื่องเศรษฐกิจทั่วไปของครอบครัว และเรื่องความประพฤติของลูก

6) แนวทางที่จะผดุงเกียรติของบิดา เพื่อให้บทบาทของบิดา ยังคงมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความเจริญแก่บุตรหลานและสังคมสืบไปนั้น บิดาควรประพฤติตนอยู่ในกรอบแห่งคุณสมบัติที่ดีของบิดา นอกจากนั้นสังคมควรช่วยกันเผยแพร่บทบาทและคุณสมบัติที่ดีของบิดาให้เป็นค่านิยมพื้นฐาน ซึ่งยอมรับกันโดยทั่วไปในสังคมไทย

จรรยา เศรษฐบุตร และ อุมารณ ภัทรวาณิชญ์ (2541 : 77-78) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความรับผิดชอบด้านครอบครัวและการทำงานที่มีผลต่อสุขภาพและความมั่นคงในชีวิตสมรสของผู้บริหารหญิง ในกรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้บริหารหญิงร้อยละ 85.3 มีความสุขในครอบครัว พอประมาณ เพราะพ่อบ้านช่วยทำงานบ้าน มีลูกไม่มากนัก สามีสนับสนุนการทำงานนอกบ้านของภรรยา และไม่ได้คาดหวังที่จะให้ภรรยาของตนเป็นผู้หญิงเก่ง (Superwoman)

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (2537 : 3-7, 6-14) ได้กล่าวถึง บทบาทหน้าที่ของสามีภรรยาที่เกี่ยวข้องกับภาระงานบ้าน พบว่า ผู้ชายมีทัศนคติว่า งานบ้านเป็นงานเบา น่ายืด และเป็นงานที่ผู้หญิงจะต้องทำอยู่แล้วเป็นประจำตามปกติ และได้ชี้ให้เห็นว่าชั่วโมงการทำงานของเกษตรกรหญิงในไร่นามีจำนวน 1,644 ชั่วโมงต่อปี ในขณะที่ชายใช้เวลาเพียง 2,294 ชั่วโมงต่อปี แต่เมื่อรวมเวลาที่ทำงานที่บ้านด้วยแล้วหญิงใช้เวลาถึง 3,894 ชั่วโมงต่อปี โดยที่ชายไม่ได้ทำงานบ้านเลย และยังกล่าวต่ออีกไปว่า การที่สตรีต้องรับภาระงานทั้งในและนอกบ้านเป็นงานหนัก ทำให้เกิดความเครียด และเหนื่อยล้า หากสามีหรือสมาชิกอื่นในบ้านไม่มีความเข้าใจ และช่วยผ่อนภาระบ้างแล้ว ก็จะเป็นที่มาของปัญหาครอบครัวซึ่งอาจเป็น ผลให้เกิดหย่าร้างได้

เพ็ญพักตร์ ทองแท้ (2535 : 86) ได้ทำการศึกษาบทบาทของหญิงในชนบท การวางแผนครอบครัวและคุณภาพชีวิตในจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า หญิงที่มีงานทำมีบทบาททั้ง 2 ด้าน คือ บทบาทภายในบ้าน บทบาททางเศรษฐกิจ โดยใช้เวลาในบทบาททั้งสอง จำนวน 153 วัน ต่อปีตามลำดับ

จุไรรัตน์ จันทร์ราษฎร์ (2529 : 84 - 85) กล่าวว่า บทบาทและฐานะของสตรีในครอบครัว ขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างมากสตรีไทยในชนบทมีหน้าที่ดูแลบ้าน เลี้ยงลูกทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับสามี

อาภรณ์ จันทรสว่าง (2523 : 11) กล่าวถึง สตรีในชนบทว่าต้องทำงานทั้งภายในบ้าน และนอกบ้าน เพราะอาชีพสำคัญของสังคมชนบทไทยนั้น คือ เกษตรกรรม ทำให้สตรีต้องมีส่วนร่วมในฐานะแรงงานของครอบครัวด้วยเสมอ ดังข้อเขียนของ Wendell Blanchard ที่กล่าวว่า "ผู้หญิงไทยในอุดมคติถูกวาดภาพว่าเป็นบุคคล ซึ่งเป็นคนงานที่มีความสามารถในการทำงาน ในนา และทำงานในบ้าน มีความเคารพนบขอบเชื่อฟังสามีด้วยดี"

เกริกศักดิ์ บุญญาบุหงศ์ (2530 : 16 - 17) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัญหาในการเลี้ยงดูบุตร ของสตรีที่ทำงานนอกบ้าน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า หญิงที่ทำงานนอกบ้าน ส่วนใหญ่เมื่อกลับมาถึงบ้านแล้วไม่ว่าครอบครัวของหญิงนั้นจะมีญาติหรือคนรับใช้อยู่ด้วยหรือไม่ก็ตาม หญิงเหล่านี้ต้องกลับมาทำหน้าที่ในการดูแลลูกและทำงานบ้าน มีหญิงเพียงร้อยละ 5.34 เท่านั้น ที่ไม่ต้องทำหน้าที่ทั้งสองอย่างหลังจากกลับจากทำงาน และบางครอบครัวที่อยู่เฉพาะพ่อแม่ ลูก พบว่า กว่าร้อยละ 80 และร้อยละ 93.3 สามีได้เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลืองานบ้าน และการช่วยดูแลบุตรด้วย

จรรยา เศรษฐบุตร และ อุมารณณ์ ภัทรวาณิชญ์ (2541 : 86) ได้ทำการวิจัยเรื่องความรับผิดชอบด้านครอบครัวและการทำงานที่มีผลต่อสุขภาพ และความมั่นคงในชีวิตสมรสของผู้บริหารหญิง พบว่า ในด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัวผู้บริหารหญิงร้อยละ 81.7 ไม่มีคนรับใช้ ต้องทำงานบ้านเองเกือบทุกคนต้องทำงานบ้านในตอนเย็นหลังเลิกงาน สามีจะช่วยงานบ้านของภรรยา เช่น ซักรีด เชื้อของเข้าบ้าน รับส่งลูกไปโรงเรียน ดูแลเรื่องทำการบ้านของของลูก ส่วนงานทำกับข้าว ซักรีด และทำความสะอาดบ้านจะปฏิเสธ เพราะถูกมองว่าเป็นงานของผู้หญิง

ซิมพ์สัน และ เพียร์สัน (1989 อ้างถึงใน จรรยา เศรษฐบุตร และ อุมารณณ์ ภัทรวาณิชญ์, 2541 : 8) พบว่า แม้สามีส่วนใหญ่จะกล่าวกับภรรยาว่าจะช่วยเหลืองานบ้าน แต่ในความเป็นจริงเป็นเพียงคำพูดเท่านั้น กว่าร้อยละ 50 ไม่เคยช่วยงานบ้านเพิ่มขึ้นเลย

รัชนิกร เศรษฐ (2532 : 109 - 110) กล่าวว่า ปัจจุบันสภาพของผู้หญิงที่มีครอบครัว กำลังเปลี่ยนไปในลักษณะที่เท่าเทียมกับผู้ชายมากขึ้น ค่านิยมชายเป็นข้างเท่านั้น หญิงเป็นข้าง

เท่าหลังกำลังเปลี่ยนไป ภรรยาและสามีนั้นเสมือนผู้ร่วมทางในเรือลำเดียวกัน และผู้หญิงสามารถออกไปทำงานนอกบ้านได้ ส่วนผู้ชายช่วยภรรยาปัดกวาดถูเรือน ซักผ้า และล้างจาน แต่คนไทยบางคนยังมีค่านิยมเก่าเหลืออยู่บ้าง แม้ว่าภรรยาจะช่วยทำงานหาเลี้ยงครอบครัวแล้วก็ตาม

สมาคมเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย (2524 : 83) ได้กล่าวถึง บทบาทของหญิงในปัจจุบันว่าหญิงมีการศึกษาสูงขึ้น จึงมีโอกาสทำงานนอกบ้าน เพื่อช่วยเศรษฐกิจของครอบครัว ดังนั้น เวลาและบทบาทของหญิงที่เป็นแม่บ้านย่อมลดหย่อนลง สมาชิกภายในบ้านจำเป็นต้องช่วยเหลือซึ่งๆกันในการทำงานบ้าน เพื่อแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกัน

วารุณี วงษา (2539 : 27) ได้แสดงความคิดเห็นว่า คนในครอบครัวควรได้รับการปลูกฝังให้มีเจตคติที่ดีต่องานบ้านตั้งแต่ในวัยเยาว์ รู้ยากเห็น เพราะเขาจะเคยชินกับการดูแลตนเองว่าไม่ใช่ของยาก ทำให้เกิดความภาคภูมิใจว่าตนเองมีส่วนร่วมช่วยลดภาระของแม่บ้าน

สมาคมเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย (2518 : 198) กล่าวถึง ผลดีของการที่ภรรยาไปทำงานนอกบ้าน ว่าการที่ต่างเข้าใจในสภาพทำงานของแต่ละฝ่าย จะช่วยให้สามีและภรรยาเห็นใจและเข้าใจกันดีขึ้น กลมเกลียวกันมากขึ้น ช่วยให้รายได้และมาตรฐานการครองชีพของครอบครัวดีขึ้น และภรรยามีโอกาสปรับตัวเกี่ยวกับการเงินของครอบครัวได้ทันที่ ซึ่งถ้าหากสามีขาดสมรรถภาพในการทำงานหรือตายจากไป

บุญลือ วันทยานนท์ (2525 : 70) กล่าวว่า ครอบครัวชาวไทยถือความรักใคร่ช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญ ทุกคนจะต้องช่วยกันทำงานเท่าที่จะช่วยได้ ทั้งในลักษณะของบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ และความร่วมมือเพื่อสมาชิกส่วนใหญ่ของครอบครัวเมื่อมีความจำเป็น และต้องการความช่วยเหลือ

อับดุลการ์ิม ไชคาน (อ้างถึงใน สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. 2537 : 10 - 27) ได้กล่าวถึง หน้าที่หลักโดยเฉพาะของสตรี คือ การเป็นภรรยาและการเป็นแม่ มีหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมภายในบ้าน อบรมดูแลลูก ๆ และปลูกฝังให้เป็นแบบอย่างที่ดีมีคุณธรรม ดังปรากฏในพระวจนะศาสดาที่ว่า "...สตรีนั้นเป็นผู้ดูแลบ้านและบุตรของสามีนาง..." ซึ่งหมายถึงว่า ภรรยาเป็นผู้ดูแลบ้าน ไม่ออกนอกบ้านโดยไม่จำเป็น หากออกนอกบ้านต้องได้รับอนุญาตจากสามีนาง ดังปรากฏในพระวจนะศาสดาที่ว่า "...และผู้หญิงคนใดที่ได้ออกจากบ้านโดยไม่ได้รับอนุญาตจากสามีนาง บรรดา mala อิกะห์ (เทวดา) จะพากันสาปแช่งนาง จนกว่านางจะกลับบ้าน..."

จวีวรรณ วรรณประเสริฐ และคณะ (2537 : 32 - 33) ได้ทำการวิจัยเรื่อง โครงการส่งเสริมและการศึกษาศักยภาพสตรีในการมีส่วนร่วมตัดสินใจในงานพัฒนาหมู่บ้าน กรณีศึกษาภาคใต้ พบว่า กลุ่มแม่บ้านท่าเสา หมู่ที่ 3 ต.นาหลวงเสน อ.ทุ่งสง จ.นครศรีธรรมราช เป็นกลุ่มที่

มีศักยภาพในการคิดวางแผนพัฒนาหมู่บ้านและในทางปฏิบัติหญิง สามารถทำงานได้ทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นงานหนักหรืองานเบา มีความกระตือรือร้นร่วมกันอย่างจริงจัง ทำงานแม้แต่ชายก็ยอมรับว่ามีศักยภาพเท่าเทียมกับชาย

ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ และคณะ (2537 : 174) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การส่งเสริมและศึกษาศักยภาพสตรีในการมีส่วนร่วมตัดสินใจในงานพัฒนาหมู่บ้าน กรณีศึกษามากได้ โดยใช้กระบวนการ AIC (Appreciation, Influence และ Control) จากกลุ่มตัวอย่างหญิงและชายชาวไทยพุทธ และมุสลิม จำนวน 280 คน ในจังหวัดนครศรีธรรมราช และปัตตานี พบว่า ในด้านการวางแผนและการเสนอความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้านนั้น ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่คิดว่าเป็นหน้าที่ของฝ่ายชาย หญิงควรมีบทบาทเฉพาะภายในบ้าน แต่ถ้านหญิงมีความสามารถพิเศษในด้านนั้น ๆ ชายก็ให้การยอมรับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชายยอมรับว่าหญิงมีความสามารถในการปฏิบัติงานต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาได้เท่าเทียมกับชาย

ศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์ (2538 : 46 – 47) กล่าวว่า การกดขี่เกิดจากบทบาทของหญิงชายที่ยังไม่ได้ปรับเปลี่ยน ทำให้ปัญหาสังคมตามมา เช่น ปัญหาครอบครัวแตกแยก การหย่าร้าง ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากฝ่ายชายไม่มีความรับผิดชอบ อีกประการหนึ่ง เกิดจากปัจจัยภายนอก เช่น สภาพเศรษฐกิจที่บีบคั้น จนทำให้เกิดการบังคับให้ทำงานหนัก หรือเกิดความเครียดจนกระทั่งทะเลาะวิวาทและดบตี

ศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์ (2537 : 41) ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว กล่าวถึง บทบาทชีวิตสตรีในครอบครัวสมัยใหม่ว่า ครอบครัวสมัยใหม่ สร้างความกดดันให้แก่สตรี เนื่องจากพวกเธอต้องเพิ่มบทบาทความเป็นแม่ แม่บ้านและผู้หญิงเข้าไว้ด้วยกัน เมื่อพิจารณาในแง่นี้ ผู้ชายบางครั้งก็ไม่รับผิดชอบต่อครอบครัว ตัวอย่างเช่น เขาชอบเล่นการพนันดื่มเหล้าและนอกใจ กิจกรรมเหล่านี้ได้สร้างความขัดแย้งให้กับคู่สมรสและบางครั้งก็นำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัว

จากการศึกษาของ เบนญา ยอดดำเนิน - แอททิก (Bencha Yoddumnern – Attig. 1992 : 3-24 อ้างถึงใน ทองทิพย์ สุนทรชัย และคณะ. 2538 : 9) พบว่า ชายหญิงในครอบครัวไทยในอดีต (ก่อน พ.ศ. 2546) มีบทบาทหน้าที่เฉพาะค่อนข้างแยกจากกัน แต่ในปัจจุบัน (หลัง พ.ศ. 2488 เป็นต้นมา) ผู้หญิงได้ก้าวออกจากครัวเรือนเข้าสู่ตลาดแรงงาน เข้าร่วมในวงกรธุรกิจราชการ และการเมือง บทบาทหญิงชายในครัวเรือนได้เปลี่ยนไป ทั้งหญิงชายช่วยกันทำงานบ้านเลี้ยงลูก มีบทบาทหน้าที่ร่วมกันและเสริมกันในประเด็นเกี่ยวกับอำนาจตัดสินใจดำเนินกิจกรรมภายในครอบครัว เช่น การซื้อข้าวของเครื่องใช้ในครัวเรือน การขายผลิตผลทางการเกษตร การจัดเก็บผลผลิต หรือการหาเงินมาใช้จ่ายภายในครัวเรือน อมรา สุนทรธาดา (Amara

Soonthonthada. 1 991 : 76-79 อ่างใน ทองทิพย์ สุนทรชัย และคณะ. 2538 : 9) ศึกษา พบว่า หญิงสูงอายุจะบอกว่าตนมีอำนาจ ตัดสินใจโดยปรึกษาหารือกับสามีเมื่อจำนวนที่ต้องจ่าย ค่อนข้างสูงและผู้หญิงที่มีบทบาทอย่างเต็มที่ในการผลิตในครัวเรือน และทำงานบ้านด้วยแม่เพียง เล็กน้อยกับผู้หญิงที่ทั้งร่วมในการผลิตของครอบครัว และทำงานบ้านอย่างเต็มที่ด้วย ไม่ว่าจะอยู่ใน ครัวเรือนขนาดใหญ่ ครัวเรือนขนาดเล็กหรือครอบครัวเดี่ยว วัยใดถือครองที่ดินมากหรือน้อย ส่วนใหญ่จะพูดเหมือนกันว่า ตนเป็นผู้คุม ภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือน รวมถึงการจำหน่ายและจัดเก็บผลผลิตทางการเกษตรของครัวเรือนด้วย ในด้านการผลิตผู้หญิงชนบทในสมัยก่อน ทำงานในไร่นา ทำงานหัตถกรรม เช่น ทอผ้า และเก็บ ของป่า เช่น เห็ด หน่อไม้ ผลไม้ป่า ผักป่า ผู้หญิงเป็นแรงงานสำคัญที่มีส่วนในการทำนา ทุกขั้นตอน และเป็นผู้นำผลผลิต ที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือนไปซื้อขายแลกเปลี่ยนในตลาด ผู้ชายไม่ต้องรับผิดชอบงานบ้าน และไม่ค่อย มีส่วนช่วยทำงานในบ้าน งานที่ผู้ชายทำให้ครอบครัว เป็นงานด้านการผลิต และงานก่อสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นการจัดหาอาหาร และที่อยู่ อาศัยโดยตรง ผู้ชายช่วยทำนา ไล่หว่าน บักดำ เก็บเกี่ยว ออกไปล่าสัตว์ และหาอาหารอื่น ๆ ใน ป่า ซ่อมแซมเครื่องมือ เครื่องใช้ทำงานหัตถกรรม เช่น จักรสาน

เอมอร มณีวัฒนา (2538) ศึกษาสัมพันธ์ภาพกับคุณภาพชีวิตสมรสของคู่สมรส และพบว่า รายได้ของครอบครัว อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจหรือบริษัทเอกชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับ สัมพันธภาพของคู่สมรส แต่อาชีพค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว ช่วงเทคนิคหรือรับจ้างจำนวนบุตร ช่วงบุตรที่ห่างกันของคู่สมรส และระยะเวลาการสมรส มีความสัมพันธ์เชิงลบกับสัมพันธภาพใน ครัวเรือน

บรรพต เวียงนนท์, พตท. (2541) ศึกษาความพึงพอใจในชีวิตสมรสของ ข้าราชการตำรวจ ศึกษาปัจจัยก่อนและระหว่างการสมรส ปัจจัยก่อนการสมรส พบว่า ความคล้ายคลึงกันทาง ศาสนา ความพร้อมทางด้านจิตใจข้าราชการตำรวจ การสนับสนุนจากเพื่อนฝูง การเห็นแบบอย่าง คุณภาพชีวิตสมรสของบิดา มารดา และความคล้ายคลึงกันทางการศึกษา มีอิทธิพลต่อความพึง พอใจในชีวิตสมรส ปัจจัยระหว่างสมรส พบว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ คือ ความพอเพียงของรายได้ ความพึงพอใจในการทำงานนอกบ้านของภรรยา และญาติผู้ใหญ่ในครอบครัว มีอิทธิพลต่อความ พึงพอใจในชีวิตสมรส

กระปี่ ชลวิทย์ (2543) ศึกษาเรื่อง "ครอบครัวที่มีคุณภาพในทัศนะของพนักงานธนาคาร ทหารไทยในเขตกรุงเทพมหานคร" สามารถสรุปผลการศึกษาได้ว่า ทัศนะของพนักงานธนาคาร ทหารไทยในเขตกรุงเทพมหานครต่อครอบครัวที่มีคุณภาพ พบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า สมาชิกทุก คนในครอบครัวที่มีความรักใคร่ กลมเกลียวกัน สมานฉันท์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เอื้ออาทรกัน มีการ แก่ไขร่วมกัน พุดจาให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ห่วงใย ให้กำลังใจ อกภัยให้กันและกัน มีการ

ทำกิจกรรมร่วมกันในงานประเพณีต่าง ๆ มองว่า พ่อแม่และสมาชิกในครอบครัวต้องมีความรับผิดชอบ รู้จักสร้างฐานะให้มั่นคง โดยเฉพาะพ่อแม่หรือหัวหน้าครอบครัวทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี ในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม ทักษะต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นว่า การแสดงออก ทางด้านต่าง ๆ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม ของสมาชิกในครอบครัวในลักษณะดังกล่าว ก่อให้เกิดการเสริมสร้างสัมพันธภาพและความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว ซึ่งหากสมาชิกใน ครอบครัวมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน นั้นหมายถึง การมีครอบครัวที่มีคุณภาพ

สมจิต สุพรรณทัศน์ (2530 : 322) ได้กล่าวถึง ขนาดครอบครัวกับรายได้ว่า ครอบครัว ขนาดใหญ่ย่อมมีรายจ่ายมาก ส่วนรายได้จะไม่แน่นอนย่อมขึ้นอยู่กับสมาชิกในครอบครัว ถ้าสมาชิกในครอบครัวมีคนทำงานเพียงไม่กี่คน แต่ภาระพึ่งพิงมาก ปัญหาเรื่องรายรับรายจ่ายที่ ไม่สมดุลก็จะตามมา

ศิริชัย โชติรัตน์ (2537) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "ความรุนแรงในครอบครัว : กรณีสามีทำร้าย ร่างกายภรรยา ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง" เพื่อทราบถึงสภาพความรุนแรง ในครอบครัวที่เป็นอยู่ของกรณีสามีทำร้ายร่างกายภรรยา และปัจจัยสาเหตุ ตลอดจนผลกระทบที่ เกิดจากสถานการณ์ความรุนแรงดังกล่าว ผลการศึกษา พบว่า

1) ลักษณะการกระทำหรือวิธีที่สามีใช้ทำร้ายร่างกายภรรยา ส่วนใหญ่เป็นการใช้อาวุธระ เช้าทำร้าย เช่น กวรถอย เตะ ถีบ ผลัก บีบคอ และมีความถี่ของการกระทำในระดับกระทำเป็น ครั้งคราวมากที่สุด โดยผลของการกระทำส่วนใหญ่ทำให้ภรรยาเสียชีวิต

2) ผลกระทบที่เกิดจากการที่สามีทำร้ายร่างกายภรรยา นอกจากจะทำให้ภรรยา ส่วนใหญ่บาดเจ็บและเสียชีวิตแล้ว ผลกระทบที่ตกแก่บุตรมากที่สุด คือ การที่บุตรมีความหวาดกลัว และร้องลงไป คือ บุตรได้รับบาดเจ็บหนีออกจากบ้าน

3) กลุ่มที่มีสามีอายุตั้งแต่ 46 ปีขึ้นไป เป็นกลุ่มที่พบว่ามีการทำร้ายร่างกายมากที่สุด และส่วนใหญ่มีการศึกษาต่ำ (จบไม่เกิน ป.4) มีอาชีพรับจ้างทั่วไป มากกว่าอาชีพอื่น ๆ มีรายได้ ต่ำ (ระหว่าง 2,001 – 5,000 บาทต่อเดือน) ในขณะที่ภรรยาที่ถูกทำร้าย ร้างหายโดยสามีส่วนใหญ่ เป็นภรรยาที่มีอายุระหว่าง 26-30 ปี มีการศึกษาต่ำ (จบไม่เกิน ป.4) ไม่ประกอบอาชีพและไม่มี รายได้เลย

4) สามีที่เคยทำร้ายร่างกายภรรยาโดยทั่วไปมีทัศนคติทางเพศนิยมในเชิงยกย่อง เพศชายว่า มีอำนาจ สิทธิและสถานะเหนือกว่าเพศหญิง โดยส่วนใหญ่มีความเชื่ออย่างมากว่า สามีมีสิทธิว่ากล่าวสั่งสอนลงโทษภรรยาได้กับเชื่อว่าภรรยาต้องยอมรับและอดทนต่อการปกครอง ของสามี

กัลยา นิตีเรื่องจรัส และคณะ (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้สถิติชี้ประเด็นหญิงชาย ในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล จากการศึกษาประเด็นความรุนแรง ในครอบครัว ซึ่งได้แก่ การกดขี่ทางเพศ การทะเลาะวิวาทระหว่างสามีกับภรรยา นั้น ไม่พบว่า เป็นประเด็นปัญหา เพราะในชุมชนที่ศึกษานั้นเกือบจะไม่ปรากฏการทะเลาะวิวาทระหว่างสามี ภรรยา และการทุบตีภรรยา ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะแต่ละคนยึดมั่นในหลักศาสนาที่ห้ามการทำร้าย จิตใจของผู้อื่น และสถานภาพทางสังคมก่อนสมรสก็ไม่แตกต่างกันมากนัก แต่บางครอบครัวก็จะมี การกดขี่เป็นเพราะความตึงเครียด อารมณ์โกรธ ภาวะเศรษฐกิจที่บีบคั้น และผู้ที่ถูกกดขี่มักเป็น ภรรยา เพราะตามหลักอิสลาม ภรรยาต้องเคารพและเชื่อฟังสามี ภรรยาจึงไม่มีปฏิกิริยาโต้ตอบ แม้ว่าตนเองจะไม่พอใจก็ตาม จึงมีความเก็บกดมากกว่า การทะเลาะวิวาทที่เกิดขึ้นมีเพียงส่วน น้อยเท่านั้น โดยเฉพาะในครอบครัวไทยชาวพุทธ ซึ่งมักเกิดจากคู่สมรสที่อายุน้อย ใจร้อน ขาดประสบการณ์ในการครองเรือน และสาเหตุที่เกิดขึ้น มักเกิดจากฝ่ายชายเพราะชอบดื่มเหล้า เที่ยวเตร่ ขาดความรับผิดชอบต่อครอบครัว และความเจ้าชู้

จากผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้น ถึงแม้ว่าจะไม่มีผลการศึกษาใดแสดงให้เห็นอย่าง ชัดเจนว่าบทบาทของชายหญิง ที่มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน โดยไม่กำหนด ว่าเป็นหน้าที่ที่ผู้หญิงหรือผู้ชายเท่านั้นต้องทำ จะนำไปสู่ปัญหาสัมพันธภาพในครอบครัวหรือ สามารถลดความรุนแรงลงได้ แต่ก็แสดงให้เห็นว่า บทบาทหญิงชายนั้น เป็นปัจจัยหรือตัวแปรที่ สำคัญอันหนึ่งจะส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ที่อาจก่อให้เกิดปัญหาสัมพันธภาพในครอบครัวขึ้นได้ และการที่ในครอบครัวแสดงบทบาทหญิงชายที่ดีนั้น จะนำไปสู่ความสุขในครอบครัวและลด ปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นได้ในอนาคต ถึงแม้ว่าจะมีปัจจัยหลายประการที่มีผลต่อสัมพันธภาพใน ครอบครัว แต่ถ้าหากเขาเหล่านั้นปฏิบัติตามบทบาทของตนได้อย่างเหมาะสมสมบูรณ์ ก็ย่อมนำไปสู่ การมีครอบครัวและสมาชิกในครอบครัวที่มีคุณภาพ อันจะก่อให้เกิดสังคมที่น่าอยู่

ในส่วนของความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประทุษร้ายภรรยาไม่ใช่ ปรากฏการณ์ใหม่ในสังคมไทย สิ่งนี้ได้สะท้อนถึงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง ในอดีตนั้นฐานะของสตรีตามกฎหมายแก่นั้นต่ำมาก กฎหมายอนุญาตให้สามีชายภรรยาการ จำนองหนี้ ชายหรือทุบตีเมื่อใดก็ได้ นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นยังมีผลต่อความสัมพันธ์ที่ ชัดแย้งมากขึ้น ระหว่างพ่อตา-ลูกเขย ผู้หญิงที่ออกทำงานนอกบ้านจะพักผ่อนหย่อนใจในโลก ของผู้ชาย เช่น การดื่มสุรากัน ชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้จ่ายเงินไปกับการดื่มสุราตามร้านขายสุรา รวมทั้งลงทุนซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคทั้งเงินสดและเงินผ่อน เช่น รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า อย่างไรก็ตามการศึกษาครั้งนี้ ได้เสนอแนะให้มีการศึกษาถึงผลกระทบของปัญหาความรุนแรงใน ครอบครัวต่อสุขภาพผู้หญิงด้วย

ดังนั้น การศึกษาวิจัยเรื่อง สัมพันธภาพในครอบครัวของแรงงานต่างด้าวชาวพม่า จึงมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคนและครอบครัว ซึ่งจะส่งผลให้สังคมเต็มไปด้วยความอบอุ่นจะปราศจากความรุนแรงซึ่งกันและกันอย่างสิ้นเชิง

2.10 สมมติฐานในการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ตั้งเป้าหมายไว้ชัดเจนที่จะทำการศึกษาวิจัย เพื่อที่จะตอบคำถามและพิสูจน์ในงานวิจัยในครั้งนี้ จึงได้นำสมมติฐานในการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

1. บทบาทหญิงชายในครัวเรือนที่เหมาะสมมีอิทธิพลเชิงบวกต่อสัมพันธภาพในครอบครัวแรงงานพม่า
2. ประสบการณ์สัมพันธภาพในครอบครัวเดิมมีอิทธิพลเชิงบวกต่อสัมพันธภาพในครอบครัวแรงงานพม่า
3. ความคิดความเชื่อ ความศรัทธาด้านศาสนา และการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของศาสนา มีอิทธิพลเชิงบวกต่อสัมพันธภาพในครอบครัวแรงงานต่างด้าว

2.11 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง สัมพันธภาพในครอบครัวแรงงานต่างด้าวชาวพม่า ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ผู้ศึกษาวิจัยได้นำแนวทางจากการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงปัจจัยในเรื่องของมิติบทบาทหญิงชายในครัวเรือนที่มีผลต่อระดับและลักษณะของสัมพันธภาพในครอบครัว โดยผู้ศึกษาวิจัยได้สรุปเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย ไว้ดังนี้

แผนภูมิที่ 2.1
กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

